

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XVII ■ Nr. 6 (187) ■ Iunie 2026

Ce face Academia(?)

Gheorghe PĂUN

Catedrala Mântuirii Neamului

Din sumar:

Horia Bădescu: Omul de tinichea

Alexandru Mărchidan: Ideile au
consecințele!

Ioan St. Lazăr: *Miorița – translatio
ad Christum*

Sara Mina: Cartea sustenabilă

Acad. Ioan-Aurel Pop: Despre vechimea
numelui de Țara Românească

Dan D. Farcaș: Amintiri printre litere

Lucian Costache: Seniori ai culturii.

Nelu Barbu, un cărturar

Ion Coja: *Glossa* lui Eminescu
ca text perfect

ÎPS Calinic Argeșeanul: Împreună
lucrare a rațiunii cu credința

Revista apare sub egida Centrului
de Cultură și Arte „George
Topîrceanu” și a Asociației
Culturale „Curtea de Argeș”,
cu sprijinul Fundației „Calinic
Argeșeanul”, Oești-Pământeni.

În varianta cu semnul de întrebare „la vedere”, sintagma din titlu mi s-a adresat, cu ton de reproș, se înțelege, de mai multe ori, mai ales de către prieteni, în momente de panică-nedumerire, când se întâmpla ceva bizar (cuvânt ambiguu, urmușian) în România și se spera/presupunea că Academia ar putea interveni, îndreptând unele lucruri. În educație și cultură cel mai adesea, dar și în alte zone, unele mult mai tehnico-economice ca să spun așa (Roșia Montana, energia în general, gazele de șist în special, ca să dau doar câteva exemple sonore). Reformulat: în timp ce *șara arde*, voi tăceți în turnul vostru de fildeș, sugestia, onorantă oarecum, fiind că Academia ar putea schimba situația, dar... *n-aude, n-a vede, n-a greul pământului...*

Fără semnul întrebării, acoperirea cu detalii a titlului poate fi răspunsul sobru la reproșul dinainte și (naiv?) am procedat de multe ori în acest fel, mai ales dacă întrebarea mi se părea pusă cu bună-credință, dar cu deficitară informare. Îl invităm, de pildă, pe preopinent în holul Academiei, să vadă vitrinele cu cărți recente, tomuri multe, dolofane, cu titluri mult relevante, acoperind în primul rând sarcinile dintâi ale Academiei, limba română (gramatică și dicționare) și istoria – în paralel, invităm la vizitarea site-ului Academiei, unde pot fi găsite nu numai titluri de cărți, adesea și conținutul acestora, ci și multele intervenții în chestiuni de mare interes, cum ar fi: „Declarația AR cu privire la așa-zisa «limbă moldovenească», ... utilizarea biotehnologiilor agricole, dezvoltarea urbanistică a Capitalei, strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României, direcțiile de dezvoltare teritorială pe termen lung, pădurile și schimbările climatice, problema locului istoriei, geografiei, limbii și literaturii în școală, situația patrimoniului de la Băile Herculane etc.” – am citat de la pag. 141 a cărții *Academia Română (1866-2026)*, publicată de acad. Dorina N. Rusu de curând, cu prilejul aniversării a 160 de ani de la înființarea Academiei. (Am semnalat această aniversare și în editorialul din luna mai.)

Cartea dinainte, ca și oricare alta privind istoria Academiei, poate fi parte din replica la reproșul de la care am plecat, la fel multe publicate în ultimii ani (peste 40 de titluri în seria *Civilizația românească*, tipărite cu prilejul Centenarului Marii Uniri). Amintesc aici numai consistentul volum *Contribuții românești la dezvoltarea civilizației* (Ed. Academiei Române, 2026), coordonat de acad. Ioan Dumitrache, care a îngrijit și un volum privind strategia de dezvoltare a României până în anul 2050.

Nu mă refer la acest volum aici, ci revin la un caz și mai relevant, trist până spre revoltă: în 2016, atunci când

Academia sărbătorea 150 de ani în serviciul națiunii române, colective impresionante de cercetători (să amintim că există în jur de 70 de institute de cercetare în Academia, că în clasamentele internaționale – verificați, de exemplu, la www.research.com – Academia e în fruntea cercetării românești la mai toate disciplinele considerate, chiar dacă, în comparație cu

celelalte țări, România nu stă deloc bine, efect al multor cauze, începând cu finanțarea rușinos de firavă) au lucrat la o *Strategie de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*. Profesionalist, detaliat, atent fundamentat. Varianta optimistă, varianta pesimistă, cea extrapolând prezentul. Patru volume, însumând peste 2400 de pagini! Nerealist de multe pagini, gândindu-ne la beneficiar, la decidentul politic în primul rând. Conștientă de acest „neajuns”, în 2017 Academia a produs o *Sinteză*, de 624 de pagini. Iarși indecent de mult (pentru potențialul destinatar), drept care a urmat un *Sumar executiv* de numai 132 de pagini. Măcar titlurile celor 13 capitole-proiecte ale *Sumarului* ar merita redate, pentru a vedea amplitudinea cercetării, varietatea acoperitoare a subiectelor avute în vedere, dar trimit la <https://acad.ro/bdar/strategiaAR/doc11/Strategia.pdf> pentru detalii.

Audiența și impactul celor trei niveluri ale documentului-strategie au fost aceleași ca ale variantei de 2400 de pagini... Au făcut politicienii coadă la Editura Academiei să-și procure volumele (unii politicienii le-au primit în dar, ele sunt disponibile și pe internet, „la liber”), să le studieze, să le conspecteze, să le aplice sau să le contrazică, după caz... Glumă nereușită, scuze. Rămâne însă ironia. Amară.

Bineînțeles, de și mai multe ori, reproșul că Academia nu face nimic (!) vine dinspre ne-prieteni, iar paleta acestora este largă: guralivi de presă, poate inocenți unii, snobi alții, mercenari antinașionali mulți, frustrați – psihologii pot explica multe dintre cazuri, afilierea oengistă (globalisto-progresistă, dar nu numai!) explică la fel de multe. Cunosc „formatori de opinie” care par obsedați de Academia, și-au făcut o profesie din a vitupera împotriva a tot și toate, de cele mai multe ori plecând de la pretexte-sofism pe care singuri și le inventează. Un exemplu de manual este „cazul Brâncuși”, privind presupusa donație a acestuia refuzată de România pe baza „referatului” Academiei, legendă urban-securistă relansată periodic inclusiv de intelectuali cu pretenții, „boieri ai minții” autonumiți... În fața acestora, singura strategie valabilă este ignorarea lor și *continuarea lucrării*, construind – așa cum face și Biserica Ortodoxă Română, cealaltă instituție națională identitară, (tocmai de aceea) aflată și ea în colimatorul activiștilor „minunatei lumi noi” a „cetățenilor europeni”, homunculi fără patrie și Dumnezeu, ilustrând vorba din popor despre „câinele prost [care] își latră cotețul”...

Subiectul este mai mult decât serios, este dramatic de important la vremurile noastre, l-am mai discutat, toată revista, implicit sau explicit, îl discută. Pentru cei care au ochi de văzut și urechi de auzit – și pentru Român Grue cel tăcut, dar mereu de față...

Toate-s vechi și nouă toate...

Scriind acele șiruri pline de amărăciune ne-a trecut prin minte raportul ambasadorului bizantin, Priscus, trimis la curtea lui Attila. Acolo găsi un roman care fusese adus ca prizonier, dar își recăstigase libertatea și se afla bine. Acesta spuse uimitului Priscus: că aci nu e eternă șicană, ca-n Imperiu, că judecățile sunt strict drepte, că judecătorii nu sunt venali, că generalii nu mănâncă continue bătăi ca ai romanilor, încât prin aceasta birurile să devie în permanență insuportabile. Ceea ce cineva câștigă cu muncă onestă, de aceea se poate bucura în liniște, cu totul opus stărilor de lucruri din Imperiu. Un alt scriitor vechi, Salvian, observă că acei romani care fug la goți nu se tem de nimic mai mult decât ca să redevină romani. Ba chiar toți oamenii mici ar căuta refugiu la goți dacă și-ar putea lua cu ei puțina avere ce-o posedă. Căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, să asuprească pe cei mici. (Din manuscrisul 2270)

Emanciparea economică și intelectuală a întregului popor românesc. Nu ne mai trebuie epitrop în nimic și nicăieri. Nu trebuie nici unguri epitropi, nici germani, nici ruși. Încolo admitem orice formă de conviețuire cu alte popoare, fie aceea o conviețuire cu maghiarii sub Coroana Sf. Ștefan, fie cu toate celelalte popoare în Imperiul habsburgic sub Coroana de Austria – idealul unității politice ne e cu desăvârșire indiferent. Un singur lucru putem pretinde de la oricine: să respecte naționalitatea noastră cum o respectăm noi pe a lor.

Crede oare Austria să câștige preponderență pe Dunăre permițând ungușilor infamiile câte se comit?

Precum nu admitem în dezvoltarea muncii noastre și a economiei noastre epitropia unui negoț exercitat de străini, precum nu admitem în dezvoltarea noastră intelectuală epitropia unei limbi străine – pe chiar sora franceză, necum nemțeasca, slavoneasca sau ungureasca – având noi epitropi naturali limba latină și fiica ei, limba românească din suta a șaptesprezecea, tot astfel... precum nu admitem în biserica noastră epitropia Bizanțului sau a Romei, tot astfel evident că nu admitem nici epitropie pe Dunăre și sfătuim pe tot românul să facă asemenea nouă. Pe tot românul, oriunde ar fi, sub a oricărui stăpânire s-ar afla. (Din manuscrisul 2257)

Noi nu suntem nemulțumiți în contra Rusiei, nu avem nimic de zis în contra tendințelor ei, dar în orice caz nu ne place nici despotismul monarhic, nici cezaro-papismul

bisericesc. Desfăcându-se dintr-o legislație nici legitimă și nici umană – aceste două rămășițe ale instinctelor tartarice care se găesc numai la turci și la mongoli – popoarele orientale ar avea o garanție că amestecul viitor al Rusiei în afacerile lor va fi un amestec dictat de legile umanității și echității. Pân-atunci colosul de fier cu picioarele de lut reprezintă un pericol social și politic pentru Europa întreagă și nu numai pentru noi, popoare romanice sau germanice, ci chiar pentru slavii care au istoria lor proprie și cultura proprie.

Degeaba. Tătarul slavizat din Rusia poate fi vită, omul arioeuropean nu e dobitoc. În el reacțiunea e pururea deplină. Cu cât vrei să-i impui ceva mai mult, cu atât natura omenească se revoltă în el. Dragostea de legea Sfântului George și legea de bravură și temeritate ne-au înobilat pe toți. Nu suntem vite de jug, nu suntem sclavi abjecți a niciunui papă, a niciunui cezar. E un raport între noi și-ntr-acei ce din mila lui Dumnezeu poartă comanda lumii – un raport de proporționalitate de putere, de echitate, de dreptate. Nu fantazia bolnavă a unui umil pomagiuc încoronat prin mila diavolului, nu ea va dicta voința noastră către viață, dorința noastră către lumină. (Din manuscrisul 2263)

În unul din ultimele sale numere, *Unirea democratică* deplânge lipsa de respect față de autoritatea statului, care se-nțelege că nu poate fi reprezentată decât prin persoane. Noi vom adăoga că acest spirit de rebeliune, atât de comun în tonul ziarelor în critica ce se face organelor statului, amenință a intra până și în școli. Astfel,

alaltăieri, miercuri, elevii școlii tehnice s-au împotrivit la executarea unei pedepse ordonate de ministeriu în urma propriei lor nerespectări a regulamentului școlii. Credem de prisos de-a adăugi că cea dintâi datorie a unui elev este ascultarea și supunerea și că rezonarea asupra măsurilor luate de superiorii săi trebuie reprimată.

(*Curierul de Iași*, 18 februarie 1877)

Am spus-o într-un rând că ceea ce ne inspiră durerea cea mai mare și o adevărată teamă de viitorul acestei țări nu sunt pe atâta oamenii generației actuale pe cât tinerii noștri, care vor stăpâni în viitor soarta nației lor. Lucrarea continuă a instituțiilor prea liberale a consistat la spiritele tinere în dărâmarea oricărei autorități dumnezeiești și omenești, într-o încredere oarbă în propria persoană neînsemnată, în nerespectarea oricărui superior. Ușurința cu care tinerii la noi discută oameni și lucruri, expresiile de care se servesc, suficiența și lipsa de naivitate e un semn că avem a face cu oameni îmbătrâniți înainte de vreme, cărora le-am putea prezice de pe acuma lipsă de statornicie și impotență morală. Aceasta-i pedeapsa ce ne-o dă Dumnezeu pentru c-am făcut din școli numai unelte în care se îngămădește învățarea unei mulțimi de cunoștințe, fără să fi îngrijit deloc pentru creșterea inimii și caracterului, căci niciodată tăria unui popor n-a stat în instrucție și numai în instrucție, ci totdeauna în creștere. O cunoștință, mai ales în școlile secundare, care nu are rol educativ, e o cunoștință stearpă și nefolositoare.

(*Curierul de Iași*, 5 iunie 1877)

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebării pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarele: 1. Cestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cestiune de onoare militară, deși după a noastră părere rău înțeleasă, este pentru noi nu numai o cestiune de onoare, ci una de existență. România, pierzând pământul ce domină gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea. Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini care să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord și față cu un vecin cu precovârșire puternic, tăria noastră nu poate consista decât în interesul economic pe care Occidentul îl are pentru drumul pe apă al Dunării și Mării Negre. Deci pentru acest petec de pământ în stânga Dunării, care-a fost al nostru de la 1300 începând și pe care Rusia nu l-a posedat decât 44 ani, nu există niciun echivalent.

(*Timpu*, 1 februarie 1878)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeș

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Colegiu redacțional: acad. Svetlana Cojocaru – Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, Florian Copcea – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, Lucian Costache – scriitor, Pitești, Ioan Crăciun – editor și publicist, București, Spiridon Cristocea – conferențiar la Universitatea Pitești, Dumitru Augustin Doman – scriitor, Curtea de Argeș, Sorin Mazilești – conferențiar la Universitatea Pitești, Marian Nencescu – jurnalist cultural, București, Eufrosina Otlăcan – profesor universitar, București, Filoftea Pally – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, Cornel Popescu – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, Octavian Sachelarie – sociolog, Pitești, Adrian Sămărescu – conferențiar la Universitatea Pitești, Maria Mona Vâlceanu – scriitor, Pitești

Curtea de la Argeș

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) și a Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Redacția: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeș

Tiparul: Atelierul de Editare, Curtea de Argeș, www.atelieruldeeditare.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor. Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și cu precizarea sursei.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociația Culturală „Curtea de Argeș”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Horia BĂDESCU

Omul de tinichea (II)

Obsesia faustică

Motivația crimei despre care vorbim se află în vechea obsesie, dacă am cerceta mai

adânc, am putea-o numi *eterna* obsesie faustică, a nemuririi, a înghețării clipei într-un prezent perpetuu, a opririi ceasornicului care „ne măsoară destrămarea”, a lamartineanului „o, temps suspends ton vol!”, depășirea pragului biologic, dar și al celui spiritual, visul supraomului lui Nietzsche, al *iluminațiilor*, asinini ai transcendenței în numele rațiunii deificate, al „omului nou” clamat de monstruoasele ideologii ale celui de al douăzecilea veac, în numele căruia s-au făcut atâtea abominabile masacre, și al unei contemporaneități năuce de ea însăși, ai cărei pontifi se închină lui *Homo Deus*. Un om fără însușiri, umane vezi bine, dar cu abilități tehnologice în a-și depăși condiționările, schimbându-și succesiv „protezele”, cum numea Solomon Marcus ajustările organice, până când mormanul de „fierăraie”, va susține trezia veșnică a ghemului de algoritmi, numit creier, încă, sau cine mai știe cum.

E o supralicitare a puterilor științei față de ceea ce am putea numi legea condiționării universale, care ne previne că orice sistem – de la galaxii până la om și la infinitul unicelular, indiferent de natura lui materială sau virtuală – este limitat ca existență de propria-i alcătuire. Desemnat a fi între naștere și moarte, are propriul timp înscris în timpul universal care nu există ca atare decât în eternitate, timpul incontrollabil al lumii. Pentru rest avea dreptate să precizeze Viorel Verca: „Fiecare celulă în corpul uman (și fiecare corp în universul exprimat, N.n.) are o rată de replicare finită, un ceas intern care ticăie secunde spre final încă dinainte de a te naște”. Cum scriam cândva: „La un capăt al drumului se află/ nașterea./ la celălalt moartea./ dacă între sine și sine/ călătorește drumul/ atunci viața/ nu-i altceva/ decât nesfârșita călătorie/ a morții/ în propria-i naștere.” Pentru aceia care, asemeni doctorului Verca, sunt convinși că religia nu e în stare să ajute omul în evoluția sa, rămâne însă deschisă întrebarea: cine stabilește pentru infinitatea lumii orologiul pieirii, cine acolo în adânc măsoară timpul tovarășiei dintre noi și propria moarte? Blaga ne-a spus-o: Dumnezeu! Au spus-o și alții. Adevărul e că oamenii nu-l înțeleg nici analogic, cu atât mai puțin digital, pe Cel Preainalt. Iar dacă Dumnezeu este creația imaginară a omului, cum clamează robii și orbii științei, atunci e cu atât mai evident că omul nu se înțelege pe sine însuși. Cum să-l înțeleagă Inteligența Artificială, care „e doar digitalizarea conștiinței umane?! Calculatorul «gândește» cum e programat, nimic mai mult, nici mai puțin, dar poate totul deodată. Este o îndochinare a sistemului electronic, în care inteligența artificială nu poate depăși limitele Creatorului.” (V. Verca) Și cu atât mai puțin ilimitatul acestuia!. Unde *Creatorul e sapiensul*. Atunci cum ar putea *sapiensul*, în întreaga sa sapiență, să-l gândească și să-l înțeleagă pe Dumnezeu în atotputernicia și infinitatea Sa, altminteri decât să-l perceapă cu sufletul, cu rugăciunea inimii, cu uimirea în fața imensei bijuterii a universului, de o finețe de neatinși?

În ciuda acestora, obsesia nemuririi guvernează tot acest dumping tehnologic axat pe atotputenicul algoritm și pe miraculoasa baghetă a bioingineriei, pe care se concentrează efortul de cercetare și cel financiar al aceluia care sfidează, încă teoretic, jocul cu moartea al fiecărei zile: „Deși majoritatea oamenilor de știință, medicilor și cercetătorilor încă (s.n.) se distanțează de visurile de nemurire exprimate deschis, afirmând că încearcă să depășească o anumită problemă, ... o minoritate tot mai largă de oameni de știință și gânditori vorbesc mai deschis despre asta în ultima vreme și afirmă că demersul fundamental al științei moderne este acela de a învinge moartea și de a le oferi oamenilor

tinerețea veșnică.” (Yuval Harari) Fiindcă, nu-i așa, dacă Dumnezeu l-a creat pe om într-o nemurire și l-a dat morții pentru nechibzuința sa, *omul cel nou*, îmbătatul de sine, trebuie să-i întoarcă Acestuia palma nedreptății făcute și să-l nemurească pe *sapiensul* care se încapățânează să asculte ticăitul „ceasornicului ce ne măsoară destrămarea” și să murmure *memento mori*, chiar dacă numeni nu mai aleargă pe lângă cvadrigră triumfală a noilor împărați ai cunoșterii.

Orgoliul de a te asemăna zeilor, de a-i sfida în actul facerii, hybrisul pe care se construia întreaga mitologie, dar și dramaturgia marilor greci, oglindă artistică a repercusiunilor dezastruoase ale nemăsurii omenești, sunt de luat în seamă peste milenii ca un *memento* al lipsei de înțelepciune a *sapiensului*. Nu al întregii specii, cât al aceluia care își asumă destinul acesteia, trufașii care se socotesc deținătorii adevărului despre om, despre puterile și neputerile acestuia, despre rostul și destinul creaturii care, ridicată pe două picioare, sfidează universul, clamând supremația firului de praf față de necuprinsul în care i-a fost îngăduit să-și petreacă acea efemeră durată pe care i-o măsoară nevăzutul ceasornic. Fiindcă aserțiunea lui Protagoras – arogantă în nemăsura pedestalului pe care-l așează pe *sapiens*, *omul măsoară măsură tuturor lucrurilor*, asumată atât de frecvent în lunga istorie a

speciei și pe care se înalță întreaga Renaștere, cu splendorile ei, dar și cu supralicitările ideatice însușite de ideologiile lumii moderne, un fel de vâl al Mayei – ascundea un alt adevăr, mult mai profund, poate chiar adevărul adevărat: *omul pe măsura tuturor lucrurilor*, precum am afirmat în atâtea rânduri. Căruia îi adaug un altul, atât de necesar în această epocă de derapaje dezlanțuite, în această „lume nouă” care nu mai e a noastră: *omul pe măsura umanității sale*. A umanității de care se împiedică și pe care vor să-o distrugă *iluminații* zilei.

În această a doua renaștere, Nouă Renaștere despre care vorbea Basarab Nicolescu, evocată și de academicianul Păun, rod a două revoluții industriale și premergătoare altora două, cum remarcă acesta. Numai că Basarab Nicolescu vorbea de o renaștere interioară, o renașterea spirituală, o altă înțelegere a misterioasei alcătuirii, nevăzută, însă simțită, trăită în realitatea ei incontestabilă, sufletul, pe care nașterea ț-i dă pentru a-l restitui infinitei energii din care purcede, transcendenței care susține și justifică universul. Dar asta nu-i împiedică să alerge spre necunoscut pe regii de la Silicon Valley. Iar noi, cei mulți, cei care n-avem timp să ne jucăm cu bagheta vrăjitorului, pentru că trebuie să trăim, să ne ducem viața pentru a muri, așa cum o face întreg universul, ignorăm sau ne facem că nu băgăm de seamă că asinini ni se apropie de casă. Adoptăm strategia struțului de care vorbea academicianul Păun, ascunzându-ne capul în nisip în fața pericolului mortal. „Dar nisipul este format mai ales din siliciu, dacă ne băgăm prea mult capul în nisip, ne va intra și *siliciul în cap*... Iar siliciul în cap, poate însemna și *în loc de cap!*”

Fără să ne gândim nicio clipă la dezastrul pe care preoții noului cult îl pregătesc omului, nu doar nouă, ci și lor înșiși, atâta timp cât încă se mai bucură de beneficiile viului. Căci, dacă bine îmi amintesc, dacă alfabetul chimiei organice face parte încă din memoria *sapiensului* care mă împăunează a fi, viul acesta pe care îl cunoaștem, cât îl cunoaștem, se întemeiază pe elementul carbon și nu pe siliciu! „Organismele vii folosesc carbonul pentru funcții structurale și metabolice, carbonul fiind esențial pentru *stocarea informației genetice* și funcționarea optimă.” A da preeminență nisipului, a prefera tăcerea pustului foșnetului frunzelor și cântecului păsărilor, a exclude divinitatea coardei vocale și a emoției, este o crimă premeditată împotriva creației legiuite, a energiei care naște și structurează văzutele și nevăzutele lumii, ale universului în imensitatea sa: puterea pe care o numim Dumnezeu sau, dacă nu vă place, numiți-o cum vreți, dar care nu ne aparține oricât

ne-am fândosi cu isprăvile noastre. Un atentat nu doar asupra omului, ci a vieții însăși.

Fiindcă, la urma urmei, nu despre beneficiile sau dezastruoasele, uneori, repercusiuni ale tehnologiei, despre dublele însușiri ale oricărei descoperiri sau invenții, unealtă sau armă, e vorba aici, ci de ceva mult mai grav. Dacă preacunoscuta zicere a lui Nietzsche, „Dumnezeu a murit”, a însemnat de fapt că „Dumnezeu a fost evacuat în favoarea omului”, cum citește acest adevăr Gheorghe Păun, ceea ce ne propune această Nouă Renaștere este *evacuarea omului nu „în favoarea mașinii”, ci din umanitatea sa*. Din sine însuși, din ceea ce constituie esența și tragica măreție a *sapiensului*: asumarea condiției sale: conștiința, sufletul, emoția, sentimentul! De care mașina nu va fi niciodată capabilă.

Un suicid aparent, dar o crimă de vreme ce actul acesta barbar se înfăptuiește de o mână de

potențată împotriva întregii specii. De uitare a lecțiilor primite de umanitate pentru trufia sa, pentru hybrisuri impardonabile. Deturnăm cu lejeritate sensuri grave, transformăm pedeapsa zeilor, deseori cerută de noi înșine printr-o conduită ce se abate, conștiința sau inconștientă, de la legile firii, în derapaje psihologice, așa cum s-a întâmplat cu freudianul sindrom Oedip, dar uităm tragedia orbirii, de care suferă contemporaneitatea prinsă în zbănțuiala cotidiană a civilizației spectacolului. Și dacă mâine, noi, victimele nu asinini, va trebui să ne scoatem ochii, pentru a plăti inconștientă; a lor, dar și a noastră?

Dar mai ales a lor, a celor care, până una alta ei înșiși oameni, aruncă pe piață, cu un viclean triumfalism, noile concepte ale *transumanismului* și *postumanismului*, anunțând deja dispariția Omului! Până când energumenii Silico-Zeului ne vor cânta prohodul speciei? „Cât timp va trece până când cel care va determina că un anumit eveniment este real, este faptic, va fi sistemul (mașina zis inteligentă); până când orice cunoaștere, orice memorie, orice altceva va fi declarat ilegal?”, se întreba deja citatul Joseph Weizenbaum, creatorul primului chatbot. Chiar până când?

Fiindcă, mai zilele trecute, însuși Elon Musk, mare pontif al viitorului techno-cosmic, ne avertiza de imensul pericol al slobozirii inteligenței artificiale în câmpul minat al industriei de armament și strategiei militare. Dar când vreo descoperire tehnică sau biologică n-a fost adjudecată pe repede înainte de câinii războiului? În mintea cărora războiul omului contra lui însuși nu e decât unul ca oricare altul.

(Va urma.)

Ideile au consecințe!

II. „Omul modern și-a cam risipit averea moștenită”

Alexandru MĂRCHIDAN

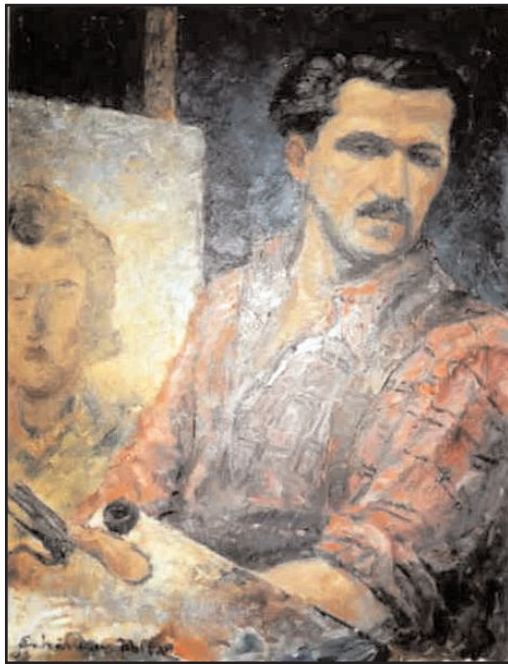
Continuăm periplusul provocat de *Ideile au consecințe* – Richard M. Weaver (Anacronic, 2020, traducere din limba engleză de Monica Stinghe). Cartea este atât de fertilă pentru reflecții pe seama temelor de actualitate, încât nu propun aici o prezentare, ci mai mult o scoatere la lumină a unor idei și raționamente pe care le pun în contextul zilelor noastre.

În „Introducere” autorul face un tablou general al destrămării Occidentului: briciul lui Occam, prin care, odată cu negarea universalilor este negat tot ce transcende experiența omului, ceea ce înseamnă negarea adevărului obiectiv; omul (adică simțurile și rațiunea sa) este măsura adevărului. Negând realitatea universalilor, ajungem la ideea că rațiunile naturii nu se mai află în afara ei, ci în ea însăși, iar dacă natura fizică este totul și omul o parte a ei, el nu mai poate fi responsabil de niciun păcat, pentru că omul este un rezultat al mediului. Noua perspectivă asupra realității face mai puțin importantă întrebarea despre apariția lumii, ea fiind înlocuită cu interesul pentru explicațiile privind funcționarea ei. În contextul noului mod de a valida cunoașterea – empirism, raționalism, știință –, creștinismul vestic pică în capcana de a prelua instrumente ce nu se pretează decât limitat la preocupările sale. Iar prima formă a adaptării (întâiul „aggiornamento”) a fost deismul, o religie teoretică, raționalistă, rezultat al unei atotcuprinzătoare viziuni carteziene; religia teoretică, sărăcită de relația personală vie și constantă cu Dumnezeu, este sursa ateismului de mai târziu, pentru că, se înțelege, ce fel de Dumnezeu este acela care își abandonează copiii (creați după chipul Său) legilor impersonale ale naturii? În această religie teoretică, divinitatea retrasă nu intervine deloc, încât este impropriu să fie numită divinitate, ci mai degrabă o „forță” ce se confundă aproape cu natura, lăsându-l pe fiecare să înțeleagă ce poate și cum poate din realitatea fizică și metafizică.

Nu este astfel de mirare că materialismul și-a făcut apariția, omul fiind „explicat”, în teoria lui Darwin, prin mediul său. Materialismul urma în logica mișcării inițiate de nominalism. Așa înțelegem un aspect interesant, puțin cunoscut, anume faptul că „mai mulți cercetători ajunseseră la explicații similare atunci când Darwin și-a publicat concluziile în 1859” (p. 11). Următorul pas a fost extrapolarea materialismului la nivel social, iar prin aceasta s-a considerat în mod a priori că motivația acțiunii umane constă invariabil în dorința de a-i domina economic pe semenii, pentru că doar așa cresc șansele supraviețuirii celui mai puternic. Filosofii sociali pozitivisti și-au fundamentat operele pe ideile darwiniste, punând liberul-arbitru între paranteze: „Mărețul alai al istoriei a devenit așadar reducibil la ocupațiile economice ale indivizilor și ale claselor; s-au construit prognoze elaborate pe teoria rezolvării conflictelor economice. Omul creat după chipul divin, protagonistul unei mărețe drame în care miza era sufletul său, a fost înlocuit cu un animal căutător și consumator de bunuri” (p. 12).

In psihologie, susține Weaver, behaviorismul a mers mai departe, negând nu doar liberul-arbitru, ci și instinctul, mijlocul elementar de orientare. Consecința acestor reacții în lanț este o spirală descendentă, omul afundându-se în lumea experienței în timp ce însetează tot mai mult după adevăr. În lipsa punctului transcendent de sprijin, omul se pierde în abisul detaliilor empirice pe măsură ce încearcă să afle răspunsuri la întrebările majore acolo unde nu se găsesc, sau s-a obișnuit mai degrabă să ignore aproape complet marile întrebări, adâncindu-se într-un mic segment al realității. Un efect al acestei zberi neîncetate este diminuarea autorității sale tocmai atunci când vrea să dovedească puterea de care dispune. În timp ce ar trebui să se bucure de prețuire în calitate de chip al lui Dumnezeu, i se spune constant că nimeni nu este de neînlocuit și, mai grav, că omul poate fi „înlocuit” mai bine de creația sa. Pământenii postmoderni se întrec

în a depăși marile mituri: dacă Prometeu vrea să înșele divinitatea, contemporanii cred că pot jongla lejer între nihilism și autoîndumnezeire, fără să își asume ce mai cred și fac; dacă prototipul artistului de geniu din antichitate, Pygmalion, dă drepturi egale de existență creației sale, „integrând-o” (că tot e la modă termenul) pe Galateea printre persoane, cu ajutorul intervenției divine, omul de azi abdică de la statutul conferit de unicitatea sa în univers și cedează locul artefactului, punându-l chiar pe tronul agentului moral, pentru că „se descurcă” mai bine decât oamenii. Așadar, o realitate ideatică antiscripturistică impregnează societățile, iar ea va fi temelia unui nou

Leviathan, dacă oamenii se vor lăsa hipnotizați de sloganurile pe care le preiau și le recită. Însă ieșirea din transă este foarte dificilă atâta vreme cât consimțământul general este că suntem în trenul progresului care „știe” el unde duce, deci între timp ne putem delecta răsfoind ziarele în compartiment: „oamenii care au străbătut acest coborâș [declinul cultural

din ultimele două secole, n.n.] au dezvoltat o insensibilitate direct proporțională cu gradul lor de degradare. Pierderea se simte mai limpede atunci când începe; după ce se instalează obișnuința, se instalează starea anormală de apatie, care crește pe măsură ce se adâncește criza morală [...]. Ne apropiem de o condiție în care vom deveni amorali, lipsiți chiar de capacitatea de a ne da seama de asta, degradați fără a avea mijloacele prin care să ne măsurăm căderea” (p. 15).

Cea mai sigură consecință a trenului progresului aflat în accelerare continuă este dezintegrarea călătorilor, golirea de ei înșiși, dar nu în sensul (de dorit al) pierderii egoismului, ci al denaturării omeneșului din ei. Pentru că și-au pus toate capacitățile în instrumente care să îi servească, aceste instrumente au devenit avataruri ce au înrobit originalul, iar în lipsa propriilor avataruri „smart”, oamenii nu mai simt că au substanță, identitatea cu puterile ei le este împărțită între smart-lucurile ce îi „reprezintă”, le țin locul. Nu se mai poate face drumul înapoi, se spune. De acord. Mai ales că pe acest drum nu totul e risc de a cădea în prăpastie. Nu ai cum să faci abstracție de tot acest iureș, e adevărat. Dar Weaver ne avertizează, ca atâția alții, că iureșul nu are totuși puterea absolută de a ne împiedica să ridicăm privirea spre Cer și apoi să ne uităm în noi înșine pentru a vedea ce am mai păstrat din cerescul ce ne constituie ființa, ce operații pe suflet ne mai pot ține în noi, pentru că ne-am cam „externalizat”. Vinovăția pentru amânarea acestei atitudini ne aparține doar nouă, celor căzuți pradă „optimismului isteric” într-un context cultural-spiritual ce ar îndreptăți alte sentimente, din moment ce „omul modern și-a cam risipit averea moștenită” (*ibidem*).

Încetarea optimismului isteric, continuă Weaver, se va produce când oamenii vor recunoaște existența tragediei, însă aceasta depinde de redobândirea capacității lor de a distinge între bine și rău. Discernământul moral depinde la rândul său de regăsirea acelei „ceremonii a inocenței” (p. 16) ce revigorează instinctul moral cu privire la ceea ce este distructiv. Așadar, un drum înapoi marcat prin toți acești „re...”, o invitație la o călătorie absolut necesară a regăsirii omului pierdut în secole de minciună, adică dezrădăcinare din transcendent și sădire în solul

arid al pozitivismului, scientismului, al specializării și al diverselor artificii culturale.

Richard Weaver întâmpină cu o remarcă originală și întemeiată enumerarea realizărilor modernității, spunând că aceasta este doar o scufundare în *particulari*. Este o reușită comparabilă cu satisfacția celui care și-a dat casa pe mărunt, iar apoi săptămâni întregi se îmbată cu plăcerea de a număra ceea ce înseamnă mult mai puțin decât căminul pierdut. Dobândirea particularilor nu face din om unul cu adevărat cultivat și nu-i va oferi cunoaștere adevărată: „Așadar, tranziția de la gândirea cercetătoare la investigarea experienței l-a lăsat pe omul modern atât de asaltat de multiplicități, încât nu mai e capabil să distingă pe ce drum merge. Prin aceasta înțelegem ceva în sensul dictonului lui Goethe, prin care se poate spune despre cineva că știe multe, dar cunoaște prea puțin. [...] Cantitatea înfricoșătoare de fapte la care are acces astăzi omul servește doar ca să-l smulgă din meditația asupra principiilor primare, astfel încât atenția îi devine periferică. Și deasupra tuturor, ca o reamintire a acestei fatalități, plutește tragedia Germaniei moderne, singura națiune totalmente alfabetizată” (pp. 17-18). Acumularea de informație în lipsa forței morale care să o pondereze reprezintă acumulare a puterii de distrugere, iar minusul moral ce se adâncește poate coexista doar până la un punct cu surplusul de informații și mijloace. Dincolo de o anumită limită, dezechilibrul dă naștere la cataclism. Până la urmă, la ce bun toate cuceririle dacă la capătul lor nu ai reușit să fii măcar puțin mai bun decât la începutul drumului, sau, mai grav, dacă ai pierdut și dramul de bunătate?

In același orizont explicativ legat de pierderea sau diluarea busolei morale se încadrează, afirmă Weaver, una dintre cele mai ciudate discrepanțe ale istoriei, aceea dintre sentimentul abundenței resimțit de societățile simple din trecut și sentimentul de insuficiență ce marchează societățile îmbelșugate din prezent. Pare că pe ADN-ul societăților moderne s-a altoit o genă ce nu poate fi numită simplu „lăcomie”, ci mai degrabă orbire cu privire la raportul dintre sațietate și bunurile necesare în acest scop. A acumula, a consuma și a asimila rapid cele mai noi produse nu este altceva decât manie travestită în „datoria” de a ține pasul cu ritmul producției, pentru a primi astfel validarea unei false normalități. Ne putem imagina că până și cei din nomenclatura socialistă mai aveau un simț al ridicolului și, în spatele cortinei, tratau cu un anumit sarcasm ideea planului cincinal. Populația oricum nu prea lua așa ceva în serios, pentru că avea alte probleme, însă, desigur, trebuia să se complacă în a juca rolul participanților la o uriașă punere în scenă. În lumea pieței libere, însă, prosperitatea a devenit religie, unde zeul suprem este progresul, iar ceremonia celebrării sale este gestul cotidian reprezentat de investirea grăbită a capitalului în bunuri de consum scilicet, așa cum un copil trece rapid de la o jucărie la alta și de aceea devine din ce în ce mai nerăbdător, mai frustrat de răgazul dintre aceste acte, mai distras și mai nefericit.

Reflexul abundenței a devenit invers proporțional cu dorința de a munci pentru lucrurile dorite. Idealul major al celor mai mulți este să câștige cât mai mult lucrând cât mai puțin. Acest lucru nu este doar o problemă asociată cu sedativul confortului, ci și un efect al desacralizării meseriilor, care este la rândul său un efect al înlăturării divinității din societățile și viețile noastre. *Axis mundi* nu mai este biserica, ci creditul, banul – mijlocul direct către bunuri. Acest nou centru existențial îi atrage pe cei care au destul, sau pot avea destul în țara lor, către spații unde se expun la tot felul de riscuri, seduși de mirajul lui „mai mult” și „mai bine” (în sensul confortului material). Nu e de mirare că într-o astfel de arenă, libertatea și integritatea, pilonii morali ai fericirii, au devenit un lux.

Homo sapiens

Ioan St. LAZĂR

Miorița – translatio ad Christum

În punctul maximal al gândirii (proto-filosofice) antropocosmice apare „corectivul” teoretic al creștinismului (1), amintind prin Hristos, ipostas întrupat, că toate ale cerului și ale pământului sunt create de Dumnezeu, a cărui împărăție nu are sfârșit. Din acest moment, elementelor constante ale gândirii și manifestărilor ritualice anterioare încep să li se suprapună într-un sincretism păgân-creștin sensuri și divinități noi, aparținând mentalității și panteonului creștin (2). Ca atare, și cutuma practică prin zeii, regii și eroii vegetaționali ai antichității, care-și asumau moartea sacrificială în favoarea naturii și a colectivității locale, suportă o transmutare și re-consacrare întru ființa divino-umană a lui Hristos, modelul suprem al jertfei pentru ceilalți.

Reiterarea anuală a nașterii, patimilor și învierii lui Hristos nu are numai funcție mitic-restauratoare pentru un nou ciclu existențial, cât mai ales pe aceea de „împărtășire” (consubstanțializare cu ființa figurată) *euharistică* a comunității creștine, pentru a primi, prin credință, purificare și fapte bune, duhul mântuirii. Nu atât o *Imitio Christi*, ca în felul misionar, caracterizează viața creștinului adevărat, cât o *translatio ad Christum*, dreaptă cumpănire între Cel imitat și cel ce „imită”, acesta din urmă rămânând, totdeauna, conștient de limitele sale insurmontabile în a se identifica cu divinitatea. Smerenia este una din virtuțile capitale ale creștinismului, iar primul popor creștin al Europei, poporul român (3), a dovedit-o într-un destin numai în aparență „minor”.

Analogăm și noi ipostaza testamentară a ciobanului mitic în fața morții iminente „pe-un picior de plai/ pe-o gură de rai” a muntelui, cu ipostaza lui Crist rugându-se în grădina Ghetsemani înaintea răstignirii pe muntele Golgota. O clipă, Iisus, Fiul lui Dumnezeu, cunoscându-și rostuirea Kenozei/ Întrupării, se roagă omenește (cu lacrimi) Tatălui Său ca să-L mai întârzie în viață (că e mai plăcută decât moartea sacrificială), ezită – o clipă – să primească paharul morții, întins după poruncă de înger, dar își dă seama, din tăcerea Tatălui, că nu se poate împotrivi rânduiei prestabilite omului ca ființă muritoare pe pământ, numai murind, ca Fiul al Omului, putând să se întoarcă în ipostasul său divin. O clipă, în gând, ciobanul mioritic socotește că ar putea să se împotrivescă, să lupte cu cei „raii”, prelungindu-și viața frumoasă, alături de oi și sub cupola naturii, dar tot el ia în seamă alternativa morții, fie gândind că ei vor să execute o „lege”/o cutumă, expunându-l mai devreme sorții omului de a fi muritor, fie că, în raport numeric 2 la 1 (Marele-Micul), nu va fi având scăpare; versul „Și de-a fi să mor” (din varianta mioritică princeps a lui Alecsandri) implică fie posibila luptă și victorie, fie, la fel de firească, posibilitatea înfrângerii – ceea ce, după această clipă de luciditate preventivă, îl determină să-și rânduiască cele post-existențiale, atât cele din lumea „de aici”, cât și cele din lumea „de dincolo”. Spre deosebire de omul muritor, Iisus, având pre-știința divină a viitorului, nu rânduiește, ci înfăptuiește în continuare cele pentru care S-a născut pe pământ, pentru oameni, din rațiunea dumnezeiască însușită și de gândirea creștină.

În această analogie nu vizăm nici identificarea (pentru bunul motiv că ale omului nu pot fi ale Domnului), nici prefigurarea (motivului cristic de către cel uman – ceea ce s-a mai spus, de la R. Steiner încoace), ci prelucrarea/modelarea ipostazei umane după (și de către!) cea divină. Căci, dacă păstrează, simplu, esențial și decent, schema exponențială a general-umanului – cu habitatul profesional și aspirația nupțială împlinitoare/„lumirea” –, arhetipul (și mitul) mioritic se conectează benefic la virtuțile noi ale arhetipului (și mitului) creștin: superioritatea morală în fața violenței, depășirea celor „de aici” (ale „devenirii întru devenire”) în favoarea celor „de dincolo” (ale „devenirii întru Ființă”), sacralizarea existenței în cosmosul creștin („natura-biserică”).

Cu această proiecție mistică a destinului

individual – „sporire a persoanei umane în lumină și taină prin legătura cu Hristos” (4) – se întoarce păstorul mioritic, mânat de grija pentru împlinirea „rânduieiilor” funerare și de compasiune pentru cei dragi ca să le-o comunice catharctic, ca un inițiat netulburat de primejdie („O, de trei ori fericiți aceia dintre muritori care, după ce au contemplat misterele, vor pleca la Hades...” – răsună din antichitate marea bucurie a inițiaților în glasul lui Sofocle (5); și ea continuă să lumineze sufletul adăpat la creștinism: „O, mistere cu adevărat sacre! O, lumină pură! În flacăra torțelor am o viziune a cerului și a lui Dumnezeu. Devin sfânt prin inițiere”, după cum confirmă Clement Alexandrinul (6)).

Asemeni zeului roman al timpului, Ianus, păstorul mioritic are două fețe: una către lumea „de dincolo”, în care se proiectează imaginar și inițiativ, și una către lumea „de aici”, către care se întoarce cu un mesaj rânduielnic și alinător; asemeni unui *boddhisattva* intermediind între două lumi, el transmite celor lăsați în suferință un mesaj catharctic care să-i ajute să se elibereze de ea.

Se întâmplă însă că tocmai în această întoarcere spre cei dragi (Orfeu ce-și întoarce privirea spre Euridice în Infern?), când se putea crede dezlegat de cele omenești, să rămână încă strâns legat de ele și să piardă viziunea fericirii post-existențiale. În interdicția comunicării imaginii „morții ca nuntă” către „măicuța bătrână”, care i-ar fi înțeles codul, nu este numai delicatețea de a-i ascunde celei ce a dat viața adevărul morții; este și conștiința tragică a „ruperii” de viață, la care eroul s-ar întoarce asemeni lui Făt-Frumos din basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. La fel, eroul mioritic a „văzut” misteric lumea eternității, ba chiar „s-a văzut” în ea; numai că, dintr-o „vină tragică” (7), acolo dorul, aici iubirea (ceea ce e totuna!), s-a întors spre ai săi, ca să-și ispășească condiția de fond: cea muritoare. Aceasta este măreția și noblețea lui (întrecută numai de Hristos, care, din „vina tragică” a lui Adam, își asumă ispășirea condiției muritoare pentru „a o răscumpăra și mântui!”).

Ar fi mai bine ca poemul mioritic sau basmul corelativ să se încheie cu viziunea paradisiacă? Nu! – a decis autorul anonim. Asemeni celor inițiați, cei doi eroi ai textelor românești în cauză au săvârșit un act de cunoaștere (și chiar trăire) în spațiul și timpul etern, dar plătesc pentru eroismul lor chiar dacă „numai ei vor putea să trăiască acolo” (în Hades, cum glăsuiește Sofocle (8)) sau vor fi putut/ori vor fi putând trăi, cum gândește, prezumtiv, poetul anonim român. Nu poți trece „de aici” „dincolo” decât plătind „vama morții” (9), iar despre asta amândoi tac: Făt-Frumos, la o palmă dată de moarte, se face praf și pulbere cât ai clipi, iar păstorul ascunde, în „naosul” nunții cosmice prefigurate imaginar, adevărul morții din ordinea umană.

Axat pe această ambiguitate – fapt insuficient comentat, testamentul ciobanului marchează, în sensul analogiei christice, conștiința smerită a limitelor hărăzite ființei umane și sugestia liturgică a ilimitării Ființei Divine ce instituie „biserică”/sacralitatea naturii. De această Ființă încă îl mai desparte planul existenței „de aici” și în această existență el încă e om. Om, însă, pregătit sufletește pentru

momentul final – tragic într-un sens (uman), catharctic în alt sens (divin); omul în fața morții, cu un chip dual (de *Ianus bifrons*), care se îngrijește ca, prin desprinderea lui, să rămână în armonie lumea „de aici” cu cea „de dincolo” (10). Mitul mioritic duce *in extremis* condiția antropocentrică, dovedind că, finalmente, ea nu poate fi decât antropocosmică. Dar nu numai atât!

Integrându-se actului de *translatio ad Christum*, această condiție antropocosmică devine teandrică, implicând în ființa umană, ca făptură creată de Dumnezeu, acea potențialitate divină de depășire a condiției muritoare și accedere în aceea nemuritoare. Ca făptură creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul dobândește un loc central, în armonia firii, către el tinzând să se înalte „toată firea neînsuflețită: piatră, animal” (în cazul nostru, mioara și oițele), el transmițând „spre cer mesajele acestei lumi mărunte” (11); dar această poziție – oricât de analogă celeia din clasicismul antic – nu mai este antropocentrism, fiindcă nu omul este Creatorul și Atotputernicul lumii, iar tot ce înfăptuiește în această lume trebuie să fie în consonanță cu rânduiala lui Dumnezeu.

Păstrând proporțiile condiției umane în raport cu cea a lui Hristos cel întrupat, imaginea mioritică conexează tradiția arhaică la realitatea în sens creștin și instituie, prin componentele ei – nunta cosmică și natura-biserică – sacralitatea acestei realități (mistice) pe „vârful” spiritualității românești. În acest sens, extrapolând condiția individuală (sub iminența morții) la condiția colectivă (sub „teroaarea istoriei”), încheiem, răspunzând aceluiași (altfel, dotat) cercetător al „antropocentrismului” mioritic, Nicolae Brânda, că nu este „prea mult spus” că supraviețuirea poporului nostru s-a datorat în plan moral depășirii disperării și nihilismului printr-o interpretare creștină a invaziilor și catastrofelor istorice (12). Amintim cuvintele lui Mircea Eliade: „Concepția unui cosmos răscumpărat prin moartea și reînvierea Mântuitorului și sanctificat de pașii lui Dumnezeu, ai lui Iisus, ai Fecioarei și ai sfinților, permite să regăsești, fie chiar numai sporadic și simbolic, o lume încadrată de virtuțile și frumusețile de care teroarea și invaziile despuiau lumea istorică” (13).

Între convulsiile contingentului nestatornic de „aproape” și tăcerea senin-„depărtată” a Transcendentului de-a pururi, „omul românesc” (insul și colectivitatea-i etnică – cf. Mircea Vulcănescu) și-a interpus cuvântul mărturisitor și catharctic, melopeea durerii discrete și a speranței râvnite, cântecul credinței în mai binele celorlalte lumi. Asemeni strămoșului său Orfeu, al cărui cap detașat nu încetează să cânte, el a plătit vama sorții cu cântecul ce pune în vibrație toate ale cerului și ale pământului pentru a transmite în veșnicie rezonanțele cosmice în biserica naturii. Se poate, în limitele umanului, o mai înaltă putere și lumină – *Herrlichkeit!* (14) – pentru înfrângerea forțelor răului și întinericului? A „lucrat” și „lucrează” aici însuși modelul christic, cu „schimbarea la față” pe care el o implică. Iar acest cântec uman – „recurs la splendoare” (N. Steinhardt) – este *translatio ad Christum*. O *euharistie* – împărtășire din Ființa divinității. O transformare întăritoare. Din această vreme într-o cea eternă.

Si nu numai atât! Ci și o întărire în duh. O înduhovnicire. Pe care să o răsfrângă în viața hărăzită aici; ca să o modeleze pe aceasta după un chip „mai blând pentru rău”, să o „rânduiască” după o ordine (morală) a echilibrului și armoniei. De aceea mesajul către răi și buni, dorința de a fi în „aproapele” lor („Să fiu tot cu voi”), întoarcerea către ei ca întoarcere la o trăire, împreună, în alt duh. *Translatio ad Christum* determină o trăire teandrică, a omului și a firii.

„Întâlnind chipul lui Dumnezeu în fire, omul se întâlnește pe sine, ca unul făcut după chipul și asemănarea divinității. De aceea, pentru om nu e nici erezie, nici mirare ca această fire – vegheată întregă dumnezeiește – să trăiască profund omenește” – scria Ov. Papadima (15). De aici, „fața omenească a firii”, când se înveșmântează nupțial, proiectând în cosmosul ei („biserică”) sfârșitul uman ca un început, sacramental.

Biblia mea

Fiecare om are o Biblie a lui. Adică o sumă de învățăminte, de concepte, de idei, de gânduri și negânduri, de cugetări cu și fără noimă, după care se călăuzește în viață. Le adună și trăiește după ele. Biblia mea nu e ca Biblia sacră, ca *Holy Bible*, e mult mai complexă, mult mai prețioasă, fiindcă nu ocolește nici Biblia ca atare, cu învățăturile lui Hristos în prim-plan, dar are alte mii de frumuseți.

Biblia lui Moise nu are citate din Shakespeare și nici din Eminescu, din Dante și Petrarca, din Verhaeren și Baudelaire, Nietzsche și Kierkegaard, din mii de genii ale pământului. Ea nici nu pomenește de Bosch sau Velázquez, nici de Goya sau Brâncuși. Habar nu are de Olimp, de Ghilgameș și de toate minunatele mituri ale popoarelor. Ce știe ea de Scandinavia, de daci sau de vikingi? Nimic. Niciun cuvânt despre Pitagora, despre teoria numerelor și armoniei, pusă la baza întregii realități, nu scrie un cuvânt despre matematică și frumusețea științelor. Ne spune ea ce studiază un elev într-o grădină botanică sau zoologică? Nimic din toate acestea. Nimic din utopiile lumii. Nimic despre cuadratura cercului și tabla înmulțirii, nimic despre *Civitas Innocentiae* și despre *O Nouă Geneză*. De aceea, nu e greșit să spun *Biblia mea* și să arăt ce este ea, ce conținut are, care sunt principiile călăuzitoare.

Am dreptul să scriu o Biblie, *Biblia mea*? Am. Ce, Moise cum a scris *Facerea*. Și evreii îl considera

primul lor profet. Și el era om. Un om mincinos, care a mințit că i s-a arătat Yahve, cum spun ei lui Dumnezeu. Bine că ni-l lasă pe Dumnezeul nostru creștin în pace. Dar ni-l lasă? Și eu sunt om ca și el. Ba sunt mai demn decât el, fiindcă sunt curat, purificat. Dacă el a fost profet, eu sunt sfânt. El a ucis un gardian egiptean. Nu contează motivul, dar a ucis. A fost un criminal. Eu nu am ucis pe nimeni, nu sunt criminal și nici infractor. De niciun fel. N-am furat nimic, n-am făcut pagubă nimănui, n-am făcut potlogării, care să mă ducă la vreun arest. Am cunoscut bandiți, huligani, coțcari mari, hoți la drumul mare, care îți furau traista cu peștele pe care l-ai prins în acea zi, dar nu am fost bandit, hoț sau altceva de acest soi. Adică nu cunosc ce e potlogăria.

Am încercat să cunosc toate aceste metehne, fiindcă sunt scriitor, și nu poți să scrii despre ce n-ai trăit. Unul a scris o carte despre lichele și când i-am zis că e o lichea, s-a supărat. Păi cum poți tu să scrii cogeamite carte despre lichele dacă nu ești și tu lichea?! Dacă nu ești o lichea, nu scrii despre lichele. Alege-ți alt subiect, pe care îl stăpânești.

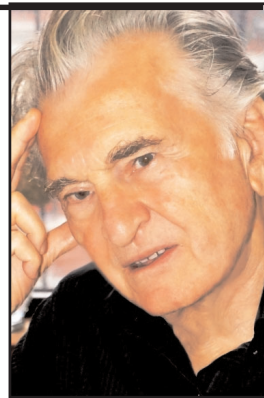
Am auzit multe despre Miami Beach, am văzut și un film formidabil despre el, *The Specialist*, cu Sylvester Stallone și Sharon Stone, minunata actriță, dar nu am scris nimic despre acest loc până nu am

Grid MODORCEA

ajuns acolo, să trăiesc o vreme în el, să-i cunosc frumusețile și metehnele, să văd cum sunt oamenii, ce fac, să-mi pot da apoi cu părerea, o părere autorizată. Cunoaștem superficial lumea, fiindcă n-o trăim și ne dăm cu părerea. Ba facem și crime, cum au făcut de multe ori occidentalii în locuri îndepărtate, fără să cunoască oamenii acelor locuri.

Ei, asta e. Am scris aceste gânduri de ziua mea în Catedrala Christ Fellowship Church din Miami, după ce am participat la liturghia duminicală, realizată în stil Gospel, concurând-o pe cea din faimoasa Times Square Church din New York. Stilul Gospel se practică în toate bisericile creștine, fiindcă este un stil cântat, în afară de predică, toată slujba e cântată în ritm de jazz, cu acompaniament de pian și percuție. Iar în Miami e un bigotism năuc. Civilizația iudeo-creștină a degenerat. E nevoie de o nouă Biblie, de o Nouă Geneză. Am să scriu Biblia mea, evident, o Biblie parabolică, fiindcă mă consider mai curat decât Moise și mă simt în stare s-o fac. Eu, prin cărțile mele, am făcut mii de punți cu lumea, eu știu mai bine cum să îmi fac părție prin Marea Roșie și să ajung pe malul celălalt.

(9 ianuarie, la 82 de ani, Miami, Florida)

Este în această îngemănare om-natură întru duhul divin o nemăsurată iubire ca lege universală de a fi, exprimată prin logosul testamentar al unui inițiat în misterul (euharistic) creștin, superior tuturor celorlalte dinainte. „Viziunea antică era clădită pe teamă și supunere. Dincolo de sufletul lumii, stăpâna – orb și neîndurat – în privegherea legilor – Destinul. Viziunea creștină apropie mai mult lumea de om, străbătând-o crucial cu dragoste și supunere. Alături de puterea nevăzută, dar înțelegătoare, a Tatălui, se așază iubirea infinită a Fiului, animând pietrele, oamenii, sfinții...” (16). Folclorul autohton s-a contopit „adânc” cu viziunea creștină, realizând „una din cele mai frumoase înfloriri spirituale” (16). Stă mărturie în acest sens și inestimabila capodoperă de gând și simțire *Miorița*.

Lectura creștină are profundă îndreptățire ținând seama de religiozitatea îndătinată a poporului care a creat acest „poem sacru” (Ion Ițu). Un sens creștin al *Mioriței* întâlnim adesea în textele părintelui Dumitru Stăniloae. Cităm un fragment: „...peisajul țării are față umană românească și poartă veșmânt românesc... Astfel «munții mari» apar ca niște preoți, brazii și paltinii ca niște nuntași zvelți, păsările ca niște lăutari, soarele și luna... ca niște nuni strălucitor înveșmântați, care țin cununa perechii ce se căsătorește, mioara ia glas omenesc (*Miorița*). Această umanizare sau transfigurare românească a naturii sau această imprimare a naturii în față românească nu are caracter panteist păgân, ci se resimte de viziunea personalistă și liturgică a cosmosului, dezvoltată de sensul spiritual al Bizanțului, în special de cel al unui Maxim Mărturisitorul” (17), Sf. Părinte care a postulat funcția bisericii drept „liturghie cosmică”. Ca atare, și Mircea Eliade afirma că „simpatia (românului) față de cosmos” este „o formă a spiritului liturgic creștin”; cu precizarea că acest spirit liturgic românesc „înseamnă încadrarea firească a ființei umane românești în ordinea superioară, persistând și în comunicarea spirituală cu cei dragi, vii și morți” (Dumitru Stăniloae, *idem*). Ceea ce este și profund mioritic! „Creștinismul cosmic” nu e „o paradigmă pierdută” – putem să răspundem

prietenui Vasile Avram (18), care i s-a încadrat de-acum și în lumea de „dincolo”.

Note bibliografice

1. Nicolae Brânda, *Mituri ale antropocentrismului românesc*. I. *Miorița*, Buc., Ed. „Cartea Românească”, 1991, p. 469.
2. Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Buc., Ed. „Meridiane”, 1988, p. 13-12.
3. Simion Mehedinți, *Creștinismul românesc*, Buc., Ed. „Anastasia”, 1995, p. 46-65.
4. Pr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos – lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Buc., Ed. „Anastasia”, 1993, p. 196.
5. Mircea Eliade, *Nașteri mistice*, Buc., Ed. „Humanitas”, f.a., p. 149
6. M. Eliade, *Op. cit.*, p. 157.
7. Aristotel, *Poetica...*, Buc., Ed. „Iri”, 1998, pp. 56-57, 171-172 (III, 9).
8. Sofocle – apud Mircea Eliade, *Nașteri mistice ...*, f.a., p. 149.
9. Romulus Vulcănescu, *Mitologia română*, Buc. Ed. Academiei, 1985, pp. 207-209.
10. R. Vulcănescu, *Op. cit.*, pp. 208-209.
11. Ov. Papadima, *O viziune românească a lumii*. Ediția a II-a revizuită, Buc., Ed. „Saeculum I.O.”, 1995, p. 181.
12. Nicolae Brânda, *Op. cit.*, p. 196. Autorul, un Procust care, pentru a-și susține teza proprie, amendează și numele mari ale exegezei mioritice, minimalizează cu totul eronat interpretarea creștină a *Mioriței*.
13. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-han*, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 249.
14. Hans Urs von Balthasar – apud Nicolae Steinhardt, *Prin alții spre sine*, Buc., Ed. „Eminescu”, 1988, pp. 104-105.
15. Ov. Papadima, *O viziune românească...*, 1995, p. 82.
16. Ov. Papadima, *Op. cit.*, pp. 181-182.
17. Dumitru Stăniloae, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*. Buc., Ed. „Elion”, 2001, p. 12.
18. Vasile Avram, *Creștinismul cosmic – o paradigmă pierdută? – mit și ortodoxie în tradiția românească*, Sibiu, Ed. „Saeculum”, 1999.

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!
Radu Gyr

Nu pentru-o lopată de rumenă pâine,
nu pentru pătule, nu pentru pogoane,
ci pentru văzduhul tău liber de mâine,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Pentru sângele neamului tău, curs prin șanțuri,
pentru cântecul tău țintuit în piroane,

pentru lacrima soarelui tău pus în lanțuri,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Nu pentru mânia scrâșnită-n măsele,
ci ca să aduni chiuind pe tăpșane
o claie de zări și-o căciulă de stele,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Așa, ca să bei libertatea din ciuturi
și-n ea să te-afunzi ca un cer în bulboane
și zarzării ei peste tine să-i scuturi,

ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Și ca să pui tot sărutul fierbinte
pe praguri, pe prispe, pe uși, pe icoane,
pe toate ce slobode-ți ies înainte,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Ridică-te, Gheorghe, pe lanțuri, pe funii!
Ridică-te, Ioane, pe sfinte ciolane!
Și sus, spre lumina din urmă-a furtunii,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Fără țară

Octavian Goga

Eu sunt un om fără de țară,
Un strop de foc purtat de vânt,
Un rob răzleț scăpat din fiară,
Cel mai sărac de pe pământ.
Eu sunt un mag de legea nouă,
Un biet nebun, orbit de-o stea,
Ce-am rătăcit să v-aduc vouă
Poveștile din țara mea.

Eu sunt o lacrimă târzie
Din plânsul unei mii de ani,
Sunt visul care reînvie
La vetrele celor orfani.
Sunt o muștrare călătoare
De pe tărâmurii fără glas,
Și dintr-o lume care moare
Sunt strigătul ce-a mai rămas.

Eu sunt oftatul care plânge
Acolo-n satul meu din deal,
Sunt țipătul muțat în sânge

Al văduvelor din Ardeal.
Sunt solul dragostei și-al urii,
Un visător de biruinți,
Ce port blesteme-n cerul gurii,
Drept moștenire din părinți.

Eu m-am desprins dintre morminte,
Din cripte umede și reci,
De unde-aducerile-aminte
Țin straje unui gând de veci.
Și cu fiorul care poartă
Pe cei încrezători în frați,

V-am plâns la fiecare poartă
Durerea morților uitați.

Azi simt cum noaptea se coboară
Pe dimineața mea de ieri,
Cum cântul meu se înfășoară
În giulgiul veșnicei tăceri...
Și printre voi îmi duc povara
Stropit de răs și de noroi,
Căci vai de cine-și pierde țara
Ca să și-o ceară de la voi...

Homo sapiens

Sara MINA

Cartea sustenabilă (IV) Produs de calitate – principii și definiții

Ei bine, după ce am făcut, fiecare dintre noi, micul exercițiu introspectiv purificator, care ne-a redat smeriți contextului în care viețuim... e momentul

să îndreptăm privirea spre un set de informații ce, odată asimilate, ne-ar putea întări un sistem de valori, dacă nu imuabil, măcar aflat în spectrul ordonat de obiectivism.

Nu voi detalia acum istoria ISO (International Organization for Standardization), din care fac parte organisme naționale de standardizare din aproape 180 de țări, doar voi spune că este unul dintre cele mai relevante și eficiente ONG-uri la nivel mondial, c-un scop clar asumat din 1947, anul constituirii: elaborarea de standarde internaționale care, odată adoptate, garantează că produsele și serviciile sunt sigure, fiabile, de calitate înaltă, în contextul aplicării unor practici bazate pe concepte ca etica și dezvoltarea durabilă. Viziunea ISO este optimizantă, această entitate și comunitatea profesională raliată urmărind o viață mai ușoară, mai sigură, mai bună... Există și un obiectiv operațional concret: utilizarea standardelor ISO peste tot, geografic vorbind, dar și d.p.d.v. al creșterii numărului domeniilor, în care activează entitățile implementatoare.

Una dintre principalele serii de standarde, aș putea spune, „vedetă”, este cea destinată „managementului calității”, fundamentul creșterii gradului de conștientizare cu privire la îndeplinirea așteptărilor clienților și altor părți interesate, pentru obținerea satisfacției acestora față de produsele și serviciile livrate de implementatori. Seria conține trei piese de bază – un document orientat către concepte, principii și vocabular (ISO 9000), altul cu cerințe concrete pentru implementare, auditare și certificare (ISO 9001) și un al treilea, dedicat liniilor directoare pentru îmbunătățire continuă și obținerea unui succes sustenabil (ISO 9004).

Nu este ușor să definești calitatea unei cărți, fiind multe aspecte incumbate, care să asigure baza durabilității ei în timp. Dar, cum cartea este un produs în sine, iar materializarea ei reprezintă un flux continuu de procese, devin perfect aplicabile elementele teoretice definitorii pentru „calitate”, cu ajustările aferente.

Autorul unei cărți este, în proporție covârșitoare, o persoană fizică. Prin statutul său, devine câteodată, metaforic vorbind, „o instituție”, înțelegându-se, conform acestei sintagme, dilatarea fundamentată a credibilității, notorietății, relevanței proprii. Dar, la baza elaborării unui tom poate sta și o entitate organizațională, din postura de manager de proiect, însă, în fond, tot la efortul creatorului ajungem. Dacă privim, din perspectiva constrângerilor legale, scriitorul (o fragilă singularitate decizională și responsabilă), concluzionăm că acesta trebuie să se pregătească pentru o presiune similară celei resimțite de o entitate organizațională, căci legislația privind fiscalitatea și drepturile de autor îl aruncă în hățușuri sufocante!

Vorbind de calitatea unei cărți, prin prisma conceptelor vehiculate de ISO 9000, ajungem să ne referim la obligativitatea existenței unei culturi, la nivel personal, de autor, ce produce în aval efecte comportamentale, de atitudine, cu dorite valori și beneficii... pentru clienții-cititori.

Într-un capitol anterior, am exemplificat destul de plastic, poate chiar supărător pentru unii (ca orice adevăr demonstrabil), conceptele „părți interesate” și „context”, susținând ideea că acestea vor influența pozitiv sau negativ prestația celui doritor să ofere ceva de calitate, în cazul nostru, o carte bună, sustenabilă...

Autorul, înainte de toate, va trebui, dacă-și dorește un succes deplin al demersului său, să deprindă obiceiul unei „analize de risc”. O face oricum, la un anumit nivel, dar nu o vizualizează mental, ca să nu spun că sigur nu păstrează notițe pe marginea ei... cu eventuale acțiuni ce decurg implicit.

Riscurile sunt induse atât de actul creației în sine

(cu factori multipli – temă și conținut carte, gen, stil, cunoștințe existente sau informații necesare a fi obținute etc.), cât și de interesul bănuț ori știut din partea potențialilor cititori, ca principală parte interesată în proces. Dar, evident, contează și restul actorilor care contribuie la finalizarea produsului-carte, deosebit de relevanți fiind furnizorii de servicii (editura potrivită, tipografia cu referințe ori firmă „print on demand”, „self-publishing” serioasă, cărora li se alătură Biblioteca Națională a României cu regulile sale referitoare la CIP și ISBN, distribuitorul de carte în spații comerciale sau în mediul online...). Ei pot deveni un risc sau, dimpotrivă, o oportunitate pentru creatorul doritor să porceadă la drum. Evident, analiza relației cu furnizorii se poate face în două posibile momente – fie înaintea demarării actului de creație, fie după ce cartea-manuscris e gata. Inclusiv formatul manuscrisului – letric ori digital – poate

genera un risc ori o oportunitate în procesarea materialului editorial... Cum și formatul final al cărții contează în analiza de risc, una fiind abordarea celui digital, alta, pentru cel letric... Trebuie totdeauna ținut cont de efectul oricărei acțiuni definit într-un sistem de coordonate carteziane (2D), cel mai adesea prin prisma raportului calitate/preț. Astfel, se va genera o „matrice cost-beneficiu”, cu patru celule, cea atractivă fiind, evident, aceea unde se obține calitate mare versus preț scăzut.

Dacă obiectivul autorului este doar de a-și îmbogăți viața paralelă din social-media cu vestea că a scris (încă) o carte, atunci poate că-și va asuma riscuri financiare minime. Dacă, dimpotrivă, este stăpân pe sine, susținut de succese anterioare... va paria pe calitate și va mai introduce în lista părților interesate, stârmitoare de griji, tagma criticilor, jurile concursurilor, poate chiar comisiile de evaluare în vederea unei apartenențe la o asociație profesională, oricare ar fi ea (voi dedica mai târziu spațiu extins conceptului de evaluare și regulilor aplicabile unui astfel de terț organism, care ar trebui să certifice în mod real calitatea, recte sustenabilitatea unei cărți, nu să inducă suspiciunea de subiectivism și să creeze un trafic de influență, în scopul câștigului financiar individual/de grup). Ca să nu mai revin la mult exemplificata idee că fiecare dintre actorii din lanț poate avea o evoluție previzibilă sau nu pe termen scurt, mediu sau lung, fapt care necesită, pentru decelare, cunoștințe minime de istorie, sociologie și psihologia mulțimilor. Riscuri, riscuri, riscuri... Poate și ceva oportunități?!

Aș insista asupra unor aspecte care, în managementul calității, sunt concentrate sec și rece în termenul „competență”. E un aspect vital, definitoriu pentru fiecare parte interesată din fluxul legat de o carte, generator de hazard periculos pentru scopul final – cartea sustenabilă.

Autorul trebuie să fie competent, cititorii – asemenea, furnizorii de servicii și terții care vin în contact cu cartea, pentru evaluare etc. la fel. Toți trebuie să fie competenți! Foarte dificilă obținerea unui nivel optim de competență pe tot traseul cărții, de la autor până la cititor, chiar mai departe! Un model matematic liniar este inexpressiv, pentru că nu vorbim de o singură variabilă, ci de n variabile, unde n reprezintă numărul celor implicați în lanț (situația complicându-se dacă fiecare actor e privit prin alte m elemente configuratoare). Și apoi, definiția „competenței” însăși complică problema, căci avem de-a face cu patru elemente cuantificabile – „abilități, studii, instruire suplimentară în domeniul de competență și experiență”. Când ne referim la abilități, avem în minte acel ceva... cumva inefabil... talentul! E adevărat că îndemânarea la scris este o aptitudine care poate fi ameliorată prin exercițiu (ceea ce scoate în evidență importanța „experienței”), dar existența ei, chiar și peremptorie, nu poate elimina influența pozitivă majoră a celorlalte componente ale „competenței”. Cu greu putem admite că cineva poate deveni scriitor peste noapte, în absența educației potrivite, a cumulusului de cunoștințe referitoare la limbă (morfologie, sintaxă, ortografie...), literatură (genuri, curente...), precum și cele din cercuri culturale mult mai largi (alte forme de manifestare ale artei, tradiții, religie, sisteme valorice și norme sociale... nu în ultimul rând, cunoștințe teoretice din multiple arii ale științelor, că sunt formale ori empirice, că sunt fundamentale ori aplicate...!)

Din păcate, sunt mulți semeni care își asumă riscul „lipsei de competență”, prin prisma tuturor aspectelor definitorii, eșuând lamentabil, numai și numai pentru satisfacerea unui puseu de orgoliu. Ar fi bine ca aceștia să conștientizeze faptul că, în primul rând, ar trebui să treacă prin ipostaza de „lector” (al multor cărți... și nu numai de beletristică!), printr-un exercițiu educațional complet și solid. Chiar și misiunea de cititor eficace (care își atinge scopul) și eficient (cu resurse optime) e greu de împlinit, implicând efort suplimentar, ca să se poată ajunge pe aceeași lungime de undă cu autorul, aflat adesea la un nivel superior de competență din varii puncte de vedere! Atenție, aici nu este vorba (numai) de nivelul de inteligență nativă ori cultivată (emoțională, lingvistică, logică, spațială, interpersonală și intrapersonală etc.) ci de cumulusul de cunoștințe vehiculate în schimbul comunicațional realizat unidirecțional, prin intermediul cărții sau, câteodată, în context specific permițând feedback, chiar bidirecțional.

Foarte strâns legat de aspectul „competenței” este termenul „conștientizare”. De aici vine, de fapt, tot buclucul! Ești sau nu conștient că obiectivul propriu presupune riscuri generate de interacțiunea pe lanțul valoric previzibil a fi parcurs de opera ta?! Dacă da, vei decide acțiuni pentru minimizarea lor sau pentru expandarea oportunităților identificate. Lipsa de „conștientizare” (adică a unei explicitări interioare), în contextul lipsei discernământului, a „conștiinței de sine”, suplimentate cu lipsa „conștiinței”, a capacității de ancorare obiectivă într-un prezent exterior eului, formează calea sigură spre eșec! Dorința arzătoare de succes facil, într-o societate care pare că numai asta promovează, duce la degradarea procesului, oricum energofag, de „conștientizare”.

Actul în sine al creației, indiferent de ramura artei abordate, dar, cu precădere în literatură (ficcională, dar și non-ficcională), este o formă de... „comunicare”. Se știe că 93% din comunicarea orală nu este verbală, ci „nonverbală” și „paraverbală”. Deci, această distribuție procentuală, împărțită în 38% „comunicare paraverbală” (pe scurt, intonația), respectiv „nonverbală” în proporție de 55% (postura, gestică, mimica...) determină, în funcție de abilitatea autorului, alte riscuri ori noi oportunități. Printr-un algoritm lingvistic propriu, care simulează toate cele trei forme de comunicare, în fapt, stilul creatorului (apărut dintr-un talent nativ și/sau dobândit/dezvoltat conștient prin exersarea regulilor scrisului), se modelează mesajul.

Oare azi citim mai mult, dar altfel?

Mariana NICOLAE

De ce azi preferăm să citim texte scurte, articole (inclusiv academice), filme sau clipuri decât cărți? Aș spune că e o preferință încurajată și de școală. Preferința studenților pentru articole reflectă și o schimbare a raportului cu autoritatea intelectuală. Cartea presupune un dialog prelungit cu un autor: trebuie să-l înțelegi, să-l urmezi, să-l critici din interiorul sistemului său de gândire. Articolul permite o lectură și o analiză mai superficiale: citezi două idei, extragi o definiție, bifezi bibliografia. Nu mai există confruntarea reală cu o operă, ci doar cu „unități de informație”. În acest sens, nu asistăm doar la o criză a lecturii, ci la o criză a formării intelectuale. Spus mai simplu și mai fără pretenții, asistăm la ceea ce spun foarte mulți specialiști din diverse domenii că se întâmplă: scăderea nivelului de inteligență la scară globală. Se pare că este una din puținele afirmații care reușește să atragă, sigur, cu diverse nuanțe, un acord masiv. Spre amuzament i-am cerut lui ChatGPT să-mi dea expresii în limba română care să reflecte, în diverse registre, realitatea scăderii gradului de inteligență. Iată oferta lui în tabelul alăturat.

Formale / neutre	Metaforice	Ironice / satirice	Expresii mai dure
- declin cognitiv la scară globală - eroziunea capitalului intelectual - regres intelectual generalizat - scăderea nivelului mediu de gândire critică - simplificarea progresivă a discursului public - atrofie a competențelor analitice	- întunecarea rațiunii colective - crepusculul inteligenței - coborârea ștachetei intelectuale - subțierea materiei cenusii globale - un zgomot tot mai mare, dar cu tot mai puțin sens	- progres tehnologic, regres intelectual - era informației, dar nu și a înțelegerii - mai multe date, mai puțină judecată - conectare maximă, reflecție minimă	- idiotizarea în masă - analfabetism funcțional global - uniformizarea mediocrității - triumful superficialului

Mărturisesc că am fost mulțumită de selecția lui, din care am eliminat doar două elemente ca nefiind potrivite. Și sigur că mi-a oferit, pentru că i-am cerut, și o listă de titluri de unde și-a selectat exemplele. Aș mai putea adăuga și eu câteva, dar mă întorc la discuția de mai sus: este oare preferința cititorilor de azi pentru texte scurte o consecință a școlii, a formării intelectuale?

Revin la articolul lui D. Graham Burnett, profesor de istoria științei la Universitatea Princeton, care în eseul său consistent (aproximativ 22 de pagini de revistă) de la Referințe [1] discută în principal despre propria lui experiență în folosirea lui ChatGPT în activitatea didactică de curs și seminar. Inteligența artificială (IA) spune Burnett schimbă profund modul în care au loc predarea și învățarea în științele umaniste. Burnett atrage atenția asupra modului în care universitățile s-au schimbat în timp pentru

a deveni centrele antreprenoriale puternice de cercetare și dezvoltare de azi.

Sigur că Burnett se referă la universitățile occidentale și, mai ales, la cele americane. Aici este cazul să subliniez că universitățile românești sunt (foarte) diferite de cele americane, mai ales de cele care sunt în fruntea diverselor ierarhizări în care instituțiile de învățământ românesc sunt, în general, pe undeva după locul 1.000. Ele sunt diferite ca formă de înființare, de proprietate, organizare, de finanțare, de autonomie etc. etc. De aceea ceea ce prezintă despre experiența de folosire a IA în universitate și de modul cum influențează predarea și învățarea se referă, evident, la realitățile

americane.

Burnett povestește despre modul în care a reușit să-i convingă pe studenți să folosească ChatGPT sau, în unele cazuri, să admită că-l utilizează. De ce? Pentru că erau terorizați de diversele regulamente universitare să nu-l folosească sub nicio formă sub amenințarea raportării decanatului. Asta îmi aduce aminte de zilele de început ale internetului, când studenții români nu aveau voie să folosească Wikipedia. De ce? Pentru că nu era o resursă „academică”, chiar dacă era deschisă și bazată pe colaborare. Era greu de imaginat că se poate folosi Wikipedia ca punct de plecare într-o documentare și, eventual, orientare spre alte tipuri de resurse. De fapt, în ambele cazuri vorbim despre nevoia de responsabilizare a studentului față de documentarea pe care o face și de dorința sinceră, curiozitatea sa, de a găsi elemente inedite pe care să le încorporeze în ea. Burnett consideră că este rolul profesorului să

integreze dialogul cu IA ca instrument de explorare, ca punct de plecare, nu de respingere. El ne povestește că una din studentele lui foarte bune, subliniez asta, spune că ceea ce i-a oferit IA atunci când a avut ca temă de casă să discute cu ChatGPT cursul lui Burnett a fost descoperirea unei entități, a unui fel de mentor, care are o capacitate nelimitată de a avea răbdare, de a nu judeca și a fi extrem de bine informat. Iată cum natura de „judecător” al unui profesor limitează capacitatea de a învăța și ne ridică întrebări esențiale cu privire la activitățile de evaluare. Pe care teoretic le cunoaștem, respectiv efectul retroactiv (*washback*) al testării asupra învățării, dar practic nu prea ținem cont de ele pentru că testele cu răspunsuri multiple sunt mai simplu de construit, iar corectarea examenelor devine un exercițiu automatizat, de scanare.

Foarte importante sunt concluziile pe care Burnett le trage după povestirea aventurilor lui și ale studenților în folosirea IA în discutarea propriului său curs, elaborat în sistem clasic, academic, cu citări și referințe etc. Și poate este important să adaug că Burnett subliniază că este un om al cărților, educat clasic în spiritul devoțiunii față

de știința canonică transdisciplinară din domeniile istorie, filosofie, artă și literatură. Și totuși nu-și poate înfrâna un sentiment de anxietate când privește la miile de cărți academice care-l înconjoară și care îi apar deja ca artefacte arheologice. Ca alternativă, zice domnia sa, există capacitatea IA de a genera cărți la cerere și, desigur, personalizate după capacitatea „clientului” de a formula întrebări de ghidaj. Dar cine și-ar dori să citească astfel de cărți este o întrebare esențială pentru că, din nefericire, IA are această putere de a instrumentaliza oamenii, de a le stoarce energia și creativitatea pentru a o monetiza, așa cum algoritmi care conduc economia atenției fac deja acest lucru în mod foarte eficient.

Burnett ne aduce aminte că vom avea nevoie de vigilență și de curaj pentru a ne redescoperi umanitatea, o experiență nesfârșită în căutarea de a deveni noi înșine, ființe libere, responsabile de crearea lumii.

Dar mesajul este transmis doar prin vocabule și aferentele structuri logice, complexe (cel puțin în prezent, când vorbim de literatura în format consacrat, nu de un melanj previzionat pentru viitor, cu imixțiuni ale inteligenței artificiale). Astfel, o altă fațetă a „comunicării” poate deveni un risc pentru creatorul cărții, izvorând chiar din interacțiunea cu lectorul. A nu se uita că un mesaj comunicat ajunge cu atât mai repede și clar la destinație, cu cât sunt folosite mai multe simțuri drept canale comunicaționale. Dar, în cazul cărții (fără supliment foto ori suport audio!), lectorul citește, adică doar vede mesajul codificat și este obligat ca, în același timp cu decodificarea, să-și antreneze în recrearea contextului transmis de autor și alte simțuri... simulate prin funcția propriei imaginații! Expresia „ochii minții” este edificatoare! Finalizarea cu succes a procesului de comunicare prin intermediul cărții va depinde și de expeditorul mesajului dar, mai cu seamă, de abilitățile de cititor-receptor, înnăscute ori dobândite, ale destinatarului avut în vedere.

Gaston Bachelard, filosof francez ivit pe lume la finele secolului al XIX-lea, considerat de mulți părintele criticii moderne, a studiat intens imaginarul, definind noțiunea de arhetip imagistic, o piatră de hotar, cumva, pentru departajarea oamenilor în două mari categorii, cea predispusă la exploatarea acestei bogății (artiștii), respectiv... gruparea care-și reprimă pornirile imagistice (asociate mai curând unui oniric dezordonat) printr-un proces în care actor principal este gândirea abstractă, ordonatoare. Funcția imaginarului și funcția realului apar, la ilustrat Gaston Bachelard, ca absolut necesare sănătății psihicului uman, chiar dacă le vede diferențiate (nu antagonice, ci complementare): „Imaginația creatoare are cu totul alte funcții decât imaginația reproducătoare”. Este evident că, atunci când receptăm un mesaj literar, a doua este cea relevantă, așa cum, pentru scriitor, în actul creației se pune în mișcare prima indicată în succintul citat anterior. Probabil că fiecare dintre noi suntem sub semnul unei variații procentuale între cele două modele de funcții, deci... cum poate să fie percepută o carte uniform calitativ, d.p.d.v. al conținutului, dacă vorbim de o infinitate (glumesc!) de receptori?!

Ei bine, aici intră în scenă „efectul de fermoar” pe care îl are critica (sau... „influențerii” din mediul online... sau principii generale, unele cu efect distructiv, precum ageismul... ori interese pur financiare... lista e deschisă, cu bune, cu rele!), prin strângerea firelor aleatoriu-curgătoare și orientarea lor într-o direcție anume. Problema care se pune, legat de acest nou jucător (paranteza anterioară

extinde esența cuvântului la o mulțime!), este cea a eticii actului de orientare, pe lângă esteticul furnizat de autor, ce face obiectul realei analize. Iar ameninț jovial cu dezvoltarea ulterioară a acestei micro-catene de idei, strict prin prisma unui sistem care, uzând numai de „competență” dovedită și de principii morale asumate organizatoric, poate să diminueze unele efecte negative generate de contextul eterogen.

Managementul calității uzează, cum am sugerat la început, de anumite principii complexe definite (în documentul pomenit la început – ISO 9000). Dintre cele șapte total aplicabile unei entități organizaționale („orientarea către client”, „leadership”, „angajament”, „abordare pe bază de proces”, „luare decizii pe baza dovezilor”, „îmbunătățire” și „managementul relațiilor”), trei îmi par suficient de intuitive și pentru persoanele fizice, adică scriitorii. Este vorba de primul principiu enunțat între paranteze și de ultimele două. Din cele expuse până acum, este clar că o „înțelegere a așteptărilor” grupului/nișei de cititori avuți în vedere poate duce la succes. Dar, dacă este imposibilă o astfel de întâlnire/receptare informațională a interesului în avansul demarării creației, atunci scriitorul trebuie să compenseze lipsa contactului direct fie prin asumarea unui risc major, fie prin încercarea ca, ulterior apariției cărții, mesajul său să fie corect perceput de către destinatari. O critică de întâmpinare abil realizată, un eveniment de lansare de carte eficace derulat (fără implicații gastronomice, care să dilueze concentrarea!)... pot ajuta la întâlnirea post-operatorie între autor și cititor, la „îmbunătățirea” conștientizată a stilului, a tematicii, a actului artistic de către primul factor, precum și la luminarea publicului, prin câștigul informativ, poate mai greu sesizabil fără devoalări punctuale. Cu alte cuvinte, se poate obține evoluția calitativă a întregului lanț valoric... parte a conceptului de „management al relațiilor”. Scriu „parte”... pentru că sunt multe de făcut de către autor pentru a ajunge la un efect benefic în raport cu toți sau cu cât mai mulți dintre partenerii implicați ori „părțile interesate” de mesajul cărții. Evident că și celelalte principii sunt perfect aplicabile la nivel individual (precum „angajamentul” responsabil vizavi de propriile acțiuni, dar și „luarea unor decizii pe bază de fapte și/sau dovezi indubitabile”), important este să fie conștientizate și asumate. Până la urmă, toate aceste principii pot căpăta și valența unor acțiuni de minimizare a riscurilor despre care am vorbit anterior... versus obiectivul unei cărți durabile.

Homo sapiens

Si acest lucru se realizează prin experiență proprie, prin activități, cu sau fără sprijinul IA, care creează înțelegerea noilor concepte sau realități. Este nevoie, desigur, de o înțelegere critică a trecutului, a istoriei, și pentru acest lucru trebuie să citești tu ca om, ca student, ca elev, pentru că doar așa vei ști ce fel de întrebări să-ți pui inteligenței artificiale care ne poate da răspunsuri, unele trebuie verificate pentru că sunt greșite, dar și oamenii fac greșeli, dar nu ne poate opri vreodată să ridicăm întrebări. Iar acest lucru, mai ales în cultura română, nu se prea predă și, mai ales, nu se încurajează.

Ca să citez din Burnett, nimic nu ne poate ajuta să descoperim „cum este să fim noi, în deplina noastră umanitate. (...) Rețelele neuronale nu pot fi launtrice față de ceea ce înseamnă să fii tu, chiar acum, privind aceste cuvinte, ridicându-ți privirea de la ele ca să te gândești la viața ta și la viețile noastre, întorcându-te de la toate acestea, la ziua ta și la ce vei face în ea, împreună cu alții sau singur. Asta poate fi doar trăit. (...) Munca de a fi aici – de a trăi, de a simți, de a alege – ne așteaptă încă. Și este din belșug.”

Revenind însă la modul în care se schimbă învățarea, respectiv cititul, să nu uităm factorul instituțional pomenit la începutul articolului. Nu studenții au devenit neapărat mai comozi, deși este un factor de luat în seamă, cât profesorii le cer un anumit tip de texte. Universitățile încurajează implicit acest comportament prin programe supraîncărcate, prin evaluări cantitative, e mai ușor de corectat un test cu variante multiple de răspuns decât un eseu și, mai ales, prin presiunea unei utopice productivități academice asupra cadrelor didactice. Studenții se adaptează rapid, învățând repede că nu li se cere să gândească în profunzime, ci să producă texte „corecte”, cu trimiteri bibliografice conforme. Articolul devine preferat: scurt, citabil, legitim. Cartea devine un lux inutil.

Consecința pe termen lung este gravă: fără exercițiul lecturii de carte, studentul în umanioare pierde capacitatea de a construi idei ample, de a scrie coerent pe termen lung și de a înțelege complexitatea fenomenelor sociale și culturale. Pierde chiar și abilitatea de a se exprima oral într-un mod articulat și coerent. Umanioarele se reduc astfel la un set de tehnici discursive, nu la o formare a gândirii care să genereze conținut creativ sau măcar autentic. Pentru cei care nu cred că acest lucru este posibil vă povestesc foarte pe scurt o întâmplare de acum vreo două decenii. Am fost rugată să pregătesc pe

cineva pentru testul GMAT (Graduate Management Admission Test) de care avea nevoie pentru admitere la un MBA. Evident într-un timp mult prea scurt și, din păcate, persoana respectivă având un nivel de engleză aproximativ. Inițial am refuzat, dar sub o presiune bine aplicată, venită din diferite părți, a trebuit să accept. Cel mai dificil a fost să învețe cum să scrie un eseu. Pe vremea aceea era obligatoriu să scrii un eseu argumentativ pe o temă dată de evaluatorii. Era imposibil să conving persoana respectivă să urmeze formatul clasic de eseu argumentativ. Se lăsa furată de subiectul eseului și divaga în cel mai pur stil românesc dezvoltat prin faimoasele compuneri școlare la care era important să scrii mult. Mi-a sugerat să-i scriu câte un eseu pentru fiecare temă. Existau peste 100 de teme și era imposibil să le scriu, iar apoi cineva să le memoreze pentru ziua examenului. Și atunci am scris un singur eseu. Impecabil din punct de vedere discursiv, dar fără niciun conținut. Rezultatul a fost pozitiv. Dar probabil dându-și seama de inutilitatea efortului pentru studenții internaționali, ca și de scăderea continuă a standardelor generale de scriere, din 2025 organizația care gestionează examenul GMAT a renunțat la acest punct al examenului [2].

Așadar, problema nu este că studenții sau profesorii preferă articolele, ci că au ajuns să creadă că acestea pot înlocui cartea. Iar când cartea dispăre din formare, dispăre și tipul de minte pe care umanioarele ar trebui să-l cultive: una capabilă de profunzime, răbdare și gândire nuanțată.

Prin urmare, nu este vorba doar de o criză a lecturii, ci de o criză a formării intelectuale. Despre ea au scris mulți. Încă din 1959 C.P. Snow atrăgea atenția în controversatul său eseu *The Two Cultures* asupra rupturii de limbaj și de mod de gândire între științele exacte și umanioare, dar presupunea încă existența a două culturi coerente intern [3]. Și totuși, sub diverse presiuni, aș spune cu precădere a revistelor științifice în engleză, care dețin monopolul asupra generării de cunoaștere în lume [4], iar mai nou sigur a amenințării IA, suntem martori la această eroziune a formării din interiorul fiecărei culturi, nu doar la ruptura dintre ele. În termeni concreți, vorbesc despre pierderea capacității de a vorbi și, prin urmare, de a gândi în limba română. Nu este un fenomen singular, dar are efecte perverse asupra dezvoltării conceptelor în spațiul vorbitorilor de limbă română. De ce ar fi asta important? Pentru că prin discutarea conceptelor, ideilor pot apărea efecte surprinzătoare, neurmărite sistematic, apărute ca din senin, și dacă

nu le discutăm în limba noastră română, închidem această poartă importantă a creativității.

Ideea „crizei formării intelectuale” apare implicit sau explicit la mai mulți autori clasici: Hannah Arendt, care în *Between Past and Future*, vorbește despre pierderea tradiției ca mecanism de transmitere a gândirii, nu doar a informației; Allan Bloom, care în *The Closing of the American Mind*, vizează nu lipsa lecturii, ci incapacitatea de a forma structuri mentale coerente și, cel mai aproape de tema prezentului articol, Martha Nussbaum, care, în *Not for Profit*, arată cum educația orientată spre utilitate produce competențe, nu judecată critică și, pe termen mediu, ajunge să erodeze democrația. Mihai Nadin, în *Civilizația analfabetismului*, este și mai clar, subliniind că limbajul nu este un mediu absolut democratic, iar alfabetizarea nici atât. El arată că imaginile sunt mult mai accesibile, respectiv mai democratice, chiar dacă au și ele nevoie de o bază de cunoștințe pentru a fi înțelese.

În sfârșit, Maryanne Wolf [5], neurocercetătoare cognitivă și suporteră activă a dezvoltării copiilor și alfabetizării în lume, ne amintește pe bună dreptate că umanitatea nu s-a născut știind să citească. Oamenii au inventat cititul doar cu vreo câteva mii de ani înainte, prin urmare ar trebui să nu considerăm capacitatea copiilor de a învăța să citească un dat natural care apare miraculos la fiecare copil. Acest lucru este și mai important de reținut în acest moment, când trecerea la o cultură digitală este din ce în ce mai rapidă și produce schimbări dificil de prezis. (Va urma.)

Referințe

[1] <https://www.newyorker.com/culture/the-weekend-essay/will-the-humanities-survive-artificial-intelligence>

[2] https://en.wikipedia.org/wiki/Graduate_Management_Admission_Test

[3] Mariana Nicolae, *Leadership, educație și raționalitate limitată*, în vol. *Filosofie și Economie: Etică și raționalitate economică*, coord. V. Macoviciuc et al, Editura ASE, Buc., 2016.

[4] Ken Hyland, *Academic Publishing: Issues and Challenges in the Construction of Knowledge*, OUP, Oxford Applied Linguistics, 2015.

[5] Maryanne Wolf, *Proust and the Squid – The Story and Science of the Reading Brain*, Icon Books, UK, 2008.

Theodor CODREANU

Artist fiind, dă-te după lume spre a te putea răzbuca pe ea mai bine, răsând de la înălțimea zeilor.

Mulți cred că omul nu este o ființă sinceră. Dimpotrivă, îl văd sincer până și pe cel mai trivial lingușitor, căci acesta e sensul vieții sale.

Printre flori, crizantemele sunt niște eroine. Le privesc brumate dimineața de la fereastra odăii, pentru ca la ivirea soarelui să rădă nepăsătoare de prigoana gerului.

Lui Marx i se aduce acuzația că a depersonalizat pe *homo faber* de esența lui umană. Freudistii contemporani sunt de părere că Marx l-a frustrat pe om de fundamentul vieții – *amorul*. Și totuși Marx, dar mai ales marxistii, pretind că învățătorul proletariatului a scris totul din *iubire pentru om*. Iată enigma de cercetat.

Eroismul lui Fridtjof Nansen, norvegul, atestă că omul nu-i o irealitate.

Arta trebuie să indigneze, să producă un șoc transformator. Realismul și romantismul sunt extreme. Primul ne indignează contra răului, al doilea ne face să-l depășim. Realității se adresează conștiinței sociale, romanticii conștiinței naturii. Tolstoi e mare

fiindcă a depășit atât obiectivismul realist, cât și subiectivismul romantic. *Anna Karenina*.

Mă interesează nedreptățile și ticăloșia: îmi amintesc că trebuie să lupt împotriva lor.

Pentru antici, omul e la cheremul zeilor. Curioasă autodetronare a omului.

Din teatrul lui Shakespeare, mi-s dragi Macbeth, Richard al III-lea, Hamlet și Lear. Fiindcă rămân singuri.

La Shakespeare, până și fiorosul tiran Macbeth e om.

Hamlet „detronează” toate producțiile literare ale lumii. Numai Dostoievski și Tolstoi mai sunt la fel de răvășitori. În *Romeo și Julieta* Shakespeare e romantic, în *Hamlet* e artistul complet.

Hamlet e cea mai contemporană operă a lui Shakespeare. Fenomenul Shakespeare e unic, un mister de nepătruns. El și-a depășit contemporanii cu secole.

Oboseala e semn de sănătate când nu e surmenaj.

Cea mai mare plăcere a unui spirit rămâne, totuși, contemplarea.

Trenul mă poartă către o ființă pe care n-o iubesc. Nu devin monstruos cu experimentele mele?

Într-un experiment, de fapt, experimentatorul e victimă.

Atenția femeilor poate fi atât de copleșitoare, încât bărbatul se micșorează în copil.

Don Juan poate iubi mai multe femei simultan?

Când în memorie ți se perindă două femei, simți cum una o exclude pe cealaltă și încerci să le împaci. Dar ca un spectator neputincios. Aștepți ca una să învingă?

Îndrăgostitul preferă să rămână sclavul disprețuit al unei femei decât să răspundă iubirii aprinse a alteia.

Prejudcățile situației sociale sunt privilegiul mediocrității.

Omul se deosebește de animal prin capacitatea de a minți.

Trădează cei tari, în slăbiciune.

Când ai pierdut bătălia, e inutil să mai lupti. Atunci, lupta coincide cu așteptarea.

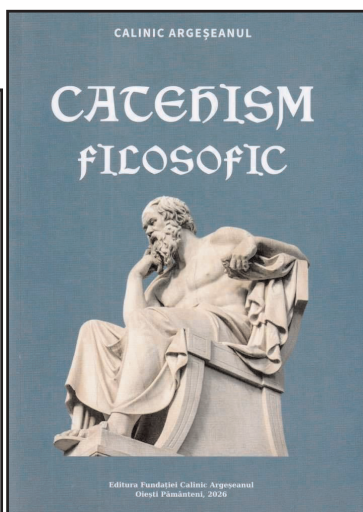
Despre vechimea numelui de Țara Românească

Acad. Ioan-Aurel POP

Atunci când românii și-au constituit primele comunități politice – țări, ducate/voievodate etc. – spre finele mileniului I și la începutul mileniului al II-lea, străinii din jur le-au zis acestor alcătuirii, în chip firesc (după cum le ziceau și locuitorilor lor), Valahii, Vlahii, Blachii, *terrae Blachorum*, cu variante. Sunt multe astfel de formațiuni, deopotrivă la sud și la nord de Dunăre, nuclee de state medievale și apoi, unele, ducate sau principate deplin constituite. De exemplu, cele două voievodate românești, locuite și conduse de români, de la nord de Dunăre se cheamă în multe izvoare *Valahia Mare* (Țara Românească) și *Valahia Mică* (Moldova) sau *Ungro-Vlahia* (Vlahia dinspre Ungaria) și *Ruso-Vlahia* (Vlahia dinspre Rusia), *Valahia de Sus* și, respectiv, *Valahia de Jos* (după locul așezării lor pe Dunăre). Ștefan cel Mare însuși, principele Moldovei, vorbește într-o scrisoare către senatul Veneției despre două Valahii, prima fiind țara lui, iar cea de-a doua (*l'altra Valachia*) fiind Țara Românească. Banatul este numit uneori în Evul Mediu *Valachia Cisalpina* (adică „Țara Românească de dincoace de munți”), iar într-o serie de documente latine, din preajma anului 1500, referitoare la Banat, sunt pomenite judecăți

Vechimea numelui de Țara Românească și a realității din care acesta a izvorât merită o atenție specială. În Țara Românească, „pe Argeș în Jos, pe un mal frumos”, vin românii să se închine la „mănăstire-naltă, cum n-a mai fost altă”, la scaunul domnesc și cel mitropolitan/ariepiscopal, acolo unde puterea spirituală și cea temporală s-au împletit, spre binele poporului român. Iată că astăzi, Întâistătătorul acestui scaun, ÎPS Calinic al Argeșului și Muscelului, scoate de sub teascuiri noua ediție a *Catehismului filosofic*. Închinăm Înaltpreasfinției Sale și cărții de înțelepciune menționate aceste rânduri.

făcute nu după „dreptul românesc” (*ius valachicum*), ca de obicei, ci după „dreptul Țării Românești” (*ius Volachie*). (1) Cu alte cuvinte, Banatul, fiind o Țară Românească pentru locuitorii lui, era o Valahie pentru cei dinafara lui, pentru neromâni.

Mărturiile în acest sens sunt însă mult mai vechi. *Cântecul Nibelungilor*, elaborat în forma transmisă până azi pe la anii 1200, amintește că la nunta lui Attila cu principesa germană Crimhilda (petrecută în secolul al IV-lea d.Hr.) ar fi participat și ducele Ramunc din Țara Valahilor. După cum se vede, în acest text apar cele două nume ale românilor, cel dat de ei înșiși (Ramunc vine, probabil, de la român) și cel dat de străini (valah). Evident, un voievod român nu avea cum să fie prezent la acea nuntă (românii nu erau încă deplin formați ca popor pe la anii 300-400), dar importantă este ideea de vechime a românilor și a țărilor lor, idee vie pe la 1200. Un fragment din *Cronica lui Oguz-han* (din secolul al IX-lea) amintește iarăși despre țara vlahilor: „...Când Kipceak a crescut mare și a devenit voinic, țările rușilor (*urus illari*), românilor (*Ulac ilari*), maghiarilor (*Motcear*) și bașchirilor (*Başaird*) i-au devenit dușmane”. Aici e menționat și râul Ulug-Suui (Apa Valahilor), ce despărțea pe cumani de Țara Valahilor. Deci, înainte de secolul al IX-lea, există o țară a valahilor care a avut puterea să i se opună marelui han Oguz, de vreme ce acesta a pornit cu hoarda sa împotriva ei. De asemenea, din *Cronica* lui Anonymus reiese că, pe la anul 900, exista țara românului (Blacului) Gelou, în Transilvania.

Este logic să se presupună că românii nu le ziceau acestor țări ale lor Vlahii, din moment ce ei nu utilizau denumirea de vlah, ci în alt fel, cu un termen derivat din rumân/român. Nicolae Iorga, printr-o intuiție extraordinară, ivită însă dintr-o cunoaștere profundă, le-a numit, în faza lor timpurie, „Romani” sau „Romanii populare”. (2) Pentru această idee atât de fecundă nu existau însă decât câteva mărturii directe, anumite aluzii sau indicii, ceea ce i-a făcut pe mulți istorici să fie sceptici. Un astfel de indice este grăitor: atunci când s-a trecut la limba română și s-au tradus texte

mai vechi din greacă, latină slavonă etc., termenul echivalent pentru Valahia era invariabil Țara Românească, ceea ce este totuna cu Romania sau Rumânia. Străinii nu puteau însă folosi acest nume când se refereau la vreun stat locuit și condus de români, din mai multe motive. Primul a fost relevat deja: ei aveau pentru români numele de vlahi și era perfect natural să derive din acesta numele țărilor vlahilor. Pe de altă parte, regiunea est-europeană de la sud de Munții Balcani și de la nord de Constantinopol, mărginită la est de Marea Neagră – numită arhaizant și Tracia – apare în Evul Mediu în unele surse, inclusiv cartografice, cu numele de „Romania”, în amintirea Imperiului Roman și a stăpânirii sale de odinioară. De aici sau din numele dat de ei Romei, turcii otomani au dat provinciei pomenite numele de „Rumelia”, folosit până târziu în secolul al XIX-lea. Acest nume de Romania/Rumelia nu avea un conținut etnic, ci unul politic. (3) El era doar amintirea unui stat și nu exprima existența unui popor. Este de notat, totuși, un fapt tulburător: în această

Denumirea de Romania este însă de timpuriu

atestată și în legătură cu spațiul dunărean. La acesta face referire (sub forma expresiei *in solo Romaniae*) scrisoarea lui Auxențiu de Durostorum, databilă în jurul anului 383, păstrată în adnotările lui Maximinus asupra Conciliului din Aquileia (cel ținut la 381). (4) Este vorba însă despre o mărturie izolată, fiindcă ulterior mai toate sursele au numit aceste țări locuite de români Valahii, numele dat de români țărilor lor rămânând în umbră. Relativ recent – dar fără ecoul meritat – istoricul Șerban Papacostea a pus în lumină o sursă care dovedește indubitabil că românii (și anumiți cunosători străini) îi ziceau în vechime Țării Românești într-un fel care amintește de Romania (Rumânia). Izvorul este din secolul al XVI-lea, fiind un memoriu al iezuitului ungar Ștefan Szántó (Arator), prin care se cerea înființarea la Roma a unor colegii pentru diverse națiuni, între care și pentru *Valachia inferior, quae Romandiola et Romaniola dicitur*. (5) Clericul spune că țara aceasta era vecină cu Transilvania, că se numea odinioară Dacia și că locuitorii ei vorbesc limba italică coruptă, pe care italienii o puteau înțelege. „Romaniola”/„Romandiola” este un derivat de la *Romania*, o variantă a acestui nume. Iezuitul ungar spune că „Valahia inferioară este numită Romaniola” și „Romandiola”, fără să indice de către cine. Se înțelege însă că de către locuitorii săi, românii, pe care îi prezintă ca italianofoni/latinofoni, descendenți de la Roma. Firește, românii nu pronunțau *Romania* sau *Romaniola/Romandiola*, dar iezuitul nu a putut reda în latină anumite sunete (mai ales vocale) specifice limbii române. (6) Faptul că autorul mărturiei de mai sus este maghiar, adică un cunoscător al românilor, este extrem de important, fiindcă el i-a putut auzi pe români cum îi ziceau efectiv celei mai vechi dintre țările lor.

Atestarea pentru secolul al XVI-lea a unei variante a numelui de Romania (Romaniola) în legătură cu Țara Românească de atunci nu este surprinzătoare. Era firesc să fie așa, în urma întregii evoluții istorice. Țara Românească a păstrat și prin numele său denumirea poporului pe care-l adăpostea, a conservat cea dintâi, inclusiv sub aspect politic, identitatea românească și a preluat apoi misiunea de reconstituire a unității tuturor românilor. (7) Erau mai multe țări

românești, cum arătam, dar numai una purta în chip oficial numele poporului român. Iorga credea chiar că „Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna – spune istoricul – tot pământul locuit etnograficește de români”. (8) Natural, Iorga scrie într-o viziune postromantică și naționalistă, iar unele dintre înflăcăratele sale idei trebuie astăzi temperate, în acord cu rigoarea criticii istorice.

În paralel cu aceste mărturii vechi despre români și țările lor, există și atestări ale existenței limbii române. Denumirea de *rumânie* („românie”) mai are un vechi înțeles (cunoscut bine de lingviști, de istoricii limbii, de paleografi) și se referă la numele dat limbii vernaculare, limbii vorbite de români: atunci când s-au făcut primele traduceri scrise din alte limbi (de cultură, liturgice și de cancelarie) în limba română – prin secolele XV-XVI –, apar expresii de genul „s-au dat (9) de pre slavonie pre rumânie” ori „de pre latinie/lătinie pre rumânie” sau altele precum „diac de lătinie”, „diac de slavonie” ori „diac de rumânie”, semn clar că referirea se face la limbă. Există însă și mărturii care arată că limba română era denumită „rumână” sau „română” (din *romana*) sau „rumânească”/„românească” (după vechiul adjectiv *romanesco*, -a, -um, din epoca romană târzie). De altminteri, mulți autori din Evul Mediu târziu și din perioada Renașterii leagă nu numai fondul limbii române, ci și denumirea ei folosită de români (adjectivele *romana* sau *romanesca* ori adverbul *rumuneste*) de originea romană a românilor. Pentru acești autori, care știau că limba se chema la ea acasă *romana* sau *romanesca* (și nu valahă), era clar că și poporul care o folosea avea o denumire similară, derivată din latinescul *Romanus*. Unii dintre ei spun chiar în chip explicit acest lucru în scrierile lor. Câteva exemple vor fi grăitoare. La 18 februarie 1468, Girardo de Colli, reprezentantul ducelui Milanului la Veneția, scria în contextul explicării genezei bătăliei de la Baia (petrecută în decembrie 1467): „[Secuii], văzându-se învinși, cerură ajutor vecinilor lor numiți valahi, care în vechime fură romani și care păstrează limba lor latină și romană până în acest timp și sunt oameni valoroși călare...” (10) Astfel, diplomatul milanez îi numește pe români vechi romani, iar limba lor apare ca fiind „latină și/sau romană” (așa cum o numeau ei înșiși). Nicolae de Modruș scria în lucrarea *De bellis Gothorum* (ante 1473) că românii, „atunci când se întâlnesc cu străinii cu care încearcă să intre în vorbă, îi întreabă dacă știu să vorbească *romana*” și nu valaha. (11) Cu alte cuvinte, românii își numeau limba lor „română”, formă care nu putea fi redată în latină (unde nu există vocala „â”) decât prin *romana*. Tranquillus Andronicus, dalmat din Trau (care i-a cunoscut în mod nemijlocit pe românii din Transilvania, Moldova și Țara Românească), îi scria în 1528 lui Ian Tarnowski, comandantul suprem al armatei Poloniei, că locuitorii din vechea Dacie „s-au contopit într-un singur trup”, că sunt numiți de alții valahi de la numele generalului Flaccus (cum scriseseră, în chip imaginar, Enea Silvio Piccolomini și alți contemporani ai săi (12)), dar că ei „și acum își zic romani, însă nu au nimic roman în afară de limbă și chiar aceasta este grav stricată și este amestecată cu multe graiuri barbare”. (13)

Vorbind despre românii din Țara Românească, padovanul Francesco della Valle (aflat în serviciul aventurierului Aloisio Gritti) – cunoscător direct al realităților de la nord de Dunăre prin anii 1532-1534 – scria: „Limba lor [a românilor] este puțin deosebită de limba noastră italiană; ei își zic în limba lor romani (14), spunând că au venit din vremuri străvechi de la Roma, pentru a se așeza în această țară; și când vreunul întreabă dacă știe careva să vorbească limba lor valahă, ei spun în felul acesta: știu românește? (15), adică știu să vorbești română? (16), din cauză că limba lor s-a stricat”. (17)

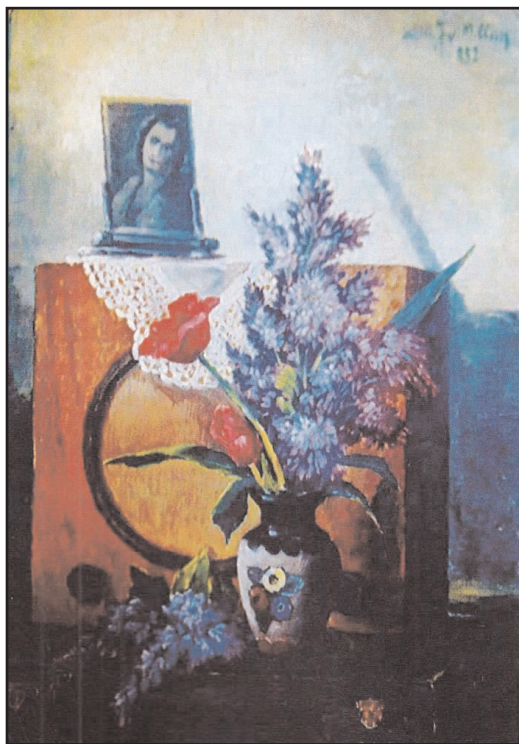
Istoria de lângă noi

Umanistul croato-ungar Antonius Verancius (Verancsics) evoca și el, în jur de 1550, faptul că valahii își trag originea din romani, că au în limba lor „nenumărate cuvinte... la fel și cu același înțeles ca în limba latină și în dialectele italienilor” și că atunci „când ei întrebă pe cineva dacă știe să vorbească în limba valahă spun: «Oare știi românește? (18)», sau [când întrebă] dacă este valah, îl întreabă: «dacă este român» (19)”. (20) La fel, în 1584, se tipărea la Cluj o carte în care două personaje fictive (unul reprezentând, totuși, concepția principelui transilvan, iar celălalt opiniile autorului cărții, cancelarul Wolfgang Kowachoczy) discută despre soarta românilor. În vreme ce *Eubulus* (vocea pomenitului cancelar maghiar) îi denigra pe români, *Philodacus* (vocea principelui Báthory) susține romanitatea românilor (valahilor), dovedită deopotrivă prin limba lor, cât și prin prezența lor din vechime pe aceleași locuri cucerite de romani și integrate în imperiul lor: „Nu este nici cea mai mică îndoială că oamenii romani au locuit odinioară pe aceste locuri. Și oare cine să fie urmașii lor dacă nu românii noștri, care chiar și acum se laudă în chip public că sunt romani?” (21) Același personaj mai adaugă că limba românilor este mai apropiată de limba latină decât italiana. Prin urmare, „lubitul de daci” (aceasta este traducerea numelui de *Philodacus*) – ca unul care trăia printre români – face legătura firească între români și Dacia Romană și arată că românii se numeau pe sine romani și-și cunoșteau originea, adevărat motiv de mândrie pentru ei.

Numele de Țara Românească are o firească legătură cu numele de România. Numele oficial al țării – acela de România – este modern, ca formă și atribuire, pentru spațiul actual, dar el are, în înfățișări ușor diferite, o vechime considerabilă. Se poate presupune că numele de Rumânia/România – cu variante de pronunție și accentuare medievale, azi pierdute – va fi circulat în paralel cu denumirea de Vlahia/Valahia, fiind o emblemă pentru identitatea, pentru conștiința de sine a locuitorilor unui spațiu anumit. De altminteri, chiar fără existența unor izvoare în acest sens, dacă poporul se chema pe sine *rumân* și își numea limba *rumânească/rumână*, după tipicul moștenit din latină, este absurd să credem că țările locuite de acest popor, de variatele ramuri ale lui, aveau exclusiv denumiri regionale sau provinciale. Se știe sigur, din vechi izvoare, că Moldova, Banatul, Făgărașul, Maramureșul etc. erau numite uneori și *terrae Valachorum* sau *Valachiae/Vlachiae/Volachiae*, adică „țări ale rumânilor”. Era firesc ca populațiile romanizate de pe cele două maluri ale Dunării, situate, de la un timp, tot mai departe de realitatea instituțională a Imperiului, să se perceapă pe sine, la nivel local, pe baza tradiției și a uzului aceleiași limbi, drept o realitate unitară și omogenă, anume să se simtă o etnie. (22) Acești oameni continuau să se numească „romani”, dar termenul a pierdut treptat sensul său politic-instituțional, de apartenență la o realitate universală (Imperiul Roman), pentru a desemna în mod exclusiv o foarte bine definită entitate locală. Teritoriul locuit de această entitate devenise la finele antichității o *Romanie* particulară – cum remarcă Nicolae Iorga – care, tocmai datorită particularismului ei, începea să-și asume caracterul unei etnii. (23) Astfel, în limba localnicilor, împreună cu numele de etnic (rumân) trebuie să se fi conservat și numele etno-geografic. Cea mai răspândită formă a acestui nume în limba română a fost însă, fără îndoială, aceea de Țară Românească.

Denumirea de Dacia s-a pierdut probabil, treptat, la nivelul poporului, încă la finele epocii antice. Sub romani, numele de Dacia a avut mai mult sens politic decât etnic. Ea a primit, prin urmare, o lovitură serioasă chiar atunci când vechiul regat al lui Decebal a devenit în mare parte provincia romană omonimă, deoarece nu mai era vorba, de fapt, despre vechea Dacie, ci despre o *Romania*, împărțită apoi în mai multe *Romaniae*. (24) Acestea, după retragerea și căderea Romei, au ajuns să fie tratate entități latine, mai mari sau mai mici, situate și la nord și la sud de Dunăre și înconjurată de populații nelatine. Latinitatea lor este dovedită

deopotrivă de numele propriu, intern, acela de *Romaniae*, și de cel extern, dat de alogeni, de *Valachiae*. Romaniile sau Vlahiile sud-dunărene s-au tot redus și, în parte, risipit după migrația masivă a slavilor (după anul 602) și după formarea statelor acestora. Ultima mare zvâcnire a unei asemenea Vlahii, adică a unei vieți politice superior organizate de românii de la sud de fluviu, dar în alianță cu slavii, a fost Țaratul Vlaho-Bulgar format la finele secolului al XII-lea, sub dinastia vlahă (vlaho-bulgară) a Asăneștilor. Dimpotrivă, la nord de Dunăre, nucleele politice românești se ridicau pe măsură ce decădea politic și demografic românitatea balcanică. Aici, între Dunăre și Carpații Meridionali (sau Alpii Transilvaniei, cum le ziceau occidentalii), s-a format la cumpăna secolelor al XIII-lea și al XIV-lea, prin reunirea mai multor Vlahii, prototipul statului românesc medieval, adică Valahia Mare sau Țara Românească. Românii i-au zis mereu acestei mari alcătuirii politice proprii – compuse din români și conduse de români – Țara Rumânilor/Românilor, Țara Rumânească/Românească și, cum se vede, pe alocuri și rar, chiar Rumânie.

De altminteri, numele de Țară Românească este absolut identic cu acela de România. Așa cum pentru oricine denumirea de *Germania* este sinonimă cu cea de *Deutschland* (care, tradusă literal, înseamnă „Țara Germană” sau „Țara Germanilor”), tot așa numele de Țara Rumânească/Românească nu poate fi decât un sinonim al denumirii de *Rumânia/România*. Dacă *England* (tradus literal „Țara Angliilor”) este un sinonim perfect al denumirii de Anglia, dacă *Scotland* („Țara Scoților”) este totuna

Prin urmare, pentru români, numele de Rumânia/România nu este decât o formă a denumirii de Țara Rumânească/Românească, adaptată timpurilor moderne, dar extrasă din trecut, cu rădăcini în trecut și justificată de istorie. De aceea, numai dacă, de exemplu, socotim că numele de Anglia și Scoția sunt deosebite de „Țara Angliilor” (traducere literală din *England*) și, respectiv, „Țara Scoților” (traducere literală din *Scotland*) – numai și numai în acest sens – denumirile de *Rumânia* și *Țara Românească* pot fi privite ca distincte. Tot așa, dacă socotim că numele de Germania este unul modern față de *Deutschland*, care ar fi unul arhaic, atunci și *Romania* (*România*) este o noutate în raport cu *Țara Românească*. În limba română, forma *Țara Românească* este socotită azi arhaică, ceea ce nu s-a întâmplat în alte limbi cu formele echivalente de *England*, *Deutschland* sau *Magyarország*. Acestea din urmă au devenit în unele limbi străine Anglia, Germania, respectiv, Ungaria. În cazul României, dualitatea aproape a dispărut, în sensul că deopotrivă străinii și românii îi spun României în același fel (cu mici variante grafice și fonetice).

Altminteri, nu avem de ce să facem diferențe, deși niciun istoric român nu va folosi vreodată termenul de *Rumânie* pentru Evul Mediu, ci va zice în chip constant *Țara Românească* sau *Țări Românești*. Iar România nu este, evident, decât o formă modernizată a numelui de *Țara Rumânească*, cuprins în izvoare neromânești ca *Valahia*. În același spirit, când apare în texte medievale numele de *valachus* sau *olachus* (cu variante), în legătură cu regiunea carpato-dunăreană, el se traduce fără nicio rezervă cu *român* sau *rumân*.

De aceea, datorită acestei sinonimii, în epoca de

emancipare națională, când se presupunea că fiecare națiune trebuia să aibă un stat național care să-i reunească și ocrotească pe toți membrii săi, românii aveau demult un nume pregătit pentru țara lor. Nu au ales numele de Dacia (deși s-a propus acest lucru), fiindcă numele acesta – cum spuneam –, deși foarte vechi, se pierduse demult din conștiința publică, ci au preferat numele de *Rumânia* sau *România*. Nu a fost un nume inventat nici de Dimitrie Philippide, nici de pașoptiști, nici de primul domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza și nici de ministrul său de Externe, Mihail Kogălniceanu. Era un nume păstrat în memoria colectivă, venit dintr-un trecut îndepărtat, nume pe care-l purtasera într-un fel sau altul, la un moment dat, toate alcătuirile politice ale românilor. Era și numele pe care l-a avut neîntrerupt de pe la 1300 încoace „Țara Românească”, adică cel mai vechi și mai prestigios stat medieval românesc, în jurul căruia s-a constituit apoi unitatea politică a poporului al cărui nume îl purta. Unii lingviști insistă asupra formei termenului de România, care (în funcție de specificul limbii și prin analogie cu *Lehia* sau cu *Rusia* ori cu *Nemția* sau cu alte nume de țări) este recentă. Lucrul este adevărat în litera sa, însă istoricii operează și după alte puncte de reper, consemnate în surse de epocă și care nu concordă întotdeauna cu „logica” limbii, pline, de altminteri, și ea de o mulțime de excepții.

Note

1. I.-A. Pop: *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj-Napoca, 1991, p. 141-151.
2. Influențat de anumite curente culturale de la începutul secolului al XX-lea, mai ales de sămănătorism (al cărui animator a fost) și de poporanism, de forța vieții noastre rurale, de perenitatea țaranului, Nicolae Iorga a văzut în primele creații politice românești niște produse ale poporului, ale unei democrații țărănești sui-generis. De aici și epitetul de „populare” din denumirea de „Români populari”. Ulterior, a revenit, nuanțând mult lucrurile și admitând contribuția majoră a unei clase superioare, de boieri, numiți de el și „cavaleri”. Vezi N. Iorga: *Studii asupra Evului Mediu românesc*, ediție de Ș. Papacostea, București, 1984, p. 405-406.
3. Chiar și în Occident, termenul de „roman” avea sens politic și nu etnic, după cum reieșea clar chiar și din numele Imperiului Romano-German, chemat oficial, de la finele secolului al XV-lea, „Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană”.
4. Vezi Cesare Alzati, *În inima Europei. Studii de istorie religioasă a spațiului românesc*, ediție de Ș. Turcuș, cu postfață de I.-A. Pop, Cluj-Napoca, 1998, p. 81, nota 4.
5. Ș. Papacostea: *Geneza statului în Evul Mediu românesc...*, p. 249-253.
6. Prezența consoanei „l” în *Romaniola* sau *Romandiola* poate să încerce o apropiere de forma originală („Românioara”) sau să fie o inserție a umanistului iezuit, fie spre a suna bine în adaptarea sa latină diminutivată, fie sub influența limbii sale materne maghiare.
7. *Ibidem*, p. 252-253.
8. N. Iorga: *Români și Slavi, Români și Unguri*, București, 1922, p. 9.
9. Cu sensul de „s-au tradus”.
10. [Li Seculj], *vedendosi malmenare, / domandono adiuto a soy vicinj chiamatj Valachi, quali antichamente furo Romanj et tengano lo lor parlare latino et romano fin in questo tempo, / et sono valenti hominj a cavallo [...]*. Archivio di Stato di Milano, Archivio Ducale Sforzesco, Potenze Estere, Venezia, carteggio 354, 1468, fascicolo Februario (nenumărotat). Vezi I.-A. Pop, Al. Simon: *The Venetian and Walachian Roots of the Hungarian-Ottoman Truce of Spring 1468: Notes on Documents from the States Archives of Milan*. În: Iulian-Mihai Damian, I.-A. Pop, Mihailo Popović, Al. Simon (editori), *The Italian Peninsula and the Europe's Eastern Borders. 1204-1669 (= Eastern and Central European Studies, 1)*. New York – Oxford – Basel – Frankfurt-am-Main – Wien 2012, passim.
11. Ș. Papacostea: *Geneza statului în Evul Mediu...*, p. 245.
12. I.M. Damian: *Gli umanisti italiani e l'etnonimo medievale dei romeni. Una nuova fonte*. În: Lauro Grassi (a cura di): *Studi per sessant'anni della Biblioteca Romana di Freiburg*, Genova, 2011, p. 9-23.

Amintiri printre litere

Dan D. FARCAȘ

Am evocat, în această revistă, într-un serial dedicat unor evenimente trăite, care ilustrau vremuri și năravuri, și câteva personalități pe care am avut șansa să le cunosc prin activitățile de „serviciu” sau de autoinstruire. Aș dori să mai adaug la acestea, în cele ce urmează, și memorii din dimensiunea pe care am putea-o numi „de timp liber”.

Am fost atras din copilărie de literatura numită pe atunci „științifico-fantastică” (poate și pentru a se alinia italianului „fantascienza” și englezescului SF). Așa că am întâmpinat cu entuziasm înființarea, în octombrie 1955, a *Colecției de Povestiri Științifico-Fantastice* (CPȘF), niște broșuri care se tipăreau cam de două ori pe lună și se puteau procura de la chioșcurile de presă. Ajunge să spun că am cumpărat și am păstrat până azi toate cele 466 de numere apărute, până în aprilie 1974.

Redactorul literar al colecției, pe tot parcursul, a fost scriitorul Adrian Rogoz (1921-1996). În august 1965, după ce îi mai trimisese niște texte, am avut cu el o primă discuție. M-a invitat la el acasă, într-o vilă de pe intrarea Clucerului, unde urma să-l mai întâlnesc și în anii care au urmat, uneori împreună cu soția lui, scriitoarea Viorica Huber-Rogoz (1927-2020). Ținând cont de sfaturile și încurajările lui, am izbutit să public în CPȘF, în 1966 și 1967, patru povestiri. Am folosit pseudonimul „Dan Arcașu”, din teamă ca nu cumva cei de la Politehnica timișoreană, unde activam pe atunci, să spună că mă ocup de lucruri neserioase.

Colecția CPȘF era, de fapt, un soi de supliment al revistei *Știință și Tehnică*. Așa se face că pe Adrian Rogoz l-am întâlnit apoi mai des la sediul din Casa Scânteii (azi Casa Presei Libere) a acestei publicații, unde redactorul șef Ion Chițu m-a invitat să contribuie și cu articole de popularizare, invitație onorată atunci și în anii care au urmat.

Adrian Rogoz a avut o contribuție esențială atât la îndrumarea viitorilor autori SF, cât și la încheierea unor colectivități care au stat la originea cenaclurilor de mai târziu, din toată țara. Prin telefoane sau atunci când ne întâlneam, nu uita să mă îndemne să mai scriu și să public (de data asta cu numele meu real).

La începutul anului 1974, prin campania de economisire a hârtiei, declanșată de Ceaușescu, o mulțime de publicații au fost silite să se automasacreze. În acest iureș, revista *Știință și Tehnică* a decis să sacrifice colecția CPȘF (ultimul număr apărea în 15 aprilie 1974), pe care a înlocuit-o apoi, parțial, cu almanahul *Anticipația*.

Tot prin Rogoz am ajuns să particip la ședințele „Cenaclului Marțienilor” al Uniunii Scriitorilor. S-a spus că se numea așa deoarece își ținea ședințele în zile de marți, la sediul Uniunii Scriitorilor din Calea Victoriei, apoi la Muzeul Literaturii Române. La început ședințele erau prezidate invariabil de un trio: Vladimir Colin (1921-1991), Ion Hobana (1931-2011) și Adrian Rogoz, iar în sală veneau cu regularitate I.M. Ștefan, Viorica Huber, Victor Kernbach, Gheorghe Săsărman, Alexandru Mironov, Cristian Tudor Popescu și mulți alții. Am mai participat, începând din 1980, și la un cenaclu SF numit „Fantastic Club 2001”, organizat de o persoană deosebit de inimoasă – Nina Dăianu-lordache. Cenaclul s-a mutat în diverse locuri, dar a avut câțiva ani un nucleu constant, în care erau Dan Apostol (1957-2013), Rodica Bretin (n. 1958) sau Dan Ursuleanu (1942-2013), cel care a înființat în 1982, la postul național de radio (programul III), prima emisiune dedicată SF-ului, numită *Exploratorii lumii de mâine*.

La un moment dat, m-am gândit să-mi strâng povestirile SF, apărute sau inedite, într-un volumaș. Tot Adrian Rogoz a fost cel care m-a îndrumat către Victor Zednic, redactorul-șef al colecției SF „Fantastic Club” de la Editura Albatros”, practic singura editură de la noi care, programatic, tipărea cărți în acest gen literar. Ne-am întâlnit la Casa Scânteii, apoi în garsoniera lui, aflată la etajul al zecelea din blocul „Casata” (după numele cofetăriei de la parter), nu departe de Piața Romană. Amândoi am fost plăcut surprinși să descoperim că suntem reșițeni. L-am lăsat un manuscris, l-a citit și am început să discutăm unele modificări. Țin minte că atunci când am plecat prima dată de la el, am încurcat două uși identice alăturate, una ducea la baie, cealaltă pe casa scării. După cutremurul din 4 martie 1977, trecând pe acolo a doua zi, am văzut de jos, din stradă, cele două uși. Tot ce era dincoace se prăbușise. Zednic tocmai își terminase, într-un cartier de blocuri, un apartament mai spațios, unde începuse să-și mute lucrurile. Dar în seara aceea fusese aici...

Iar culegerea de povestiri SF, reconstituită și completată, n-a mai apărut decât în mileniul următor.

Nu pot să nu amintesc că în același cutremur am mai pierdut și o prietenă de familie, precum și o colegă, translatoare la ASG, cu care aveam lungi conversații și care m-a socotit demn de numeroase confidențe. Se numea Daniela Caurea, avea 26 de ani, era frumoasă, inteligentă, talentată, scosese recent o plachetă de versuri pentru copii, din care mi-a și făcut cadou un exemplar, cu dedicație pentru fiica mea Oana... Se duse în seara cu pricina, împreună cu logodnicul ei, la Toma Caragiu, ca să-l roage să le fie naș...

În anul 1989, când cei mai mulți eram convinși că nu există nicio șansă să ieșim din fundătura în care ne zbăteam, Adrian Rogoz a făcut demersurile necesare și a obținut documentele pentru a părăsi România și a se muta în Germania, unde se stabilise deja soția lui. În timp ce-și lichida bunurile mobile, a făcut cadou toate cărțile sale la numeroșii săi prieteni. Mie mi-a dat o mică bibliotecă de poezie, mai mult pentru fiica mea Oana, pasionată pe atunci de acest gen literar. În discuția pe care am avut-o cu Rogoz, cu această ocazie, în apartamentul său, straniu de gol, a venit vorba și de informatică, domeniu în care în urmă cu douăzeci de ani fusesem undeva în vârf. Acum, îmi spunea el – într-o dispoziție depresivă, firească pentru situația în care se găsea – rămăsesem rău de tot în urmă și în Occident n-aș mai fi făcut nici două parole printre noile echipamente și programe apărute. Iar ca să țin bine minte aprecierea, mi-a repetat de câteva ori: „Ești o găză...” N-am uitat. Și m-am gândit mai târziu dacă se referea doar la informatică sau și la alte veleități ale mele.

L-am mai revăzut o singură dată, după 1990, când a revenit într-o vizită la București. Dar a fost în fugă.

Un alt șir de amintiri pleacă de la faptul că, în 1971, soția mea Magda făcea naveta la serviciul ei din munții Buzăului. Se întorcea doar la sfârșit de săptămână în locuința noastră din campusul CEPECA, aflat între Otopeni și Mogoșoaia. În vara aceea, fiind cald, cel mai apropiat ștrand civilizat era cel al Uniunii Scriitorilor, de lângă palatul brâncovenesc din Mogoșoaia. Era cu circuit închis, destinat scriitorilor care erau cazați aici, la o casă de creație, dar am putut intra fiind împreună cu una dintre colegele mele, Mariana Zverca, dar mai ales cu soțul ei, Constantin Crișan (1939-1996), critic literar și autor destul de bine cotate, membru al Uniunii Scriitorilor, care și-a descoperit repede și un prieten

care locuia aici, pe nume Ilie Constantin (1939-2020), poet consacrat și redactor la revista literară *Luceafărul*. Ne-am împrietenit cu el rapid, într-atâta încât, după ce a aflat că sunt posesorul unui automobil, ne-a întrebat dacă nu vrem să petrecem împreună mini-vacanța de 23 august la socrii lui din comuna covăsneană Ozun. Așa i-am cunoscut soția și pe părinții ei și am făcut și o excursie la Tușnad, iar de aici, pe jos, la Lacul Sfânta Ana. Am rămas în relații amicale, asistând și la botezul primului său copil, până în 1973, când a decis să rămână la Paris, fără să ne lase adresa.

Prin Ilie Constantin l-am cunoscut pe Ion Țugui (1933-2002), poet, romancier, eseist și muzician, ulterior ufolog și parapsiholog, care-și făcea veacul tot la Mogoșoaia. Când a început toamna, nu ne-a mai interesat ștrandul, ci restaurantul casei de creație, și el tot cu circuit închis, dar la care cei de acolo te puteau invita. Vreo șase luni, până ne-am mutat din zonă, la sfârșit de săptămână, dacă Magda era dispusă de o ieșire, restaurantul scriitorilor de la Mogoșoaia era cel mai apropiat local.

Pe lângă amicii noștri, aici mâncau (bine și nu foarte scump) o mulțime de scriitori cu nume cunoscute, câteva muze ale poeziei și, invariabil, pitorescul grafician Florin Pucă (1932-1990). Am stat odată o seară întreagă la masă cu marele nostru romancier Marin Preda (1922-1980), care ne-a explicat că locuiește aici deoarece acasă nu se poate concentra să lucreze, din cauza copiilor. Am discutat desigur și despre literatură, dar când a aflat că Magda e medic stomatolog, ne-a spus și o istorioară bizară. El își verifică dantura, de două ori pe an, la unul dintre profesorii de vârf în domeniu. Acesta îi găsea întotdeauna câte o carie. Gândindu-se, la un moment dat, că animalele nu prea au probleme cu dinții, deși nu îi îngrijesc, a decis să se spele pe dinți doar o dată pe săptămână. La proximal control, domnul profesor nu i-a mai găsit nicio carie.

O altă personalitate de aici, pe care nu o puteai ignora, era Fănuș Neagu (1932-2011). A remarcat-o imediat pe Magda și i-a făcut, gălăgios, avansuri, ignorând complet prezența mea. Peste câțiva ani i-a devenit pacient.

Erau interesante și „turnirurile” care se iscau uneori. Un poet scria câteva versuri, cu adresă, pe o hârtie, făcea manuscrisul cocoloș și-l arunca spre destinatar. Acesta, luând act de provocare, răspundea, tot în versuri, aruncate cocoloș îndărăt. Desigur, textele, total lipsite de cenzură, erau citite și apreciate prin hohote de râs și de comesenii destinatarului. Dețin și acum o asemenea foaie, cu o poezie scrisă de Ion Țugui, făcând apologia propriilor performanțe într-un act sexual descris detaliat, cu expresii care nu suportă cerneala de tipar. După treizeci de ani, i-am stârnit un zâmbet nostalgic atunci când i-am făcut cadou o copie după originalul mototolit.

Cu Ion Țugui am fost constant buni prieteni și am colaborat, după 1990, în mai multe proiecte: TV, reviste etc., până la plecarea lui la cele veșnice, în ziua palindrom 20.02.2002. L-am vizitat, în locuințele în care a stat, și a venit și el, de mai multe ori, la noi, însoțit, într-o anumită perioadă, și de prietena lui de atunci, distinsa intelectuală Mirela Roznoveanu (n.1947), stabilită din 1991 în Statele Unite.

13. András Veress: *Acta et epistolae relationum Transilvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*, vol. I (1468-1540), Budapest, 1914, p. 242-244 (text latin integral); Maria Holban (coord.), *op. cit.*, p. 247.

14. *Romei*.

15. *Sti Rominesti?*

16. *Sai tu romano?*

17. Maria Holban, *op. cit.*, p. 322.

18. *Scisne... Romane?*

19. *Num Romanus sit*.

20. Anton Verancsics: *Összés munkái*, vol. I, în L. Szalay: *Monumenta Hungariae Historica*, seria a II-a, *Scriptores*, vol. II, Pest, 1857, p. 119-151 (text latin integral); Maria Holban (coord.), *op. cit.*, p. 403.

21. Wolfgang Kowachocz: *De administratione Transilvaniae Dialogus*.

Adiecta est ad Maximum et Victorem Poloniae Regem Gratulatio. Claudiopoli Transilvanorum 1584, 34 file; A. Armbruster: *Romanitatea românilor...*, p. 135; C. Alzati: *În inima Europei...*, p. 85; I.-A. Pop: *Națiunea română medievală...*, p. 121.

22. C. Alzati, *În inima Europei...*, p. 78.

23. *Ibidem*, p. 86, nota 16.

24. Reluarea denumirii de Dacia s-a făcut sub impulsul umanismului, din exteriorul societății românești, prin maniera autorilor epocii Renașterii de a arhaiza denumirile de locuri din epoca lor. În acest fel, Țările Române (dar și Danemarca!) erau numite Dacia, Ungaria devenea Pannonia, Bulgaria și Serbia – Moesia etc. Din aceste scrieri umaniste și postumaniste au reînviat și autorii români numele de Dacia. Se cuvine reaminti aici faptul că Johannes Honterus scria pe faimoasa sa hartă din secolul al XVI-lea numele de Dacia peste teritoriile Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei.

Istoria de lângă noi

Avatarurile utopiei – freudo-marxismul (II)

Dan ANGHELESCU

Neo-marxismul readucea în actualitate freudianul *disconfort din cultură* (*Das Unbehagen in der Kultur*), extinzându-i reverberația asupra civilizației prin care s-au instituit tabuuri, restricții și legile care, pedepsind crima, violul, adulterul, ar determina *reprobabilă restrângere a posibilităților individului de a-și*

găsi fericierea. Încorsetarea pulsionilor naturale ale ego-ului ar genera – susținea Marcuse – apariția unui *super-ego cultural* ce se instituie ca *mega instanță represivă*. Iată de ce, pentru freudo-marxism, vechiul deziderat al revoluției marxisto-leninisto-staliniste, adică distrugerea totală a capitalismului, deci ideea de revoluție globală, era brusc amânată și, pentru moment, se evaporă. Obiectivul prioritar devenea acum *distrugerea civilizației*, care să ducă la o *abolire a normelor, restricțiilor și tabuurilor ce îngreșesc satisfacerea instinctelor primare*. Sub semnul acestui nou deziderat, revoluția sexuală a lui Marcuse mobilizează o nouă coaliție „cu rol de victimă, formată din minorități – negri, femei și homosexuali”. În dialogurile sale cu notoriul cominternist Max Horkheimer, Marcuse afirma că tocmai aceștia vor constitui *masele de revoluționari* pe care autorul cărții *Eros și civilizație* își întemeia pariurile sale cu viitorul marxismului învingător. Dintre aceștia se vor alege – mai spune el – liderii neo-marxismului care vedem că astăzi contestă și bipolaritatea sexuală, instaurând o mentalitate care, în Occident, aspiră să distrugă familia tradițională, relațiile dintre părinți și copii, dar și relația individului cu constituția sa biologică, cu datul său natural, cu situația lui de bărbat sau femeie, ceea ce implică și o distrugere a formei sale biologic-corporale. Este totodată și un mod de a nega alcătuirea dumnezeiască a omului, un deja cunoscut obiectiv primordial în catehismele celebrului *Institut für Marxismus* de la Frankfurt. Se face abstracție că o consecință directă a acestei subminări ar duce la dispariția întregii specii umane.

Dar dincolo de toate acestea la un loc, avea să-și facă apariția și falsa religie Woke, aceea care, promovând disoluția bipolarității sexuale, determină în prezent, în rândul adolescenților și tinerilor, confuzii devastatoare. Falșii gânditori de extremă stângă ambiționează să impună în gândirea acestora fluiditatea de gen (genderismul), pe care, în iresponsabilitatea lor pretins revoluționară, o promovează în școli, otrăvind gândirea încă în formare a copiilor și adolescenților. Sub pretextul unui falacios progres, în sfera educațională sunt induse idei și comportamente ce distrug dezvoltarea fizică și mentală a generației tinere. Iar presiunile disolutive ale ateismului contribuie la o subminare constantă a încrederii în propria alcătuire corporală cu care s-au născut.

Dar, pentru o amplă desfășurare a tuturor acestor demersuri de structurare se impunea existența unui parcurs protejat. Pe acesta din urmă neo-marxismul l-a edificat inoculând în mentalitatea prezentului european ideologia de sorginte americană, aparent libertariană, dar în esență vădit totalitară. Ea a devenit cunoscută sub numele de *corectitudine politică*. Sensul perceput sub această sintagmă a dus la o feroce și grotescă încorsetare a cărei menire se concretizează într-un drastic control al exprimărilor în politică, istorie, economie, educație, cultură, artă, literatură, teatru, și chiar muzică. Totul se desfășoară în numele unor motivații de strictă natură ideologică. Ceea ce, nouă, esticilor (cei care acum, mulțumită Monicăi Lovinescu, vorbim și gândim pe temeiurile unei *Est-Etici a neutritării*), ne amintește de întunecimile unui regim pe care Utopia marxistă ne-a obligat să-l traversăm vreme de jumătate de veac.

Sub veghea deosebit de vigilentă a zisei corectitudini, Woke a prosperat preluând *ad litteram* catehismele freudo-marxismului. Preocuparea de bază se vedește a se materializa în obiectivul de neantizare a marilor (autenticelor) valori ale culturii și artei universale, tocmai acelea prin care, de-a lungul timpurilor, s-au putut configura profundele înțelegeri despre umanitate și lume. Este o monstruoasă orientare către criminala tendință, pe care o promovează cu asiduitate, pe diverse canale, sub numele *cancel culture*. În numele unui asemenea program al decerebratelor anulări, se incită la o totală distrugere a operelor unei umanități geniale, la demolarea de monumente și statui; se decretează *damnatio memoriae* față de marii creatori, de la Leonardo da Vinci la Shakespeare, Holderlin, Goethe, Mozart sau Beethoven. Se cataloghează drept rasiste marile cărți de filosofie, de literatură și chiar filme, incluse fiind până și ludicele desene animate ale lui Disney. Ideea pretinsului *disconfort* (freudian) al tuturor ființelor culturale (*Das Unbehagen in der Kultur*) despre care s-a mai amintit aici – pune în tot și în toate inexorabil-distrugătoarea amprentă a freudo-marxismului. Și iată unul dintre efectele cu repercusiuni devastatoare acolo unde nici nu credea că poate duce mintea contorsionată a acestor homunculi degenerați. Și vom vedea în ce fel se manifestă, concret, aceste aberații și, mai ales, cu ce consecințe dezastruoase.

Parafrazând celebrul *manifest* al lui Marx, suntem și noi tentați să spunem că *o stafie băntuie* pe lângă, pe deasupra, pe scenele și chiar prin culisele atât de total inocentelor (din punct de vedere politic) teatre de operă din Europa occidentală. Și, ceea ce este mai grav, *demența acestui spectru* tinde să pătrundă și, din nefericire, chiar pătrunde, i se oferă un câmp tot mai amplu de dezvoltare, în subliminalul creierelor unor personaje care, de ne înțeles de ce, ajung să decidă în acest domeniu. Evidentul scop este de a determina o *destructurare* atât în istoria acestei arte, cât și în sfera de manifestare practică a ei. Este un curent tot mai drastic ce ambiționează să impună oamenilor obișnuiți *ce și cum mai au dreptul să gândească, să spună, ori să nu gândească și să nu spună*. Altfel, aceștia realmente riscă o veritabilă și inchizitorială excomunicare. Și așa s-a instalat un nou, dar inavubil, *jdánovism redivivus*, menit să cenzureze, de fapt să mutilizeze (în stil neo-marxist) arta, literatura, teatrul, în numele unor motivații – susținute de nimic rațional – a ceea ce se numește *politically correct*. Ceea ce nu este decât o derivă grotescă (orwelliană) și, în același timp, feroce a ideologiei liberale americane, aparent libertariană, în realitate totalitară.

Apoi, *spectrul amintitei* stafii se metamorfozează în ceva și mai înspăimântător, care se numește *cancel culture*, o orientare de un aberant *iezuitism ateu*, o drastică tendință derivată din vechile catehisme ale Școlii de la Frankfurt, în numele căreia sunt spulberate și demolate statui; se decretează *damnatio memoriae* față de personaje istorice (începând cu Columb, fără de care nici Statele Unite nu ar exista) și, cu dispreț față de ridicolul gestului, se marchează drept rasiste mari opere literare și filme glorioase. Este o „cultură

a văicărelii” (despre care, de pildă, chiar vorbește un Robert Hughes într-un eseu celebru în 1994) dusă la extrem în numele unui neo-puritanism cenzuros și auto-depreciativ. Acest tot mai canonic neo-jdanovism, pe care l-au scos din lada de gunoi a istoriilor criminale ale leninism-stalinismului, forțează lucrurile și, prin lentila corectitudinii politice, tinde să mutilizeze cât mai grobian, până și viziunea și tradițiile de exprimare muzicală (ale unui domeniu, prin natura lui, imun la ravagiile voinței de putere politică) ale *operei serioase*.

Se caută și se dorește cu orice preț o revoluționare a modului ei de reprezentare tradițională cu consecințe ce vor determina o distrugere a acestui gen. Iată aberațiile ce apar cu asupra de măsură în demersurile unei regizoare olandeze, Lotte de

Beer, căreia în anul 2022 se spunea că ar urma să i se încredințeze direcția Volksoper din Viena. Nu știm dacă, între timp, asta s-a și întâmplat. Dar nici nu mai contează. Potrivit unor interviuri, în viziunea lui Beer, opera *Aida* de Verdi, la a cărei montare în spectacol i se oferise să realizeze regia, nu era altceva decât *un concentrat al rasismului și al sexismului, o „istorie colonială făcută în vremuri când arta din Egipt a fost jefuită pentru a fi expusă în muzeele europene”*. Potrivit unei astfel de maniere de a aborda și judeca o asemenea operă de artă, regizoarea nu s-a jenat să susțină că *Aida* este *pe bună dreptate (!?)* inclusă pe lista lucrărilor vizate de *cancel culture*. Și totuși, pentru moment, considera (în falsa ei generozitate), nu o va șterge definitiv din repertoriul teatrelor de operă, deși potrivit părerilor sale, Verdi scrie „deliberat” „o muzică pompoasă și kitsch” pentru marșul triumfal. Inadecvarea flagrantă a unei asemenea persoane este absolut stupefiantă, demonstrând ignoranța

totală în istoria acestui gen de artă, *drama per muzica* (*opera serioasă*) ca și înțelegerea ineptă a unui fapt de artă cu totul aparte. Cine, pe ce criterii și, mai important, de ce? a promovat-o în ipostaza de regizor în spectacole de operă, rămâne un mister.

Detalii și mai absurdoid-hilar: respectiva mai spunea la un moment dat că, totuși, s-ar putea să nu accepte regia, datorită prezenței, nedorite de ea, a patru cântăreți care (insensibilă față de calitățile lor de excepție, actoricești și vocale, deja apreciate pe întreg mapamondul muzical), sunt inadecvați, dat fiind că (*nota bene!*) sunt albi (Radvanovsky, Kaufmann, Dudnikova, Tézier). Va acorda totuși o șansă respectivului contract doar pentru că în spectacol a fost inclusă și o artistă etiopiană, Virginia Chihota. Ne oprim aici și nu mai reproducem alte declarații la fel de năucitoare ale personajului. De altfel ele pot fi găsite online.

Este poate semnificativ să mai precizăm că viziunea regizoarei Lotte de Beer a fost cu entuziasm susținută de directorul Operei din Paris, Alexander Neef, care în continuitate cu ceea ce s-ar fi făcut deja și la *Metropolitan*-ul din New York, a lansat un așa-numit „birou al diversității”, ce îl implica și pe un istoric de origine senegaleză, Pap Ndiaye, și ajunsese să susțină într-un interviu din *Le Monde*, ideea că „unele opere vor dispărea din repertoriu”, în timp ce altele vor trebui revizuite și corectate în conformitate cu noile și cele mai stricte canoane ale *corectitudinii politice impuse de Mișcarea Black Lives Matter*. Printre titlurile ce trebuiau să fie amendate de stereotipurile de gen și rasă se număra și *Aida*, iar de Beer, foarte sărguincioasă, a demonstrat că lucra potrivit cu o astfel de orientare.

140 de ani de la înființarea Consulatului Român la Barcelona

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

În revista culturală catalană *Lletres Bàrbares* nr. 55, din 31 ianuarie 2026, sub semnătura respectatului cercetător și eseist Xavier Montoliu Pauli, a fost publicată o amplă și documentată prezentare dedicată aniversării a 140 de ani de la înființarea primului consulat român la Barcelona. Studiul, elaborat într-un registru istoric și cultural de mare finețe, reconstituie contextul apariției relațiilor diplomatice româno-spaniole și, mai ales, bogata rețea de contacte culturale dintre România și Catalonia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Articolul pornește de la momentul esențial al recunoașterii internaționale a României, când, în 1880, Regatul Spaniei a recunoscut independența statului român, obținută în urma războiului ruso-turc din 1877–1878. Acest moment consfințește afirmarea României moderne, născută din unirea Moldovei și Țării Românești în 1859 sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza și consolidată ulterior prin proclamarea Regatului României în 1881.

Autorul evidențiază rolul decisiv al regelui Carol I al României în orientarea țării către modernitate, stabilitate politică și dezvoltare instituțională, precum și contribuția reginei Elisabeta a României, cunoscută sub pseudonimul literar Carmen Sylva, la susținerea culturii române și la promovarea unor personalități de prim rang european. În jurul curții regale se conturează un veritabil nucleu de creatori, între care se numără compozitorul George Enescu, scriitoarea Elena Văcărescu, pictorul Nicolae Grigorescu și poetul Vasile Alecsandri, figuri definitorii pentru afirmarea culturii române moderne.

Un punct central al studiului îl constituie anul 1885, când, în cadrul unei politici de deschidere externă, regele Carol I semnează decretul de înființare a primului consulat român în Regatul Spaniei, stabilit la Barcelona. Inițial de natură onorifică, consulatul – condus de omul de afaceri Antoni Borrell i Folch – va deveni consulat general în 1895, marcând instituționalizarea relațiilor româno-catalane. După o întrerupere cauzată de evoluțiile politice ale secolului XX, consulatul general al României la Barcelona va fi redeschis în 1995, într-un context democratic, reluând o tradiție diplomatică cu rădăcini adânci.

Studiul nu se limitează la dimensiunea diplomatică, ci propune o analiză comparativă a proceselor de renaștere culturală și națională din România și Catalonia. În spațiul românesc, curentul pașoptist a promovat idealurile de libertate, unitate și afirmare națională, în timp ce în Catalonia mișcarea

Renaixença a urmărit revitalizarea limbii și culturii catalane după secole de marginalizare. Autorul subliniază convergențele dintre aceste procese, ambele inspirate de romantismul european și de ideea redescoperirii identității naționale.

În acest context, se afirmă marile figuri ale literaturii române moderne, precum Mihai Eminescu, Ion Creangă și Ion Luca Caragiale, în paralel cu reprezentanții de seamă ai culturii catalane, între care se remarcă Jacint Verdaguer, Víctor Balaguer, Àngel Guimerà sau Narcís Oller. Această eferescență intelectuală creează un teren fertil pentru schimburi culturale și pentru apariția unui interes reciproc autentic.

Un aspect deosebit de interesant, evidențiat în articol, este rolul presei și al revistelor culturale în circulația ideilor. Publicațiile catalane și românești din epocă reflectau cu promptitudine evenimentele din cele două spații, de la evoluții politice până la realizări artistice și științifice. Astfel, cititorii din Barcelona erau informați despre încoronarea regelui Carol I sau despre realitățile din București, în timp ce presa românească relata despre viața culturală catalană, despre spectacolele de operă sau despre pregătirile pentru Expoziția Universală de la Barcelona.

Schimburile culturale se manifestau și prin circulația personalităților. Intelectuali români, precum istoricul V.A. Urechia, au vizitat Barcelona și au studiat patrimoniul arhivistic catalan, în timp ce călători și scriitori catalani au descris spațiul românesc, contribuind la o mai bună cunoaștere reciprocă. De asemenea, scena lirică barceloneză a fost animată de prezența unor soprane

române de prestigiu, precum Elena Theodorini sau Hariclea Darclée, apreciate atât de publicul catalan, cât și de presa vremii.

Un moment simbolic al dialogului cultural îl reprezintă traducerea în limba română, în anul 1887, a odei *A Barcelona* de Jacint Verdaguer, gest care ilustrează interesul pentru literatura catalană în mediul românesc. Totodată, articolul amintește ecoul european al poeziei lui Vasile Alecsandri, laureat la Jocurile Latine de la Montpellier din 1878, eveniment care a celebrat unitatea culturală a popoarelor romanice.

Autorul acordă atenție și cadrului mai larg al modernizării europene, evidențind modul în care Barcelona, prin dezvoltarea sa urbanistică și industrială, și Bucureștiul, supranumit „micul Paris”, devin centre dinamice ale modernității. În Catalonia, proiectul de extindere urbană realizat de Ildefons Cerdà și eferescența industrială au transformat regiunea într-un pol economic major, în timp ce România își consolida instituțiile și își afirma identitatea pe plan internațional.

De asemenea, sunt evocate momente simbolice ale vieții culturale catalane din jurul anului 1885, precum proclamarea Fecioarei de la Montserrat ca patroană a Cataloniei, redactarea Memorialului de Greuges – un document fundamental al catalanismului – sau restaurarea Mănăstirii Ripoll, considerată un nucleu al identității medievale catalane. Aceste evenimente sunt puse în paralel cu evoluțiile din România, subliniind sincronismul proceselor istorice.

În final, studiul evidențiază că eferescența culturală și intelectuală a epocii culminează cu organizarea Expoziției Universale de la Barcelona din 1888, moment de afirmare internațională care simbolizează deschiderea Cataloniei către lume. În același timp, pentru România, perioada marchează consolidarea statului modern și afirmarea sa în concertul european.

În ansamblu, articolul semnat de Xavier Montoliu Pauli propune o lectură nuanțată și documentată a relațiilor catalano-române, demonstrând că acestea nu se reduc la dimensiunea diplomatică inaugurată în 1885, ci au rădăcini culturale profunde, întemeiate pe o moștenire latină comună și pe un dialog intelectual susținut. Prin această perspectivă, aniversarea celor 140 de ani de la deschiderea consulatului român la Barcelona devine nu doar un prilej comemorativ, ci și o ocazie de a reflecta asupra continuității și actualității acestor legături culturale în Europa contemporană.

Rezultatele au fost într-adevăr stupefiant, în sensul că ea s-a străduit să curețe (!) capodopera lui Verdi de rasism, sexism etc. etc. Ba chiar în demersurile sale a ambiționat (!) să-i corecteze (nici mai mult – nici mai puțin!) până și *dramaturgia lui Verdi*, pedalând pe ideea lipsei de orice originalitate a acestuia. Evident, nu numai că așa-zisul ei spectacol a devenit de un ridicol fără margini, ci și de o anti-muzicalitate impardonabilă. Desfășurarea lui a fost amplasată chipurile în cadrul unui muzeu, cu tablouri vivante. Beer intenționa o metaforă a unui secol XIX colonial, unde sunt operele de artă furate de occidentalii exploatare ai popoarelor colonizate. Prin urmare, protagoniștii au fost obligați să poarte costume din secolul al XIX-lea. Radamès pe cel de ofițer în armia celui de-al doilea imperiu. Peste celebrul marș al victoriei triumfale s-au suprapus efecte așa-zis picturale, imaginate de un artist etiopian, Chihota, care – și el – evident, încerca o jalnică ridiculizare și un denunț acuzator pe seama supremației rasei albe.

Inovațiile au culminat cu prezența pe scenă a două marionete cenușii, reprezentându-i pe Aida și Amonasro, manevrate de păpușari cărora soliștii Radvanovsky și Ludovic Tézier le-au „împrumutat” vocile. Momentele scenice au devenit astfel de o incalificabilă și oribilă morbidity. O asemenea regie, total anti-muzicală și anti-teatrală, a avut ca regretabil efect faptul că, până și charisma nativ strălucitoare a uneia dintre cele mai importante voci ale momentului actual, Jonas Kaufmann, a fost grav afectată în evoluție sa scenică, umbrind excepționala calitate vocală de tenor dramatic.

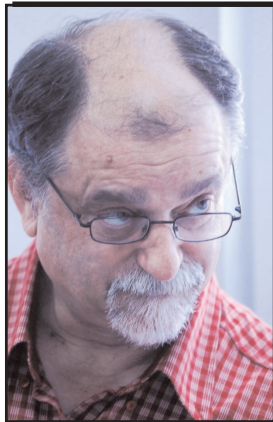
Opera lui Verdi a fost falsificată în spectacol, diluându-i-se farmecul ce a fascinat generații întregi de spectatori. Delirul regizoral de la Paris s-a vădit drept unul dintre cele mai revoltătoare și criminale acte de distrugere a uneia dintre marile capodopere ale artei muzicale. A revărsa asupra operei *Aida* de Verdi

acuzării de colonialism, rasism, sexism și alte mizerii ale tulburărilor mentale pe care freudo-marxismul le-a generat, a fost un gest inacceptabil. Și de aici, așa cum se poate înțelege din tot ceea ce s-a spus deja, apare, în prim-plan, intenția expresă de *scoatere totală din joc a creierelor umane*. Ținta prioritară a neo-marxismului (freudo-marxismului) este acum – și asta se simte în toate planurile existenței unde își face simțită prezența – aceea că „Trebuie să se relativizeze până la insignifianță (orice) atribut esențial ce ține de firea omului. /.../ Nimic nu e definitiv în natura omului (pretind și încearcă ei să convingă), totul poate fi schimbat prin manipulare, /.../ asta însemnând că tradiția trebuie eliminată.” (Sorin Lavric, 2017, Postfață la *Corectitudinea politică – o ideologie neo-marxistă*: 354, 355)

Cea mai periculoasă, din perspectiva actualelor orientări, a devenit *spiritualitatea bărbatului alb* de la care ar proveni toate relele lumii și constrângerile ce împietăzesc libertatea totală. Homosexualitatea și aberația transgenderismului sunt promovate cât mai intens, cu scopul de a pulveriza ideea de familie și de orice viitor al întregii specii umane. Iată rostul ofensivei prin care, cu obstinație, se insistă, pe toate canalele posibile, pentru o promovare profund deconstructivă din punct de vedere educațional, în rândul copiilor și adolescenților. De aceea, societatea trebuie să fie tot mai atentă și mai vigilentă cu tot ceea ce provine din actuala lume americană, din universitățile unde marxismul s-a infiltrat, devenind cel mai pandemic morb al actualității. Să ne reamintim mereu de esența rosturilor puse în circulație de cei din Școala de la Frankfurt (un *Institut für Marxismus* înființat sub direcția supraveghere a lui Lenin), unde s-a spus: „după ce-i vom fi alterat toate valorile și făcut viața imposibilă, vom putea impune dictatura proletariatului” (Max Horkheimer).

Seniori ai culturii

Lucian COSTACHE

Volumul *Nelu Barbu – În orizontul critic* (Cuvinte de întâmpinare de Ioan St. Lazăr și Florian Copcea, ediție coordonată și îngrijită de Gheorghe Deaconu, Editura Fântâna lui Manole, Golești-

Vâlcea, 2024) este o carte așteptată, ce trebuie reținută, și a unui autor ce suscită un interes major pentru istoria și critica noastră literară. Este volumul unui cărturar (n. 1944, în comuna Căldăraru, sat. Burdea, județul Argeș) ce s-a manifestat timp de aproape 60 de ani în varii domenii culturale și a cărui activitate trebuie cu respect evidențiată: profesor emerit de Limba și literatura română, scriitor polivalent – poet, dramaturg, fabulist, epigramist, eseist; deopotrivă istoric și critic literar; a prefațat și postfațat volume ale altor autori contemporani; ca istoric al culturii, monograf al unor comunități locale, colaborator la *Enciclopedia Județului Vâlcea*.

Volumul, lansat la Biblioteca Județeană „Antim Ivireanul”, Vâlcea, la 24 aprilie 2025, scoate în evidență câteva dintre aceste activități de excepție, aprecieri de valorificare a acestei opere întinse și valoroase, ce încearcă să reliefeze personalitatea unui cărturar cu vocație, dedicat promovării culturii române de pretutindeni. Nelu Barbu face parte din acea categorie privilegiată de cărturari care scriu, promovează cultura și educă generații întregi de copii și de tineri în spiritul românismului și românității unificatoare, culturale, de pretutindeni și dintotdeauna. În acest sens, sunt edificatoare cuvintele acad. Mihai Cimpoi, înscrise pe coperta a IV-a a volumului: „Nelu Barbu are meritul capital de a ne demonstra, pe documente solide, că Unirea a fost și rămâne imperativul imperativelor literaturii românești și nu numai. Literatura dedicată Unirii este vastă. Cartea *Ipostazele Unirii în literatura română*, tezaurează prin pana cercetătorului Nelu Barbu, o parte din «multiplele rechizitorii literare» asupra actelor de recunoaștere națională pe care nenumărați scriitori le-au adus la «bara» istoriei. Exegetul, intelectual rafinat, cu vechi state pe tărâmul literelor, probând o incontestabilă capacitate de a observa (tipologiza) fenomene culturale, «decupează» cu migală, dexteritate și manifestă potențialitate în *Scriitori de ieri și de azi* (Editura Hoffman, 2023). (...) Nelu Barbu confirmă, desigur, din perspectivă axiologică, necesitatea imperativului actului recuperatoriu al valorilor literare românești, prin abordarea unor «practici critice», cum ar spune R. Barthes, în sinteze istorico-literare, fuciar moderne...”

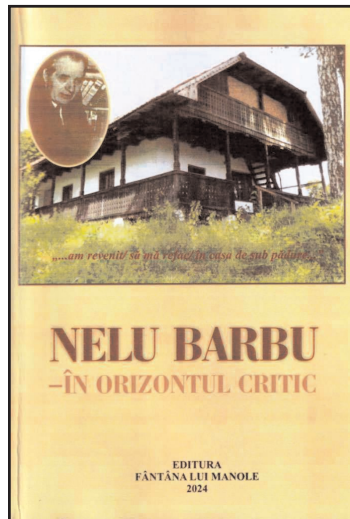
Volumul poate fi considerat omagial, de grație, și cuprinde două secțiuni: *Referințe critice la opera lui Nelu Barbu* și *Texte alese din opera lui Nelu Barbu*. Profesiunea de credință a autorului e consemnată de el însuși sub titlul *Osmoza dintre specificul național și spiritul universal*: „Am crezut întotdeauna în primul spiritului; de aceea, ca profesor și promotor cultural, am încurajat talentele, atât la nivelul Liceului „George Țârnea” din Băbeni, cât și la cel al județului Vâlcea, identificând și impunând ideea de cultură, asociată cu aceea de conștiință structurală. Cred în perenitatea și universalitatea culturii de vatră, în *Osmoza dintre specificul național și spiritul universal*. [...] Am fost atras de scriitorii artiști ai cuvântului, care au impus ceva: un nume, o temă sau un motiv, o idee sau un concept, un titlu sau un personaj, inclusiv unul colectiv. Ei au vocația de întemeietori.”

Nelu Barbu face astfel parte dintre cărturarii care educă în spiritul identificării și identității fiecăruia dintre cei născuți ca români, ca să se regăsească în ceea ce autorul consideră *literatura de vatră* și în scriitorii *artiști ai cuvântului* în limba română. În felul lui, omul de cultură trebuie să fie un *luptător* și în sensul celor spuse anterior, nu numai un orgolios ce are numai „simțul” propriei proprietăți, asemenea unui oarecare afacerist: „Nu m-am ținut – și nu mă țin nici la această vârstă (82 de ani – n.n., L.C.) – departe

Nelu Barbu, un cărturar

de frământările publice, sociale și culturale. Sunt un luptător. N-am avut percepția unui învins dezamăgit, deși «fracturile» nu m-au ocolit. Sunt un promotor al rolului cultural al scriitorului în societate, al *românismului iluminat* –, o formă „noocratică”, așa cum ar fi zis Camil Petrescu. Această dimensiune, dublată de profesia mea de dascăl, mi-a oferit o unitate de viziune, și acea stare ușor contemplativă, pe care o presupune creația!...”

Opera profesorului Nelu Barbu este evidențiată la sfârșitul volumului (659

de pagini) pe mai bine de 12 pagini și continuată cu *Interviuri*, *Recunoașteri publice* – civice, didactice, culturale, literare și de o substanțială *Fișă biobibliografică*: *Biografie*, *Referințe generale și Referințe tematiche*, *Exegeză*, *Restituiri/Reeditări*, *Studii și articole publicate în periodice*, *în antologii și volume colective*, participări la manifestări culturale, simpozioane tematice, conferențieri, activitate de cenaclu și de club literar, activități de promovare a culturii locale și naționale, recunoașteri oficiale. Scoatem în evidență varietatea studiilor, cercetărilor sale critice, dar și a operei sale beletristice: *Alifantul – Teatru* (2010); *Jurământul* (2010); *Sânzienele* (2010); *Respirația Logosului – umor liric* (2013); *Perpetuum mobile... Teatru* (2018); *Pseudofabule* (2021); *Dragoș*

dintre ei fiind academicieni, profesori universitari, profesori, scriitori, publiciști, membri ai UR sau AZPR comentează opera profesorului și scriitorului octogenar, senior al culturii. O selecție poate fi lămuritoare: Paul Aretzu, Petre Cichirdean, Nicolae Georgescu, Aureliu Goci, Emil Lungeanu, Florentin Popescu, Ion Predescu, Eliza Roha, Mihai Sporiș, Maria Vaida, Constantin Zărnescu etc.

Un comentariu aparte face profesorul Ion Predescu, cu referire la studiul *Mihai Eminescu sau Țara zborului*, integrat în volumul *Scriitori de ieri și de azi*, unde Nelu Barbu „discută despre *vizionarismul eminescian*, care a triumfat peren, considerând că viziunea lui Eminescu asupra societății este de actualitate. Acum putem discuta despre timpul mitic și timpul concret, timpul mitic fiind acela cunoscut în general... Discutând această temă, Nelu Barbu

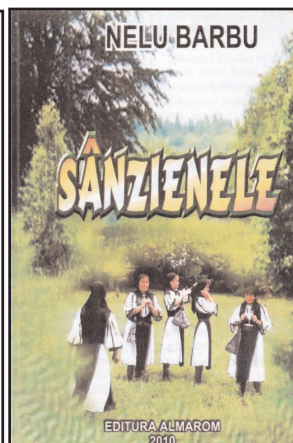
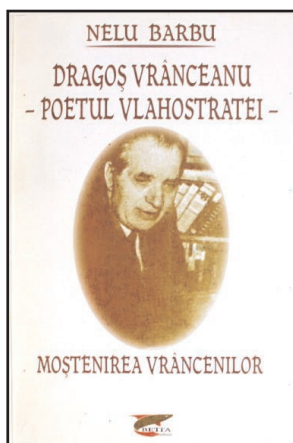
S-a născut la 1 februarie 1944, în comuna Căldăraru, județul Argeș. Școala generală în satul natal, liceul la Băbeni-Vâlcea, studii filologice la Craiova, Facultatea de Limba și Literatura Română la București. Profesor la Ionești și Băbeni, județul Vâlcea. Debut literar în *Curierul de Vâlcea*, 1996, colaborează la multe ziare și reviste. Debut în volum în 2000, cu *Alifantul. Teatru*. A publicat volume de teatru, poeme dramatice, umor, „pseudofabule”, exegeză literară (*Dragoș Vrânceanu, poetul Vlahostratei. Moștenirea Vrâncenilor*, 2018; *Tipologia umană în opera lui Ion Creangă*, 2022; *Ipostazele Unirii în literatura română*, 2023; *Scriitori de ieri și de azi*, 2023). A editat mai multe volume, în colecțiile „Moștenirea Vrâncenilor” și „Premiul Special de Poezie Dragoș Vrânceanu”. A primit numeroase distincții (premiu, diplome, medalii) didactice, literare, culturale.

se încadrează eminescologiei.” (Ion Predescu, *Nelu Barbu – Tipologia vocației: profesională, scriitoricească și culturală*, în *Arena literară*, nr. 32, ianuarie-martie 2024).

Regretatul critic și istoric literar Aureliu Goci semnala o altă latură a scrisului lui N. Barbu: *dimensiunea eternă a moralei* (art. *Sinteza tradiției și eternitatea moralei*, în *Arena literară*, nr. 21-22, aprilie-septembrie 2021), cu referire la volumul *Pseudofabule*: „Autorul își ia binevenita libertate de a interpreta la modul personal și modern morale cunoscute. Poate că de aceea acestea sunt grupate în subcapitolul *Contrafabule*, în timp ce altele, cu tematică modernă, formează grupul *Fabule meschine*.” În integralitatea sa, volumul scoate în evidență talentul de creator de literatură beletristică și, nu în ultimă instanță, verva lingvistică, adaosul de vocabular poetic, finețea observației caracterelor, mentalităților și comportamentelor umane.

Profesorul univ. Nicolae Georgescu (art. *Ion Creangă – o nouă interpretare*, *Ion Creangă – tipic și atipic*; în *Hyperion*, Drobeta-Tr. Severin, nr. 4-5/ 55-56, aprilie-mai, 2023) se oprește mai ales la comentariile autorului referitoare la opera lui Ion Creangă, cu acea prețuire a profesorului de literatură clasică și de manifestare a artei cuvântului românesc la cel mai înalt nivel: „Nelu Barbu afirmă că, de multe ori, opera lui Creangă este încifrată, chiar voit de autor. // Mai degrabă decât să descriu despre această carte, care frează de pasiunea scrisului, emite teorii și sintetizează bine subiectul...” Nicolae Georgescu apreciază calitatea demersului critic al lui Nelu Barbu, care incită la discuții și detalieri critice, de acord fin, de *latențe interpretative*: „Astfel, cartea de față procură cititorului o încântătoare întâlnire cu opera lui Creangă, prin personaje, și cu marii ei comentatori, prin citate.”

Nelu Barbu este un autor extrem de onest și de generos în ceea ce privește propria operă, dar și în ceea ce privește opera altora, așa cum este opera lui Mircea și Dragoș Vrânceanu. Emil Lungeanu preciza tocmai această contribuție: „Tot ce scrie confratele și prietenul prof. Nelu Barbu este o binecuvântare pentru destinul Cărții Românești.”

Vrânceanu – Poetul Vlahostratei. Moștenirea Vrâncenilor (2015 și 2018); *Tipologia umană în opera lui Ion Creangă* (2022); *Ipostazele Unirii în literatura română* (2023); *Scriitori de ieri și de azi* (2023) etc.

Articolele publicate de Nelu Barbu sunt extrem de numeroase, cu tematică variată și cu apariție în reviste de literatură pe întreg teritoriul românesc. O listă a acestora poate fi identificată în volum, dar toate opiniile se înscriu în ceea ce tot acad. Mihai Cimpoi evidențiază: „În consecință, «reacțiile» critice ale lui Nelu Barbu, acum când, încă, în literatura română, mai persistă așa-numita «confuzie a valorilor», sunt teinice, istoricul literar devenind „far călăuzitor cu lumina și valorile ei de intensitate din tipologia «Lumen» (Ion Predescu).”

Un număr de aproape 50 de autori, majoritatea

Memento mori, o panoramă a deșertăciunilor, dar și un dureros carmen saeculare

Marian MIHĂESCU

Postuma eminesciană *Memento mori* este un poem filosofic care, prin forma artistică desăvârșită și profunzimea mesajului, ar fi putut foarte bine să aparțină antumelor dacă destinul poetului ar fi fost mai generos cu el, astfel încât să-și poată administra singur publicarea poeziilor în scurta, dar fecunda sa carieră poetică.

Preluând motivul literar-filosofic *vanitas vanitatum* al Ecclziastului din Biblie, întâlnit în zorii literaturii noastre la Miron Costin (*Viața lumii*) și al panoramei civilizațiilor, înflorite și năruite de-a lungul timpului, prezent în literatura universală romantică la Victor Hugo (*Legenda secolelor*), poemul *Memento mori*, subintitulat *Panorama deșertăciunilor*, exprimă într-o formă poetică eminesciană cunoscutul pasaj biblic: „Deșertăciunea deșertăciunilor, zice Ecclziastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni! ... M-am uitat cu luare aminte la toate lucrările care se fac sub soare și iată: totul este deșertăciune și vânare de vânt.”

Poemul este alcătuit din mai multe secvențe poetice; prima, o adevărată artă poetică, următoarele o „panoramă” a marilor civilizații din istoria antică a omenirii (Babilonul, Egiptul, Ierusalimul, Grecia, Roma, Dacia), până în timpurile moderne ale Revoluției Franceze, toate năruite sub presiunea timpului, ultima, o meditație filosofică privind raportul omului cu Divinitatea. Ele vor face obiectul, rând pe rând, al dezbaterii noastre.

Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur...
Primele șase sextine alcătuiesc o artă poetică, sugerând esența poeziei ca *transfigurare a realității* într-o „*turmă a visurilor*” comparate cu niște „oi de aur”, viziune fabuloasă și mitică, unde *în straturi luminoase basmele copile cresc*, unde, dincolo de spațiu și timp, o *cântare-n veci suspină*,/ *Unde sfinții se preîmbă în lungi haine de lumină*,/ *Unde-i moartea cu-aripe negre și cu chipul ei frumos*, precum și raportul dintre ficțiune și realitate (*Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei visuri fericite*,/ *Alta-i lumea cea aievea... /.../ Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei mândre flori de aur*,/ *Alta unde cerci viața s-o-ntocmești precum un faur/ Cearc-a da fierului aspru forma cugetării reci*). Pătruns de adevărurile Ecclziastului privind zădărnicia lumii, *poetul se retrage în ataraxie, detașându-se de clocotul lumii cea plină de rele*, preferând vraja visului (*Las' să dorm... să nu știu lumea ce dureri îmi mai păstrează*), în care, cu cheile de aur ale basmului, se deschide *poarta naltă de la templul unde secolii se torc*. Conștient ca și Ecclziastul că *nimic nu-i nou sub soare*, poetul cultivă motivul lumii ca roată (*Codrii de secolii, oceane de popoare/ Se întorc cu repejune ca gândirile ce zboară*). Sub vraja visului, poetul oprește câte o clipă roata istoriei la cele mai importante *pietre de hotar*, cântărind gloria acelor vremuri, năruirea și zădărnicia lor.

Babilon, cetate mândră... Următoarele cinci sextine evocă imemorabilele timpuri ale civilizației

asiriene cu cetățile Ninive și Babilon, cu frumoasele grădini suspendate ale Semiramidei, cu primii regi făuritori de ordine morală precum Sardanapal. Toate s-au dus: *Unde-i Ninive? – Unde este? nu știu zice, mai nu știu nici unde-a fost*.

Nilul mișcă valuri blonde... Secvența despre civilizația Egiptului antic, formată din alte 15 sextine, este singura care, în această formă definitivă, apare între antumele poetului sub titlul *Egipetul în Convorbiri literare* din octombrie 1872.

Imagine metaforică a soarelui atotstăpânitor (*rege maur*), imagine hiperbolică a străvechiului oraș Memphis (*Mur pe mur, stâncă pe stâncă – o cetate de giganti*), imagine personificată a Nilului care *doarme și mișcă-a lui legendă*, epitete ale grandorii și vechimii piramidelor (*Colo se ridic trufașe/ Și eterne ca și moartea piramidele-uriaeșe*), toate la un loc evocă gloria unei epoci din urmă cu cinci mii de ani.

Viziunea poetică este magică: poetul își închipuie cum regele/magul *în haină de aur roș și pietre scumpe* revine și intră în piramidă să vadă tot trecutul. Meditația acestuia este amară: *Se-nmulțesc faptele rele, se-mpuțin faptele bune*. Piramidele și Nilul sunt martori ai unor *vremi apuse, sure*. Magul, *gard al răzbunării* citește gândul întors al Timpului, înțelegând sensul năruirii gloriei trecute: *Și-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustii*,/ *Astupând cu dansu-orașe, ca gigantice sicriuri/ Unei ginți, ce fără viață-ngreua pământul stors*.

În cetatea ce-n văi doarme – miticul Ierusalim...
Alte șapte sextine evocă vechea Palestină cu Sionul, vechiul templu al Jehovei, miticul Ierusalim cu poezii-regi sau filosofi biblici David și Solomon, făcând să răsună în strunele lirei lor o psalmodică gândire atât de frumoasă, încât *Soarele stetea pe ceruri auzind cântarea lină*,/ *Lumea asculta uimită glasul dulce și încet*.

Dar, vai! Aceeași *vanitas-vanitatum!* Ca și celelalte gloriei, și aceasta se năruiește sub forța implacabilă a Timpului: *...muri se năruie și cad!*/ *Cad și scări, și-aurite arcuri, grinzi de cedru, porți de-aramă*,/ *Soarele privește galben peste-a morții lungă dramă*.

Secvențe mult mai ample evocă măreția civilizației Greciei și a Romei. Grecia nu se impune prin putere, ci prin frumusețe și cultură. Este imaginea armoniei dintre munte și mare (*Astfel Grecia se naște din întunecata mare*), dintre frumusețea naturii și creația umană (*Poartă-n ceruri a ei temple...*), spațiu al iubirii și bucuriei oamenilor și a zeilor (*Nimfe albe ca zăpadă scutur ap-albastră caldă; Dintr-o tuf-ivește Satyr...*; *Crengă lin îndoiaie Eros...*; *Joe preschimbat în tână, cu imobili ochi sub gene/ Pândeja umbra mlădioasă unei fete pământene*), spațiu al filosofiei (*Dar în camera îngustă lângă lampa cea cu oliu/ Palid stă cugetătorul, căci gândirea-i e în doliu*) și spațiu al artei (*Orbul sculptor în chilie pipăie marmura clară*).

Iar, dacă la civilizațiile precedente, poetul ilustrează năruirea gloriei puterii, căderea Greciei pare, mai degrabă, nu pieirea ei, cât universalizarea ei, risipirea ei în lume. Acest lucru este ilustrat simbolic de harfa lui Orfeu aruncată în mare. Reverberațiile acordurilor ei sunt preluate de *eterna mare*, care *înflorată de sublima ei durere*,/ *În imagini de talazuri cânt-a Greciei cădere*.

Roma se impune prin ordine și forța deciziei (*Auzit-ai de-mpărații stând pe tron cu trepte multe?/ Fruntea-ncinsă în luceferi făcea lumea să-i asculte./ Vorba lor era o rază în viața lumii-ntregi*).

De aceea, năruirea gloriei Romei înseamnă năruirea puterii atinse de desfrâu, surprinsă în imaginea orașului arzând, în timp ce un împărat nebun îi cântă cântul funerar (*Urbea își frământă falnic valuri mari de fum și jar*,/ *Din diluviul de flăcări, lung întins ca o genune*,/ *Vezi neatins cu arcuri de-aur un palat ca o minune/ Și din frunte-i cântă Neron... cântul Troiei funerar*.)

Acolo Dochia are un palat de stânce sure...
Secvența cea mai întinsă (circa 50 de sextine) este dedicată străvechii Dacie, la care se

mai adaugă încă o secvență la fel de mare dedicată confruntării cu Romanii. Interesul poetului pentru străvechea Dacie vine din gustul său romantic pentru legendar, fabulos și mitic. Fiindcă aici nu apare imaginea istorică, nici chiar geografică a Daciei. Este imaginea unei *Dacii anistorice*, a unei *Dacii mitice și fabuloase* populate cu zâne și zei, cu personaje fantastice ce stau sub puterea unei vrăji precum *vrăjita împărăteasă a codrului, fete de-mpărat* aflate în slujba acesteia, ființe fantastice precum *pasărea măiastră* de pe umerii zânei Dochii și *lebedele* care poartă luntrea din lemn de cedru a acesteia, *caii albi c-a mării spume, sălbatici și liberi cai ai zeilor* etc. Iar geografia Daciei se reduce la câteva repere ce cu greu recompun țărâmul pe care-l știm al dacilor: *un palat de stânci* al zânei Dochii (*Acolo Dochia are un palat de stânce sure*) este înconjurat de o vegetație luxuriantă și de o faună pe măsură; vechiul Istru al dacilor este doar sugerat metaforic (*Prin pădurile de basme trece fluviul cântării*); țara însăși este o îmbrățișare a Muntelui cu Fluviul și Marea: *Muntele, jumătate-n lume – jumătate-n infinit*, este sălașul zeilor care coboară în lumea oamenilor pe scări uriașe de piatră, are o imensă poartă prin care ies Zorile, Soarele, Luna și stelele; dincolo de Munte este *frumoasa-mpărăție mândră a sântului soare*, în mijlocul acestei *lumi fără umbră* se află *a soarelui cetate*, undeva în depărtare se află *ale zorilor grădine*, iar dintre lunci se înalță cu cupole de ceară *monastirea alb-a lunei*.

Despre volumul *Dragoș Vrânceanu – Poetul Vlahostratei* (2015) scrie și Florentin Popescu, într-o scurtă „notă”, dar extrem de densă în judecăți de valoare: „De remarcat că monograful (N. Barbu) are rara capacitate de a privi opera supusă comentariului din interiorul ei – dovadă limpede a lecturilor foarte atente din creația celui care a impus conceptul de «poezie a vechimii de vatră».” (*Bucureștii literar și artistic*, București, an. VI, nr. 1/ 52, ianuarie 2010, p. 10).

Nu e deloc întâmplător că Nelu Barbu explorează și acest filon patriotic, de naționalism curat și ocrotitor, absolut necesar într-o istorie mereu surprinzătoare, agresivă și dominatoare, pe căi știute și neștiute, culturale, politice, sociale și economice. De aceea și titlul cuprinzător, de epopee nu numai a unor eroi individuali, ci a unei comunități istorice, a unui popor unit prin limbă și spiritualitate: *Odiseea unui neam*.

Partea a doua a volumului *Nelu Barbu – În orizontul critic* cuprinde *Texte alese din opera lui N.B.* Remarcăm și aici o preocupare constantă și coerentă pentru teme ce țin de intimitatea literaturii române, cu incursiuni de esență în literatura universală, pentru teme istorice și de necesară identificare în spațiul consacrat al istoriei, geografiei (inclusiv al geografiei culturale autohtone, până la locuri, persoane și personaje simbolice din realitatea cotidiană a satului din Argeș și din Oltenia) și culturii române. Așa se face că Nelu Barbu continuă să rămână și un promotor al Cercului literar „Casa de sub pădure...” de la Băbeni, județul Vâlcea.

Câteva titluri din această operă literară, de critică și istorie literară, precum și de eseistică sunt vorbitoare și de intențiile educaționale ale autorului, dincolo de educarea bunului-gust estetic. Poezie: *Odă Bucuriei* (Râmnicului, orașul domniei Marelui Voievod, Mircea cel Bătrân); *Mireasma teiului de Râmnic* (125 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu); *Comuniune...* (Cu referire la Casa de sub pădure... și a amfitrionilor fondatori.); epigrame; pseudofabule; dramaturgie: *Alifantul*, *Jurământul*, *Sânzienele*, *Perpetuum mobile...*; istorie și critică literară: *Mihai Eminescu sau Țara zborului*; „*Doina*” lui Eminescu, *peste nemărginirea timpului*; *Ion Creangă – Tipologie și autenticitate*; *Vocația de comedigraf*; *George Coșbuc – Dacii și filosofia lor stoică*; *Unirea în literatura română*; *Reflectarea Marelui Război (1914-1918) în romanul românesc interbelic*.

Volumul se încheie cu *eseistica* autorului, cu câteva articole de *istorie culturală*, câteva pagini din *Monografia orașului Băbeni*, referitoare la *Cultura populară*, și, sub condeul lui Gheorghe Deaconu (editorul volumului) o largă laudatio de prețuire și grațitudine: *Opera nescrisă a profesorului Nelu Barbu: De veghe la „Casa de sub pădure...”* Lectura textelor lui și despre Nelu Barbu ne oferă o largă parcurgere a literaturii române de azi și de ieri; de regăsire în propriul nostru spațiu cultural și spiritual, în care ne putem identifica. E o evaluare de bilanț intermediar, de informație vastă, trăită și nu doar consemnată rece, fugară, ci cu rafinament intelectual și profund. Și, ca să folosim o construcție eminesciană, cu acel „cutremur al nervilor”, necesar oricărui cărturar autentic.

Sub crugul Eminescului

Imaginarul poetic luxuriant al acestei ample secvențe este susținut de un limbaj poetic deosebit de dens în figuri de stil, de la ample enumerații, inversiuni poetice, epitete ornate, comparații și metafore plasticizante, toate laolaltă creând o lume feerică, de basm autohton.

Peste pod cu mii de coifuri trece-a Romei grea mărire... Următoarea secvență aduce imaginea Daciei sub semnul istoriei și geografiei ei din timpul confruntării cu Roma (*În a Dunării lungi valuri ce vulesc și se frământă./ Trece-un pod, un gând de piatră repezit din arc în arc*). Este sugerat firește podul de la Drobeta construit de Apolodor din Damasc, peste care trece-a Romei grea mărire. Coordonatele geografice se completează cu toponime clare: *Colo unde stau Carpații ca de stânci înalte coaste...*, *Parc-auzi a Mării Negre și a Dunării revoltă...* etc.

Tabloul confruntării Daciei cu Roma păstrează însă viziunea fabuloasă prin dimensiuni epopeice asemănătoare *Iliadei*. Alături de daci și romani, la luptă participă și zeii lor (*Dintre stânce arcuite în gigantice portale/ Oastea zeilor Daciei în lungi șiruri au ieșit/ – Și Zamolx cu uraganul cel bătrân, prin drum de nouri./ Mișcă caii lui de fulger și-a lui car. Călări pe bouri./ A lui oaste luminoasă îl urma din răsărit...; Din apus vin zeii Romei. Pe o stea de vulturi trasă/ Zeus de nori adunătorul urcă bolta maiestruoasă...*).

La semnalul de îmbărbătare al lui Zamolx (*Decebal – el strigă-n nouri – îi detun, îi iau în goană/ Și Danubiul să beie a lor sacre legiuni*), regele dac, conștient de condiția lui tragică, se uită cu durere la divinitățile săi străbuni, în timp ce Cezarul este conștient de siguranța puterii (*Ridicați semnele Urbei înspre-a cerului oștire/ Și strigați: Cu noi e Roma!...*).

Mărețul spectacol al confruntării daco-romane este contemplat de Odin *adâncit de gânduri și Freea albă ca zăpada, zveltă în albastră haină*, zeii nordici ai borealei Valhale.

Momentul hotărâtor al luptei este duelul hiperbolic dintre Joe, supremul zeu al romanilor, și Zamolxe, omologul său dac: *Ochii-Olimpicului negri ațintesc carul. Cu frică/ spre-a opri acea privire dacul manta și-o ridică./ Caii speriați nechează, tremurând ei se înalță./ C-o strigare rece Joe fulgerul i-nfige-n coaste/ Și a zeilor Daciei cruntă și măreață oaste/ Orbită aude glasul părintelui lor rănit*.

Urmează retragerea zeilor daci la marea ce deschide-a ei portale (vezi îngemănarea dintre Munte și Mare în descrierea palatului zeilor din secvența anterioară), în timp ce talazurile ei *cânt-a Daciei cădere*.

Deznodământul este de o măreție tragică. În durerea copleșitoare a întregii firi, Traian vede pe *ducii daci* cum, adunați la masa morții, bea vin și peste el otravă. *Și-n tăcerea sânt-a nopții ei ciocnesc, vorbesc și răd*. Dintre ei se desprinde Decebal, *pal ca murul văruit în nopți cu lună*, care rostește profetic un blestem cumplit despre iminenta cădere a Romei: *Vai vouă, romani puternici! – Umbră, pulbere și spuză/ Din mărirea-vă s-alege! Limba va muri pe buză/ Vremi veni-vor când nepoții n-or pricepe pe părinți –/ Cât de naltă vi-i mărirea, tot așa de-adânc' căderea./ Pic cu pic secând paharul cu a degradatei fiere./ Îmbăta-se-vor nebunii – despera-vor cei cumiți*.

Secvența se încheie cu meditația cezarului despre viață și moarte, despre măreție și cădere: *Sâmburele crud al morții e-n viață... Și-n mărire/ Află germeii căderii*.

Stilul poetic al acestei secvențe este maiestuos, hiperbolic și retoric (vezi numeroasele versuri citate).

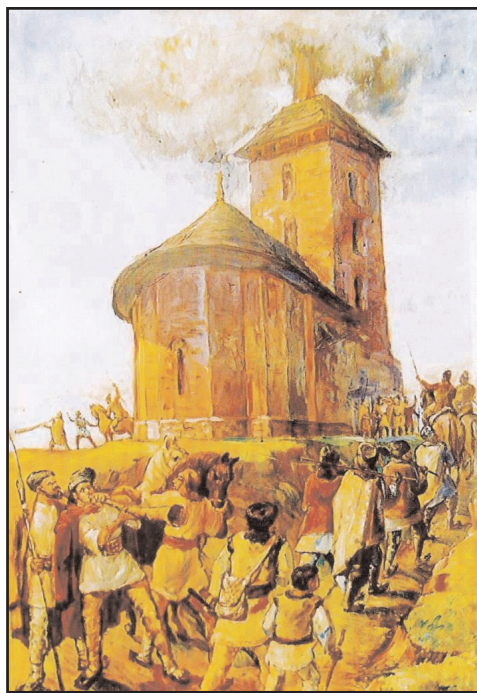
Miazănoaptea-n visuri d-iarnă își petrece-a ei viață... Secvența nordului scandinav-germanic, mai redusă în dimensiuni (14 sextine), este realizată în aceeași viziune mitico-fabuloasă similară străvechii Daciei. Astfel, *lumea popoarelor de miazănoapte*, cu simbolicul *bătrânul rege Nord*, este o lume care-și petrece viața în lungi visuri de iarnă. Portretul lui este construit din detalii ale gheții și zăpezilor veșnice: *...superb în haina-i albă, barba-n vânturi, fruntea ninsă, / Rece suflă,-n nori aruncă vocea-i turburată și plânsă./ Îmbătat de mândre stele și cântat de-al mării-acord*.

Ritmul vieții nordice este unul rar, cu zilele și

noapțile polare, cosmic vorbind, veri și ierni polare, unite când sosește *blânda miezenopții oră*, moment feeric al aureolelor boreale (*Ceru-albastru ca saphirul mândre raze îl coloră*). Ziua polară este răstimpul vânturilor reci, a delirului mării muginde, iar noaptea polară cel al amorțirii totale, al hibernării în gheață și ger.

În fundul mării de nord se află ținutul Valhalei, spațiul zeilor nordici, în frunte cu Odin, *cel cu părul de ninsoare încărcat*. Aici zeii falnicei Valhale decid moartea Romei și o scriu în rune. Cavalcada împotriva Romei este condusă de însuși Odin, zeul nordic, *arătând pe neaună drumul l-al Italiei pământ*.

Redată sub semnul simbolicului, secvența Nordului este *anticamera morții Romei*, zisă *cetatea eternă*, al cărei apus se consumă sub furtuna

nordicelor popoare migratoare: Roma-n stele strălucește pe-a ei dâmburi, lângă râu./ Ei privesc urbea eternă, ce pe dealuri lin străluce./ Sulița pe loc s-oprește, se preface-n d-aur cruce./ Odin moare – Tibrul este al Credinței lui sicriu.

Palid, adâncit, sinistru, trece tigrul Robespierre... În fine, „diorama” civilizațiilor din *Memento mori* ajunge să ilustreze, într-o altă secvență poetică, și timpurile moderne. Poetul alege ca moment ilustrativ

Revoluția Franceză și răspândirea ideilor revoluției la nivel european prin campaniile lui Napoleon I Bonaparte. Mai trebuie spus că, dacă panorama civilizațiilor antice se încheie, de fiecare dată, cu năruirea gloriilor trecute la nivel de cetate/stat/imperiu etc., atenția poetului se concentrează aici pe om ca spirit exponențial al unei epoci, în stare să exprime clocotul energiei colective, precum un vulcan este punctul prin care țâșnesc la lumină *măruntăiele de-aramă* ale pământului. Iar dacă Omul cade, Spiritul lui poate să rămână și să influențeze veacurile următoare. De această dată, pentru Om, *memento mori* rămâne valabil, în schimb, *vanitas vanitatum* nu.

Atmosfera Revoluției Franceze, precum și portretul exponentului ei sunt sugerate prin versuri memorabile: *Clopoțele url-alarmă pe Bastilia ce cade/ Și Poporul muge falnic, ca un ocean trezit; și Palid, adâncit, sinistru, trece tigrul Robespierre...* Într-un cran săpat ca-n piatră fierb *gândirile-i de fier*. Alăturarea celor două grupaje de versuri scot în evidență, pe de o parte, forța devastatoare a poporului în revoluție (*ca un ocean trezit*) prin căderea Bastiliei, simbol al căderii tiraniei, pe de altă parte, portretul rece și intransigent al lui Robespierre, stindardul Revoluției, care prin justiție absolută se pierde chiar și pe sine în regimul de teroare emanat de spiritul său iacobin.

Este adevărat, *...el cade – și s-așază ale mării nalte unde./ A dreptății aspră rază în popor adânc pătrunde*. Dar ideile libertății, odată încolțite, trăiesc în germene până ce găesc plămada unui alt mare spirit al epocii: *Ele se concentrează în suflarea unui om./ Mare, că-i purtat pe umeri de adânci și mândre vremuri./ Căci gândiri, care ieșise dintr-a lumii lung cutremur./ El le poart-unite-n frunte și le scrie pe stindard*. Și acest om, fără să fie numit de poet, dar este foarte vizibil sugerat, este Napoleon. El modernizează Franța prin genialele lui coduri și modernizează Europa prin campaniile sale, urmat la bine și la greu (*printre veri și printre ierne*) de toți ce cred în ideea lui de unitate și pace între popoare: *Tot ce-i nobil și puternic în ăst secol de mândrie/ Îl urmează...* Căci prin noaptea unei lumi de bătaie/ *Lin lucește-eterna pace, luminos și mândru țel*. Iar când Nordul ostil ridică împotriva-i dreptăție *aurora-i boreală*, e semn că omul a fost mai presus decât lumea în care a trăit, iar Timpul impune lucrării lui aceeași repetabilă *vanitas vanitatum*: *N-a fost om acel ce cade, ci a veacului gândire/ A trăit în el... Cu dânsul cartea lumii iar s-a-nchis*. Titanica-i gândire îi aduce soarta tragică a unui solitar Prometeu înlănțuit.

Căci eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător... Ultimele 23 de sextine alcătuiesc o secvență poetică sub formă de meditație filosofică pe tema raportului dintre ființa umană și Divinitate.

Textul începe cu un omagiu adus omului, ființă atât de mică și de slabă, dar atât de măreață și profundă: *Cum în fire-s numai margini, e în om nemărginire./ Cât geniu, câtă putere – într-o mână de pământ*.

Și continuă prin chinuitoarea, permanenta căutare a esenței Divinității, încercând să cuteze că omul ar fi un strop de oglindă a lui Dumnezeu: *Cine ești?... Să pot pricepe și icoana ta... pe om*. Dar răspunsul la întrebare rămâne o veșnică enigmă a gestului divin de a pune *O voință-atât de mare-ntr-o putere-atât de mică./ Grămadind nemărginirea în sclipitu-unui atom*.

Ca să afle chipul lui Dumnezeu, omul a cioplit chipuri, a căutat în hieroglife, a ridicat scări uriașe spre cer, și-a înălțat la cer ochi de mașinării iscoditoare, toate s-au risipit zadarnic. Însăși gândirea lumii este o *vanitas vanitatum*.

Ceea ce este sigur, cugetă în final poetul, este că însuși Universul este trecător, *Căci eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător*. *Memento mori* este în final o pagină a extincției universale. Ajunsă în acest punct de solstițiu, omenirea nu poate decât aștepta resemnată stingerea: *Se-nmulțesc semnele vremii, iară cerul de-nserare/ Roșu-i de războaie crunte, de-arderi mari, de disperare/ Și idei a zeci de secolii sunt reduse la nimic:/ Soarele divin ce-apune varsă ultimele-i raze/ Pe-a istoriei câmpie mult iubită și se lasă/ În oceanul de-ntuneric, ce s-arată inamic*.

Nimeni însă nu poate fi martor acestei stingeri, căci *lacul cu apă vie* al nemuririi este doar un mit. De-aș bea din el, cugetă poetul, aș putea vedea cum *Moartea-ntindă peste lume uriașele-i aripe./ Întunericul e haina îngropatelor risipe./ Câte-o stea întârziată stinge izvorul ei mic./ Timpul mort și-ntinde membrii și devine veșnicie./ Când nimic se întâmpla-va pe întinderea pustie/ Am să-ntreb: Ce-a rămas, oame, din puterea ta? – Nimic!!*

În finalul poemului, poetul revine la motivul artei poetice din secvența întâi, dezvoltând aici raportul creației poetice/filosofice cu Timpul. Concluzia este că și poezia/filosofia, ca orice lucrare, este supusă aceleiași *vanitas vanitatum*. Preluând motivul mitic al lacului cu apă vie (*Cine bea din el nu moare*), poetul mărturisește că ar bea totuși din această agheasmă a lacului o picătură numai, pe care s-o pună *în vinul poeziei și-al gândirii*, doar de dragul iluziei eternizării unor *semne în cartea lumii*, cu toate că este conștient că pe fondul eternității morții în care viața este vis, poezia și gândirea sunt doar niște fantome.

Memento mori – legături contextuale.

Postumă fiind, cu excepția fragmentului *Egiptul, Memento mori* are multe legături cu textele antume. Adevărate bijuterii lirice, imagini poetice recognoscibile cum sunt cele legate de Zâna Dochia se află fie în unele postume pregătite poate pentru o iminentă publicare, cum sunt unele versuri din *Sarmis* (*Din codrii singuratici un corn părea că sună./ Sălbaticele turme la țarmuri se adună./ Din stuful de pe mlaștini, din valurile ierbii/ Și din poteci de codri vin ciutele și cerbii./ Iar caii albi ai mării și zimbrii zânei Dochii/ Întind spre apă gâtul, la cer înalță ochii*), sau în proiectul unei piese de teatru intitulată *Bogdan Dragoș* (*Atunci... în codrul vecinic eu cornu-mi las să sune/ Sălbăticii mulțime încep să se adune/ Din negrele ponoară prin valurile ierbii/ Cu coarne rămuroase venea în cărduri cerbii./ Iar caii cei sălbatici și zimbrii zânei Dochii/ Întind spre apă gâtul, la cer înalță ochii*). Altele, precum cugetări filosofice despre eternitate și stingerea universală, răzbat în antume precum *Împărat și proletar* (*Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi*) sau *Scrisoarea I* (*Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie/ Căci nimic nu se întâmplă pe întinderea pustie*), aducând în lumină fulgurații de meditații filosofice din *Memento mori*.

Trăim în lumina spirituală a Poetului Național. Ne-am obișnuit doar ca în cele două solstiții ale anului să-l omagiem/să-l comemorăm. Școala însăși îi amputează opera după biata accesibilitate a copiilor. Dar Eminescu este cu mult mai mare, iar opera lui este acum publicată complet. Datoria noastră și a urmașilor noștri este nu numai a-i marca nașterea și moartea, ci a-i citi opera și a-i explora mai ales necunoscutele.

Tezaurul poetic eminescian rămâne încă ineputabil...

IA ca posibil colaborator al traducătorului literar

Adrian George SAHLEAN

În volumul *Migălosul Cronofag*, traducând Eminescu (Mașina de Scris, 2014, Premiul USR „Cartea anului”), afirmam, axiomatic, că traducerea literară trebuie să-și propună să afe echivalențe, nu identități – căci structura sintactică diferită și semantica divergentă a vocabularului limbilor implicate fac ca orice traducere să fie, inevitabil, o trădare. Pentru traducător, provocarea este de a minimiza alunecările de sens pentru a rămâne fidel textului original, pe cât se poate.

Piatra de încercare pentru traducerea în engleză este, de departe, traducerea prozodică. Aici, traducătorul se confruntă cu limitele competenței sale lexicale și ale inventivității în generarea celor mai potrivite echivalențe semantice, adevărate ‘piese de domino’ ce trebuie apoi reasezate și distribuite pentru satisfacerea ritmului și, mai ales, a rimei. Traducătorii eșuează de cele mai multe ori prin alegeri de vocabular care, trebuind să ‘sune din coadă’, deformează înțelesul original. Nu e de mirare că, tot mai des, se renunță la traducerea prozodică în favoarea versului alb, care oferă șansa unor echivalențe de sens mai potrivite.

Desigur, alegerile finale țin de atitudinea și de așteptările traducătorului, care, uneori, poate fi prea ușor satisfăcut de rezultatul strădaniilor sale. Am simțit-o și eu, traducând Eminescu! De aceea, în volumul sus-menționat recomandam un exercițiu de control: re-traducerea formulărilor ‘finale’ din engleză înapoi în română, pentru re-evaluarea echivalențelor, evitând astfel ‘trădările’ care acum pot apărea mult mai clar. Decizia finală însă, indiferent cât de subiectivă, este a traducătorului.

În ultimul deceniu, traduceri computerizate, precum cele oferite de Google Translate (traduceri *open source*, care integrează corectări de sens sugerate de milioane de utilizatori) au ajuns la performanțe remarcabile în echivalarea documentelor cu mesaj denotativ. De curând, ele recunosc tot mai precis și formulările conotative.

Odată cu apariția AI, s-au creat platforme încă și mai rafinate. ChatGPT, de exemplu, poate deveni surprinzător de util, nu ca traducător, ci în calitate de editor competent, pe care scriitorul îl consultă pentru evaluarea formulărilor sale. În traducerea literară prozodică, ‘editorul’ ChatGPT poate verifica chiar și greutatea emoțională a traducerii față de cea a originalului. Trebuie menționat însă că o interacțiune productivă cu ChatGPT presupune angajarea activă a traducătorului în conversație, prin diversificarea și rafinarea continuă a întrebărilor.

Spre deosebire de traducătorul de poezie română în engleză, care se poate baza doar pe propria sa competență lingvistică și pe consultarea dicționarelor, ChatGPT are acces instantaneu la informații *de mii de ori mai complete și mai complexe*, generând rapid variante multiple, cu soluții sintactice și lexicale multiple, la care traducătorul nici nu s-ar fi putut gândi. ChatGPT devine astfel deosebit de util pentru sugerarea unor echivalențe idiomatice în limba engleză și evitarea structurilor excesiv de literale, în special în analiza stilului de limbaj – formal vs. conversațional, arhaic vs. modern, liric vs. colocvial etc. Deoarece densitatea semantică diferă între cele două limbi, comentariile privind nuanțele pierdute în traducere sau alegerile care, neavând același înțeles, nu sună natural în limba-țintă, devin deosebit de folositoare. ChatGPT nu poate înlocui judecata literară sau înțelegerea specificului cultural! Dar poate cântări, într-un dialog analitic, impactul emoțional diferit față de originalul românesc.

În etapa finală de șlefuire a traducerii, ChatGPT ar funcționa aproape ca un microscop stilistic, ajutând la rafinarea ritmului, a alegerii vocabularului și a clarității.

Pentru ca sumarele considerații de mai sus să nu rămână la nivel pur teoretic, voi cita, mai jos, o scurtă analiză făcută de ChatGPT debutului versiunii în engleză a poemului eminescian *Memento Mori*, versiune semnată de K.V. Twain (pseudonim al Dianei

Cârliceanu, traducere apărută în 2025 la Editura Eikon, București). Am ales această versiune pentru că, promovată de ultimul număr al revistei *Fitalit* (revista de traduceri a Filialei USR Traduceri Literare, București, <https://www.fitalit.ro/revista/>) este, probabil, cunoscută adresanților prezentului mesaj. Aș adăuga doar că discuția găzduită de *Fitalit* s-a axat pe exaltarea lui Eminescu, scoțând în evidență și curajul traducătoarei de a aborda acest poem monumental (217 strofe sextile, un total de 1302 versuri), fără să încerce măcar o analiză sumară a calității efortului, admirabil în sine, de echivalare a textului românesc.

Analiza ChatGPT se va dovedi, cred, lămuritoare pentru capacitatea acestui vehicul de a-i ajuta pe traducătorii literari să-și îmbunătățească retroversiunile. Este o analiză obiectivă, făcută la nivelul unui editor cu educație literară, vorbitor nativ al limbii-țintă.

Analiză realizată de ChatGPT

Subtitlul original românesc, *Panorama Deșertăciunilor*, se traduce literal prin „Panorama Vanităților” sau „Panorama Futilității”. Expresia sugerează o privire amplă asupra goliciunii, iluziilor și caracterului trecător al vieții, istoriei și eforturilor omenești.

Probleme cu traducerea „The Wasteland”. Deși „The Wasteland” surprinde un sentiment de pustietate și dezolare, ea se îndepărtează de sensul intenționat de Eminescu:

- „Deșertăciuni” (vanități/futilități) se referă la natura trecătoare a ambițiilor și iluziilor umane, similar expresiei biblice „Vanity of vanities; all is vanity.”
- „Wasteland” sugerează mai degrabă o ruină fizică sau o devastare, nu o meditație filosofică asupra impermanenței.

- De asemenea, evocă poemul lui T.S. Eliot, care tratează degradarea modernă, mai degrabă decât reflecțiile istorice și metafizice ale lui Eminescu.

Traduceri mai potrivite pentru „*Panorama Deșertăciunilor*”:

1. „A Panorama of Vanities” – cea mai apropiată de sensul literal, păstrând ideea de preocupări efemere.
2. „The Vision of Emptiness” – surprinde caracterul amplu și reflexiv al poemului.
3. „The Panorama of Futility” – păstrează atât perspectiva largă, cât și critica ambițiilor trecătoare.
4. „The Spectacle of Vanity” – sugerează o desfășurare grandioasă, aproape teatrală, a iluziilor umane.
5. „A View of Transience” – mai poetică, accentuând impermanența mai degrabă decât simplul gol.
6. „The Horizon of Vanities” – evocă atât vastitatea, cât și caracterul trecător al tuturor lucrurilor.

Alegerea optimă: Dacă se urmărește fidelitatea față de formularea lui Eminescu, „A Panorama of Vanities” este cea mai exactă. Dacă se prioritizează eleganța poetică și profunzimea filosofică, „The Panorama of Futility” sau „The Vision of Emptiness” ar putea funcționa mai bine.

Analiză comparativă a originalului românesc și a traducerii în engleză. Poemul *Memento Mori* de Mihai Eminescu, în special primele șapte strofe, este o profundă meditație asupra timpului, caracterului trecător al existenței și contrastului dintre vis și realitate. Comparând textul românesc original cu traducerea sa în engleză, apar mai multe aspecte importante legate de mesajul poetic, rimă, metru și prozodie.

1. Mesajul poetic și sensul: Traducerea în engleză surprinde esența originalului, dar pierde uneori din frumusețea melancolică subtilă și din profunzimea filosofică, din cauza diferențelor structurale și lingvistice.

- Tema efemerității și a iluziei vs. realitate: Originalul dezvoltă un contrast puternic între imaginație și lumea reală, folosind imagini evocatoare ale viselor aurii, ale nopții cerești și ale țărnișelor sacre. Traducerea păstrează sensul, dar uneori îl face mai explicit, în loc să lase imaginile să vorbească de la sine.

Exemplu: Română: „Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei visuri fericite,/ Alta-i lumea cea aavea, unde cu sudori

muncite...”

Engleză: “One’s the world that mind imagines, with its dreams of utmost bliss,/ And another’s the world real, where with sweaty hit-and-miss...”

Traducerea transmite contrastul, dar expresia „hit-and-miss” introduce un ton colocvial care diminuează măreția și gravitatea originalului.

- Inevitabilitatea morții și reflecția istorică: Ultimele strofe contemplează istoria și caracterul ei neschimbător. Traducătorul păstrează această temă, dar face unele formulări mai abstracte sau mai puțin puternice.

Exemplu: Română: „Toate au trecut pe lume, numai răul a rămas.”

Engleză: “All has vanished in the world; evil only has remained.”

Româna este mai directă și mai puternică, în timp ce versiunea engleză slăbește ușor impactul.

2. Rimă și metru: Originalul lui Eminescu păstrează o structură clasică, cu o schemă de rimă AABCCB constantă și un metru regulat care amplifică cursivitatea și muzicalitatea poemului. Traducerea încearcă să păstreze rima, dar uneori modifică ordinea cuvintelor sau sensul pentru a o obține. Unele versuri din traducere par mai forțate sau au un ritm mai neregulat comparativ cu muzicalitatea naturală a românei.

Exemplu: Română: „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur,/ Când a nopții întunec – înstelatul rege maur –/ Lasă norii lui molateci înfoiați în pat ceresc.”

Engleză: “The flock of my olden dreams I but herd like sheep of gold,/ When the blackness of the night – a king dwelling in stars’ fold –/ Leaves behind its feeble clouds, fluffed up on a bed in heavens.”

Ritmul originalului este fluid și păstrează o eleganță clasică, în timp ce traducerea întâmpină uneori dificultăți din cauza verbiajului sau a formulărilor ușor stângace.

3. Prozodie și procedee sonore: Româna lui Eminescu utilizează aliterația, asonanța și rimele interne, care contribuie la calitatea sa eufonică.

- Aliterație și asonanță în română: „Unde-n ramurile negre o cântare-n veci suspină, Când în straturi luminoase basmele copile cresc.” Aceste expresii sunt natural melodice și creează un efect curgător, aproape hipnotic.

- În traducerea engleză: “Where through darkling branches sighs infinitely long lament, When in many illumined layers fairy tales grow their presence.”

Încercările de muzicalitate în engleză funcționează uneori, dar nu surprind pe deplin fluiditatea și frumusețea sonoră a originalului.

- Repetiție și accentuare: Eminescu repetă adesea cuvinte sau expresii pentru accent poetic. În traducere, aceste repetiții sunt uneori omise sau modificate, ceea ce diminuează ușor intensitatea originalului.

Exemplu: Română: „Și privesc... Codrii de secolii, oceane de popoare.”

Engleză: “And I gaze... Forests of centuries, oceans of nations.”

Traducerea pierde ușor accentul ritmic creat de „și privesc...” și pauza care urmează.

Concluzie: fidelitate vs. redare poetică.

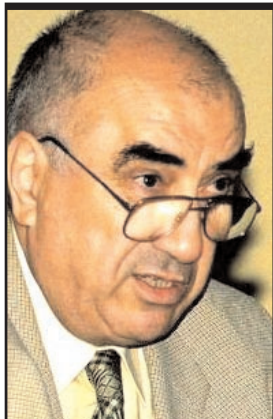
Traducerea engleză reușește, în general, să păstreze *sensul și mesajul* poemului lui Eminescu, dar cu prețul pierderii unei părți din eleganța poetică, mai ales în rimă, metru și calitatea sonoră.

Deși imaginile rămân vii, traducerea uneori nu are *profunzimea și măreția originalului*, din cauza limitărilor structurale și a dificultății de a reda în engleză prozodia complexă a lui Eminescu.

O traducere mai eficientă ar putea prioritiza *menținerea ritmului și a procedeelelor sonore ale originalului*, mai degrabă decât respectarea strictă a rimei. Unele versuri ar putea fi restructurate pentru a evita formulările stângace, păstrând totodată muzicalitatea poemului.

Sub crugul Eminescu

Ion COJA

Glossa lui Eminescu ca text perfect

Nu cunosc alt text care să fie atât de exemplar pentru ideea că „forma literară este dependentă de conținut”, idee vulgară, școlărească, rămasă fără nicio acoperire în mintea elevilor și a... tuturor profesorilor.

O idee care totuși corespunde unui adevăr înalt, acela că forma și conținutul unei opere de artă alcătuiesc o entitate, „dezbinată” ca atare, în cele două componente, formă și conținut, numai din rațiuni didactice, simpliste, fără nicio acoperire în realitatea operelor de artă autentice. Artistul autentic pornește de la o *intenție*, și toată strădania sa este să „nime-rească” forma, unică, singura care se potrivește *intenției* sale, proiectului vag din „minte-sufletul” său, aici incluzând și resorturile in(sub)conștientului său. Tatonând și încropind la variante ale rezultatului final, autorul simte de fiecare dată dacă „forma” respectivă este sau nu este ceea ce el caută, fără să-i fie clar ce caută decât atunci când găsește... Iar deseori nu găsește ce a căutat! În *Glossa*, analizată ca produs finit, fără apel la variantele manuscrise, este impresionant acordul perfect dintre (1) ceea ce știm sau simțim cu toții că este acest text magnific sub raport literar, poetic, și (2) materialul lingvistic, „limba” acestei poezii.

Când un poet, pentru a spune ce are de spus, decide să recurgă la o „formă fixă”, adică la un sonet sau o glossă ori un rondel, poezii cu o întindere fixă, problema este următoarea: nu cumva întinderea respectivă a textului este (1) insuficientă sau (2) prea mare pentru „ce are de spus” poetul? De obicei, un poet scrie la un text până termină ce simte el că are de spus. Iar textul va avea o întindere asupra căreia poetul nu știe nimic atunci când începe să-l scrie... În cazul sonetului sau al unei glose, a căror întindere este de la bun început cunoscută și asumată, riscul întreprinderii poetului este (1) să nu-i încapă tot ce are de spus în numărul de versuri legiuit, oferit de regula poeziei cu formă fixă, sau (2) să aibă prea puțin de spus și să nu aibă cu ce umple spațiul poetic aflat la dispoziție. Caz în care „va întinde pelteaua!” (Prin „spațiu poetic aflat la dispoziție” trebuie să înțelegem, simplu spus, numărul de silabe, de „picioare”, al textului. Acest număr este unul anumit în cazul poeziilor cu formă fixă.) Astfel că atunci când evaluăm o poezie cu formă fixă ne putem pune întrebarea în ce postură se situează autorul: i-a fost de ajuns spațiul poetic sau i-a prisosit?

La un poet autentic vom constata că spațiul poetic disponibil a fost resimțit ca insuficient pentru „preaplinul” de idei și simțăminte ce a avut de „exteriorizat”, de exprimat. Vom constata că efortul poetului, de dragul jocului în care s-a angajat, a fost să concentreze expresia (lingvistică și poetică deopotrivă) pentru a apuca să spună tot ce a avut de spus. Pentru a-i încăpea totul sau cât mai mult în volumul dat.

La un poet *pârât* sau închipuit, textul este diluat, cu mult material de umplutură, căci, de fapt, pentru ce a avut de spus i-ar fi fost de ajuns și un spațiu mai mic, un text mult mai scurt. (Firește, acest sentiment și-l poate da orice alt text, nu numai cele cu formă și dimensiune fixă!)

Ce să înțelegem – ca să înțelegem pe înțelesul tuturor, prin „expresie lingvistică (poetică) concentrată”?

Pentru a răspunde la această întrebare, am supus textul *Glossei* unei analize lingvistice pur și simplu școlărească, desfășurată în etapele următoare, binecunoscutele:

Am început prin clasică *împărțire în propoziții a textului*: ne-au ieșit vreo 100, mai exact, 102. La acest moment, pot să apară primele divergențe, unii „analști” să identifice mai multe sau mai puține propoziții. Noi am considerat că unele propoziții au predicatul lipsă, subînțeles. De exemplu în versurile *Alte măști, aceeași piesă, Alte guri, aceeași gamă*, noi am identificat structura explicită *Deși sunt alte măști, este aceeași piesă, deși sunt alte guri, gama este aceeași...* Adică patru propoziții.

Felul propozițiilor: 39 principale, restul

subordonate. Așadar, cam 1,5 propoziții subordonate pentru fiecare propoziție principală. Felul subordonatelor: 23 de concesive, 10 cauzale, 9 complete directe, 6 subiective, 5 atributive, 3 circumstanțiale de timp, 2 finale, 2 consecutive, 1 completivă indirectă. Și aici putem avea păreri diferite. Bunăoară, în strofa a doua, am luat propoziție principală *Cine ține toate minte*, iar pe *Multe trec pe dinainte și În auz ne sună multe* le-am considerat concesive: „deși trec multe pe dinainte, mai nimeni nu le ține minte”. Pentru a deduce corect semnificația acestor numere, trebuie să ne raportăm la dimensiunile spațiului poetic aflat la dispoziția poetului: zece strofe a opt versuri de opt silabe, total 640 de silabe. În medie, așadar, fiecare propoziție este alcătuită din 6,4 silabe. Să introducem în discuție și definiția cea mai curentă a propoziției: „o idee spusă sau scrisă”. Cred că aceasta este definiția cu care m-am ales din clasa întâi primară! Așadar, în *Glossa* avem, *grosso modo* spus, 102 idei. Am supus la aceeași operațiune și alte texte, fie ale lui Mihai Eminescu, fie ale altor poeți. Din Eminescu am luat fragmente de aceeași dimensiune – 640 de silabe, din *Călin* (file din poveste) și din *Scrisoarea I*. În *Călin* avem 48 de propoziții, în *Scrisoarea I*, 49. Am făcut aceeași analiză pe texte „filosofice” ale altor poeți: *Glossa* lui Mircea Cărtărescu: 58 de propoziții și pe Nichita Stănescu, *Necuvintele* și *Ce este omul?*: 53 de propoziții.

Așadar, în același spațiu poetic, *Glossa* „noastră” conține cel mai mare număr de propoziții, aproape dublu față de textele obișnuite. Îndrăznesc să presupun, să bănuiesc, că nu există text literar românesc (sau din altă literatură!), care să ne propună un număr, o densitate mai mare de „idei”, de propoziții. Număr raportat, firește, la spațiul poetic respectiv: numărul de picioare, de silabe.

Se mai pot face și alte observații care duc la aceeași concluzie: poetul a scris acest text de dimensiuni fixe încercat de sentimentul că are prea multe de spus, iar spațiul s-ar putea să nu-i ajungă... Așa se face că poetul renunță la mai toate componentele textului care puteau fi subînțelese. Avem mai multe propoziții cu predicat subînțeles. În mai multe rânduri, raporturile sintactice dintre propoziții se exprimă prin intonație, adică prin juxtapunere, nu în mod explicit prin jonctiune! Bunăoară la *Glossa* avem 41 de juxtapuneri, în *Călin* 9, în *Scrisoarea I* avem 20, la Cărtărescu 13, iar la Nichita 4. În felul acesta poetul mai „câștigă” câteva silabe, prin care să mai adauge o propoziție, o idee, iar textul devine mai solicitant pentru cititor, căruia nu i se dă nimic „mură-n gură”! Poetul nu vrea să devină astfel mai încifrat, ci vrea doar să spună cât mai multe! Și asta pentru că are multe de spus! Altminteri, ar sta cuminte în banca sa!

Alta: numărul cuvintelor din *Glossa*. Este de 413, aproape egal cu numărul silabelor. Ce înseamnă asta? Că poetul a pus în ecuația textului său un maxim de concepte, din care a alcătuit un număr maxim de idei! Ca să-i iasă așa, a apelat la cuvinte cât mai scurte, de preferință monosilabice. În general, cuvintele scurte sunt și des folosite, sunt cuvinte importante, primare. În *Glossa* avem puține cuvinte derivate sau compuse, predomină cuvintele uzuale, din fondul principal lexical. Concomitent cu fondul principal de cuvinte, trebuie să identificăm și un *fond principal de concepte*, în fiecare limbă, în fondul de spiritualitate al fiecărui popor. Conchidem că *Glossa* pune în joc, în ecuația adevărului căutat, concepte

și cuvinte fundamentale, nu merge pe speculații și subtilități rafinate, cărora le-ar corespunde un vocabular derivat, secundar, iar nu primar. Tonul sentențios, apodictic al poeziei, ar fi fost grav compromis dacă poetul ar fi utilizat cuvinte „specializate” pe domenii restrânse. În final, acest vocabular imprimă în mintea receptoare sentimentul că în textul respectiv ne sunt prezentate adevăruri fundamentale, definitive. În cifre exacte, *Glossa* cuprinde cele mai puține cuvinte derivate sau compuse, 17, în comparație cu alte texte poetice de dimensiuni egale, scrise de Eminescu sau alt autor. Pe numărate, în *Călin*, text descriptiv, avem 343 cuvinte, derivate 39, în *Scrisoare* 387 și 36, la Cărtărescu 360 cu 31, iar la Nichita 313 și 35. (Pentru Cărtărescu e de luat în seamă că rezultatul numeric este influențat de faptul că textul său este o parodie după *Glossa* lui Eminescu. O parodie reușită. Făcută pe alte texte ale lui Cărtărescu, analiza va da poate alte rezultate numerice.)

Se poate spune că acest text ne permite imposibilul: cuantificarea efectului poetic. Operațiune ce poate fi dusă mai departe, trecând la analiza sintactică a frazei, a propozițiilor. Surprinde numărul mare de propoziții cauzale, concesive, consecutive, finale. Un adagiu antic spune că *felix qui potuit rerum cognoscere causas...* Că, adică, *fericit este cel care a reușit să afle cauza lucrurilor...* Această fericire îi este promisă și celui care citește și înțelege *Glossa*. Căci a înțelege înseamnă a pricepe cauza lucrurilor...

Despre acest text toată lumea spune că este un text filosofic. Această calitate este demonstrată prin structura sintactică a textului: un număr mare de propoziții subordonate cauzale sau „paracauzale”! Cu acest prilej pricepem un lucru neștiut până acum. De noi, cel puțin! Anume că propozițiile concesive sunt un fel de cauzale, ele prezintă o cauză care nu-și produce efectul obișnuit: *Deși plouă, nu mi-am luat umbrela...* La fel, cauzalitate găsim și în cazul propozițiilor consecutive: *Am învățat atâtea că nu mă mai miră nimic!* Numai că la propozițiile consecutive, propoziția regentă prezintă cauza al cărei efect este subordonat: *Pentru că am învățat atâtea că nu mă mai miră nimic!* Condiționalele sunt și ele în proximitatea cauzalității, deseori condiția este forma sub care se prezintă cauza: *Dacă m-ai tot chemat, am venit!*

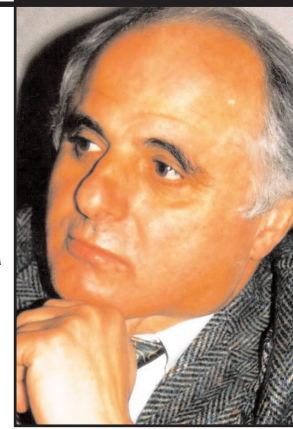
Cât privește scopul, teoretic vorbind, el se confundă deseori cu cauza. Nu e decât semnificativ că prin aceeași întrebare – *de ce?*, aflăm și cauza și scopul unei acțiuni. (Credem că ar fi interesant de văzut în care alte limbi întrebarea de ce? are această ambivalență?) Așa se face că ideea de cauzalitate, atât de importantă în orice sistem filosofic, este prezentă în textul *Glossei* într-un număr de 38 de propoziții, practic egal cu al propozițiilor principale. Din acest punct de vedere cred că nu vom găsi nicăieri, în niciun alt text poetic, acest raport. Raport care decide la Receptor impresia finală de text filosofic, text burdușit cu înțelepciune...

De remarcat că expresia conjunctă a cauzalității apare rar în text. Cititorul trebuie să o descopere singur, punând în relație propozițiile respective aparent coordonate prin juxtapunere: *Nu te prinde lor tovarăș: Ce e val ca valul trece*, adică *Nu te prinde lor tovarăș deoarece ca valul trece ce e val*. Renunțând la *deoarece* și lăsându-l să fie subînțeles, poetul câștigă una (câci) sau patru silabe (*deoarece*), ceea ce poate fi mai mult decât e nevoie pentru a introduce o propoziție, o idee, în plus. Rezultatul: un text doldora de idei, cum nu cred să mai fie altul...

Juxtapunerea nu duce la monotonie stilistică, căci alternează cu jonctiunea. În plus, lasă impresia că sunt independente, de sine stătătoare o serie de propoziții subordonate, ceea ce le conferă acestora o anumită greutate, devin sentențioase care mai de care!

Eminescu în viziunea lui Vasile Băncilă

Tudor NEDELCEA

Complexitatea, profunzimea scrierilor eminesciene (literare, economice, filosofice, sociologice, istorice etc.) au atras atenția specialiștilor din varii domenii de activitate, așa cum albinele se înfruptă cu polenul florilor alese. „Funcția lui Eminescu în cultura noastră are sensul universului”, considera C. Noica, el fiind „în realitate omul care ar fi putut avea o întâietate în cel puțin patru specialități. Ne este limpede pentru una din ele care e filosofia, sau mai restrâns, cercetarea filosofică, dar suntem siguri că istoricii, lingviștii și economiștii ar putea spune la fel pentru specialitățile lor și au spus-o de altfel” (1). Despre *Eminescu, economistul*, s-au pronunțat și alți specialiști (Florian Sion, I. Hașeganu, Al. Oprea, V. Nichita, D. Murărașu, Ilie Bădescu, M. Manolescu, M.L. Ciutea, I. Bulburea, Șt. Staicu, M. Ciurdariu, G. Marinescu etc.) (2).

Între marile personalități românești, Vasile Băncilă (în fotografia alăturată) ocupă un loc important. Născut la 1 ianuarie 1897, la Brăila (aici își au sorgintea Nae Ionescu, Petre Andrei, Ernest Bernea, Sorin Pavel, Anton Dumitriu, Panait Istrati, Fănuș Neagu etc.) (3), unde absolvă Liceul „N. Bălcescu”, frate cu academicianul geolog Ion N. Băncilă (1901-2001), Vasile Băncilă își susține licența în filosofie, în 1922, cu *magna cum laude*, la Facultatea de Filosofie a Universității din București. În Primul Război Mondial participă ca voluntar, capătă boli grave și invaliditate. După un stagiul de profesorat liceal la București și Brăila, de specializare la Paris ca membru al Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses, de revizorat școlar pentru județele Brăila, Covurlui, Tecuci și Bacău, de directorat în învățământul secundar din Ministerul Educației Naționale, de profesor de filosofie la Liceul „Mihai Viteazul” la clasa regelui Mihai, Vasile Băncilă este scos din învățământ, dar scapă de închisoare ca invalid de război. Refuză propunerea lui Lucian Blaga de a-și susține doctoratul spre a obține o catedră universitară la Cluj. Publică în numeroase reviste de prestigiu din țară: *Viața studentească*, *Gândirea* (mai ales), *Revista de filosofie*, *Fântâna darurilor*, *Lucașul literar și artistic*, *Dreptatea*, *Gând românesc*, *Graiul satelor*, *Ethnos*, *Universul literar*, *Tribuna*, *Steaua*, *Secolul 20*. Se stinge din viață la 10 iunie 1979, fiind înhumat la Cimitirul Mănăstirii Cernica.

Opera sa, aflată sub influența filosofilor C. Rădulescu-Motru și Nae Ionescu, a fost valorificată plenar după 1989, grație în special editorilor Ileana Băncilă și Dora Mezdrea. Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, condusă de acad. Ionel Căndea, a editat, în 18 volume până în prezent, *Opere de Vasile Băncilă*, sub îngrijirea profesionistă a Dorei Mezdrea, cercetătoare științifică la Muzeul Literaturii Române.

„Vasile Băncilă a fost o personalitate complexă ce poate fi revendicată de mai multe direcții disciplinare: filosofia, pedagogia și literatura. În unele lucrări de prezentare sunt invocate și contribuțiile sale în domeniul sociologiei. Se poate accepta, dar cu precizarea că este vorba mai degrabă de o sociologie filosofică, adică de o teorie filosofică despre societate. O cercetare globală a tuturor contribuțiilor sale științifico-filosofice este o sarcină dificilă ce depășește ambițiile

acestei cărți. Rămâne o promisiune pentru viitor.”

Îndemnul monografului Valentin Popa, care și-a susținut doctoratul cu tema *Vasile Băncilă în metafizica românească a culturii* (prima teză de doctorat din țară despre V. Băncilă) ne-a stimulat voința/dorința de a informa privind opiniile acestuia despre „românul absolut” (Petre Țuțea). Ne-a ușurat cercetarea, editoarea Dora Mezdrea și acad. Ionel Căndea care mi-au dăruit un volum prețios: Vasile Băncilă, *Opere*. vol. XVIII. *Eseistica ultimilor ani* (2) (Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2024).

Nu se putea ca această uriașă și complexă personalitate a culturii române să nu-l fi abordat și pe Eminescu, schițându-i un portret concis și obiectiv, alături de portretele (asemenea lui N. Iorga) despre Gh. Anghel, N. Bagdasar, L. Blaga, Panait Cerna, I. Chinezu, Dante, Nae Ionescu, N. Iorga, Panait Istrati, Titu Maiorescu, Simion Mehedinți, P.P. Panaitescu, V. Pârvan, I. Petrovici, C. Rădulescu-Motru.

Studiul despre Poetul nepereche inclus în acest volum se intitulează *Eminescu, în ansamblu* și sunt, cum ne încredințează editoarea Dora Mezdrea, însemnări din 22 mai 1974 („manuscris de 6 file, scrise cu cerneală albastră pe o singură față”) și a fost publicat în revista *Manuscriptum* (19, nr. 3-4, 1998, p. 180-183).

„Ca orice mare om de cultură român, Băncilă știe că trebuie să se confrunte cu Eminescu în plan cultural, așa cum orice ins trebuie să se confrunte cu Dumnezeu în plan religios. Și în cazul acesta, daimonul său filosofic nu-i dă pace, astfel încât teoretizările sale în marginea lui Eminescu trec întotdeauna dincolo de limitele criticii literare.” (4)

Din comentariile competente ale Dorei Mezdrea aflăm și alte informații utile. Sunt și alte „însemnări” despre Eminescu (datate 8 martie 1924, pentru o conferință), *Pesimismul lui Eminescu și Pragmatismul lui Eminescu* (18 martie 1925), „două lecții” ținute de V. Băncilă la Universitatea Populară de la Vălenii de Munte „N. Iorga” (la 3 și 4 august 1925). În ultimii săi ani de viață, Vasile Băncilă proiecta o lucrare specială dedicată lui Eminescu, care ar fi reunit studiile: *Apogeu românesc* (Gh. Anghel, 1974), *Pesimismul lui Eminescu* (1967, 1974), *Eminescu și poeziile din adolescență* (1971), *Dualitățile lui M. Eminescu* (1973), *Pesimism și melancolie, Fenomenul din fața Ateneului* (1974), *Ontologie eminesciană* (1976), *Sensul martiriului lui Eminescu* (1978).

Revenind la studiul *Eminescu, în ansamblu*, Vasile Băncilă analizează creația eminesciană sub trei aspecte: „ca poet, ca doctrinar, ca luptător”.

I. Ca poet, Eminescu „a avut o afectivitate profundă, dar calmă, nu aberantă, nu intempestivă, a avut sentimente de ape line și adânci, a avut o afectivitate ritmată adânc și complexă, variată: coarde puternice de afectivitate”. Categoriile de sentimente sunt analizate sub lupa specialistului, opt la număr, și anume:

1. *Erosul* („senzual și idealist totodată, pământesc și transcendent, lumesc și platonice”). Eminescu prefera ființele feminine blonde, „care e prototipul iubirii platonice pe pământ” asemenea Veronicăi Micle, dar condamnă „trădarea feminină, mediocritatea psihologică, cum a fost Cătălina”.

2. *Iubirea de națiune* la Eminescu era „ceva devorant – ca la Bălcescu, deși Eminescu a fost și un erotic puternic (ceea ce n-a fost Bălcescu)”. El citea cronicile românești „cu o pasiune halucinantă”, considerând, conform dezvoltărilor lui Stefanelli și Slavici, „că n-a fost popor m[ai] martir pe lume ca poporul român”.

3. *Sentimente sociale și morale*. Eminescu pleda pentru „dreptatea socială, p[entru] deșteptarea țaranului folcloric”, fără a fi un „revoltat de tip comunist, nu a avut venin”, iar manifestul din *Împărat și proletar* este doar unul moral. Neavând la dispoziție întreaga publicistică eminesciană, Vasile Băncilă greșește afirmația că Eminescu „a contribuit puternic la stimularea comunismului la noi, m[ai] mult decât toate poeziile firave – Neculuță, Pincio etc.”. Eminescu condamnă ideile din *Manifestul Partidului Comunist* al lui Marx și Engels, apărut în 1848, sau din Internaționala I, fondată la Londra, la 24 septembrie 1864. „O serioasă turburare socialistă amenința Europa”, vizând răsturnarea unor „formațiuni pozitive de stat” nu democratic, ci pe „calea lor obicinuită a atențatelor, scenelor de ulițe, turburărilor etc.” (5). Ideile lansate de marxiști „sunt pentru stadiul de dezvoltare în care trăim, utopii” (6). „Nu cu utopii comunarde [...] se va putea ridica acest popor”, afirmă îndreptățit Eminescu recomandând „o singură buruiănă de leac pentru acest scop: *munca* (sublinierea lui Eminescu). Muncă, nu comunism [...], iată mijlocul care va ridica poporul nostru” (7).

4. *Câteodată, sentimente – elanuri religioase*, citând „splendida *Ave Maria*”, de fapt, poezia *Rugăciune*. Și aici Vasile Băncilă are unele lacune datorate nepublicării integrale a operei eminesciene. „Acumulând și preluând critic întreaga problematică religioasă, el și-a format o dogmatică personală – chiar dacă nu și-a expus-o într-un sistem bine conturat – despre creația divină (cosmologia), Dumnezeu (teologia), Iisus Hristos (hristologia), Fecioara Maria (mariologia), îngeri (angelologia), demoni (demonologia), moarte. Era atât de informat și inițiat asupra creștinismului sau altor religii, încât a surprins chiar pe unii clerici.” (8)

5. *Sentimentul naturii și al bucuriei de a trăi, al bucuriei vieții*, cele mai frumoase și adânci descrieri de natură în versuri românești fiind făcute de Eminescu. V. Băncilă face trimitere la „poezia lunii, a mărilor, a singurătății din natură, a podgoriei, a cornului din vii, a dealurilor și iazurilor”, o „idilă profundă a naturii, bucolic, subtil, savant și adânc, bucolic cosmic”. (9)

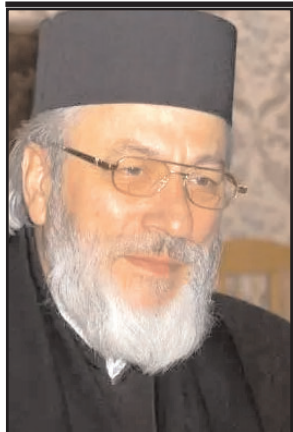
Este, credem, evidentă preocuparea poetului de a utiliza toate procedeele admise de limbaj pentru a face să încapă cât mai mult în spațiul lingvistic de care dispune: propoziții și cuvinte cât mai scurte, renunțarea la cuvintele – îndeosebi verbe și conjuncții, care pot fi subînțelese, în felul acesta putând introduce în text un număr mai mare de propoziții și cuvinte, de *gânduri*...

Firește, toate acestea nu se petrec deliberat, printr-un proiect conștient în toate detaliile sale. Performanța poetică este rezultatul autenticității actului de creație, a condiției artistului. Misterul acestei creații nu poate fi desfăcut în toate componentele sale. O singură certitudine putem avea: că pentru poet opera de artă nu contează ca o combinație formă-conținut, ci este o entitate, un unu, regula sa de funcționare putând fi rezumată pentru uzul comun în felul următor: unu anumit conținut nu i se potrivește decât o anumită și unică formă, drept care cele două devin inseparabile, de negândit altfel decât împreună, determinându-se reciproc, nu ca două jumătăți îmbinate precum semnificatul și

semnificatul, a căror relație o putem declara arbitrară, aleatorie, fără să greșim prea tare. Pentru noi, cititori și muritori de rând, este atât de comodă mental ideea că una e forma și alta este conținutul. Putând avea pentru același conținut mai multe forme, mai mult sau mai puțin potrivite fiecare – idee extrem de răspândită. Drept care elevilor li se vorbește de la catedră despre poezii sau romane care au o anumită temă, aceeași, iar această temă ar fi conținutul. Pentru poetul și artistul autentic, forma și conținutul sunt împreună o singură entitate, imposibil de separat, sunt gândite împreună, așa cum sfera sau cercul nu ne dau niciun motiv pentru a le secționa în două părți într-un anumit loc și nu în altul. Pătratul indică oricui prin ce linie să fie despărțit în două componente, eventual egale. Cercul și sfera, nu. Pătratul este o invenție a minții umane, cercul și sfera sunt de la Dumnezeu, ne îmbie la tot pasul. *Bine rotunjitul adevăr!* Care, ca și sfera, nu sugerează și nici nu încurajează secționarea, dicotomia. Adevărul este unu! Opera artistică autentică este și ea una!

Veșnicia de zi cu zi

Împreună lucrare a rațiunii cu credința (VII)

IPS Calinic ARGEȘEANUL

A fost Nostradamus un profet?

Înainte de a ne pronunța dacă Nostradamus este sau nu un profet, în adevăratul

înțeles al cuvântului, cred că este necesar, pentru cine citește și este interesat, să aruncăm o scurtă privire asupra acestui fabulos personaj controversat, care a suscitât interes mai bine de patru veacuri. Nostradamus, așa cum este el cunoscut de opinia publică în decursul veacurilor, se numea Michael de Notredame și a trăit 63 de ani. El a lăsat posterității anumite scrieri, printre care și vestitele *Centurii astrologice* apărute în anul 1555, așa-numitele profeții codificate. Dar nu trebuie să uităm niciodată că o predicție (profeție) făcută de Nostradamus este extrem de dificil să o tălmăcești și mai ales să o plasezi în spațiu și timp. Într-una dintre cărțile sale, *Profețiile complete ale lui Nostradamus*, tălmăcătorul Ned Halley credea că cele scrise într-un catren se vor împlini, cu siguranță:

„Războiul teribil pregătit în Occident va fi urmat peste un an de o epidemie atât de virulentă, încât nu va cruța pe nimeni, tânăr, bătrân și nici animalele. Va curge sânge și totul va trece prin foc sub semnul lui Mercur, Marte și Jupiter.”

Tălmăcătorii spun că nu este prea greu să ghicești acest catren, având în vedere groaznicul flagel consumat în Irak și epidemia de gripă începută în anul 2003.

De asemenea, Nostradamus mai precizează că în anul 2004 vor avea loc cutremure foarte mari în Grecia și Turcia (în luna august), precum și o cădere catastrofală a economiei în majoritatea țărilor vest-europene, așa cum comentează în *Glob* Victor Ștefănescu.

Adepii credincioși lui Nostradamus susțin cu tărie că el este unicul astrolog care a descris cu maximă exactitate toate evenimentele care s-au consumat

de la Hitler până la groaznicele nenorociri din 11 septembrie 2001, din SUA. Desigur, alți analiști susțin că din cele 1477 de predicții (profeții) făcute de Nostradamus, doar un umăr foarte mic și-au găsit confirmarea în decursul istoriei. Într-un editorial, Maria Barbu a făcut o preluare după revista franceză *Horoscope* despre predicțiile lui Nostradamus și soarta omenirii, iar aici se arată că în cartea sa, *Centurii astrologice*, apărută în 1555, Nostradamus scria: „În fericita Arabie se va naște (un om) puternic, de lege (religie) mahomedană.” Să fie vorba de Osama bin Laden? Foarte probabil!

Cum se pregătea Nostradamus înainte de a face profețiile? Iată cum descrie acest lucru John Hogue: „Înainte să facă profețiile, el obișnuia să postească timp de 3-4 zile, renunțând la viața sa intimă. Noaptea îi era cel mai bun sfetnic pentru a studia viitorul. Înainte să intre în cabinetul său secret, se scălda în apă sfințită, îmbrăca o robă și lua în mână o creangă de laur, folosită drept baghetă magică. Apoi intra într-un cerc magic, desenat pe podeaua de lemn, luminat de lumânări... După ce inhala aburi parfumați, făcea succesiv – la fel ca un oracol – incantații magice, simțind cum micuța flacăra a focului divin îi penetrează sufletul. Obișnuia să discearnă semnele magice într-un vas umplut cu apă sau unul de cristal. După ce ieșea din transă, în zorii zilei, astrologul Nostradamus își punea viziunile pe hârtie, folosind în acest scop cea de-a treia pană din aripa dreaptă a unui găscan. După aceea Nostradamus își transforma proza în poezie, asigurându-se ca versurile sale să fie criptice.” De ce scria codificat? Probabil pentru a se proteja de aceia care ar fi putut să-l bănuiască de faptul că ar fi practicat magia neagră.

Ar fi interesant să se vadă, după tălmăcirea unora, o dată prezisă ca fiind falsă. Spre exemplu, anul 1732 este anul în care ar fi trebuit să se sfârșească lumea, potrivit celor profețite de Nostradamus în anul 1555!

S-ar putea ca mulți așa-ziși iluminați, în decursul istoriei lumii, mai ales în cei peste 400 de ani de la Nostradamus, să fi tălmăcit opera sa, care, după cum se vede, nici până azi nu s-a stins în uitarea vremii. Pentru anul 2024, când eu, dacă va îngădui Dumnezeu, aş avea 80 de ani și aş putea vedea cu proprii ochi, se pare că astrologul francez vizionar scrie: „Om puternic va goni dușmanii și îi va reda Bisericii o glorie renăscută. Focul va fi potolit de acest remediu extrem și se vor planta măslini pe pământ.” Aceasta pare să semnifice revenirea păcii pe pământ; definitiv, de data aceasta, cum crede așa de frumos Florin Stănescu, tălmăcind *Profețiile* codificate ale lui Nostradamus. Putem spune că părerile asupra „profețiilor” lui Nostradamus, exprimate de-a lungul secolelor, rămân sub semn de întrebare.

Dacă îmi este îngăduit, aş îndrăzni să spun, respectându-se proporțiile, că Nostradamus este un fel de profet laic și că predicțiile lui nu au nicio importanță, în sensul că nicio tălmăcire sau ghicire asupra operelor sale în catrene codificate nu a schimbat niciodată până azi mersul istoriei. Tot ce scrie el este ca un fel de predestinare, adică o înțepenie pentru totdeauna, ca și culele bătute în grindă, în care omenirea și-a agățat hainele croite de meșteri amatori. Când citești cu credință și suflet curat din Biblie și Scrierile Sfinților Părinți, ba și din Istoria timpului prin care a trecut neamul în care te-ai născut, nu ai nevoie de niciun catren codificat al lui Nostradamus.

Când ne rugăm Dumnezeului Luminilor, puterea Duhului Sfânt ne iluminează să mergem pe drumul limpede arătat de Iisus, Care a zis: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața!” (Ioan 14, 6). De-a lungul timpului și atâta timp cât va mai îngădui Dumnezeu, fiii acestui pământ au avut și vor avea în inima lor dorința, parcă înăscută, de a ști dinainte ce anume le rezervă viitorul.

6. *Melancolia eminesciană atât de adâncă și de contagioasă*, studiu psihologic pe care-l va dezvolta în *Pesimismul lui Eminescu*.

7. *Iubirea și cunoașterea limbii române* prin călătoriile sale „în cruciș și-n curmeziș”, cum se exprima Eminescu, prin vastele sale cunoștințe lingvistice. Eminescu „a renovat și îmbogățit limba română, dând pe deasupra o limbă proprie [pentru] felul poeziei lui”, ducând la „muzicalitate și adâncimea poeziei eminesciene, la vraja acestei poezii”, adică un „romantism de mare clasă”.

8. *Filosofie implicată la Eminescu în poezia lui*, „prin topire în poezie”, exemplificând cu *Dintre sute de catarge* („adevărată poezie filosofică”). La conceperea unei poezii, Eminescu pleacă de la un concept psihologic sau filosofic, cu o caracteristică pregnantă: „Dar gândul filosofic la E[minescu] e întotdeauna topit în poezie sau la o infuzie, ori o rază ce străbate poezia, ca un curcubeu; filozofia e absorbită în corpul poeziei ca sarea într-o apă – sarea vieții”.

II. Eminescu ca doctrinar. Puțini exegeți ai operei sale îl tratează pe *Eminescu ca doctrinar*. Vasile Băncilă o face cu un profesionalism temeinic. Eminescu, în concepția sa, a făcut studii filosofice serioase, „mai adâncite decât Maiorescu”, la Viena și Berlin „se închidea în casă cu săptămânile și citea posedat”. A fost influențat de Schopenhauer, „intelectual”, „afectiv”. Era „entuziasmat” de Kant, din care a tradus competent (apreciere preluată de la C. Noica), „l-a adâncit” pe Kant mai mult decât Maiorescu, l-a înțeles, „în sine, adecă transcendental, iar nu biologic – schopenhauerian”.

Eminescu „n-a făcut deci filosofie de catedră”, a fost un „poet savant, erudit, dar în genul lui Blaga, nu în genul istoric-literar al unui Pillat”; „a trăit puternic Universul și metafizica, dar nu s-a gândit să dea o nouă metafizică, o nouă filosofie generală (știa multă filosofie)”, dar „a aplicat cunoștințele și erudiția filosofică la fenomenul românesc ori în legătură cu românii”, creând „doctrina existenței noastre social-politice («clasa superpusă» etc.), cea mai sistematică ca idei sau noutate și adâncime, și expresivitate”, „a fost primul diagnostician al societății românești, primul ideolog social, în stil modern”. Spre a-și întări teza despre Eminescu-doctrinarul, Vasile Băncilă apelează la lucrările lui C. Rădulescu-Motru (*Etnicul românesc. Naționalismul, Cultura română și politicianismul*), la similitudini sau diferențieri față de alți exegeți români (D. Cantemir, I.H. Rădulescu, Gh. Lazăr, N. Bălcescu, V. Conta, L. Blaga).

(Este cazul să reamintim descoperirea esențială privind studiile lui Eminescu făcute de savantul de la Chișinău, eminescologul Mihai Cimpoi. Acesta a descoperit cererea olografă a lui Eminescu adresată rectorului Universității din Berlin spre a i se elibera diploma de licență, cerere pe care rectorul berlinez a pus semnătura de aprobare. În lumea de azi – chiar cea intelectuală – unii eminescolatri își arogă această descoperire.)

III. Ca luptător este analizat Eminescu de Vasile Băncilă, calitate de luptător fiind atribuită și lui N. Bălcescu, dar „în alt stil”. În plan literar, Eminescu „a luptat cu ideile, cu poezia (dar nu «angajare» tendențioasă ori la poruncă)”, în practică s-a remarcat prin organizarea ireproșabilă a Serbărilor de la Putna din 1871, prin activitatea de revizor școlar, la biblioteca universitară din Iași („unde s-a purtat admirabil”) și mai ales „marea luptă social-culturală a lui la *Timpul* (ca Nae Ionescu la *Cuvântul*)”.

IV. [Destinul]. Vasile Băncilă face referiri biografice la „viața dramatică, nedreptățită”, la sfârșitul său tragic, făcând trimitere la zicerile lui Tudor Vianu despre moartea Eminescului, lumea fiind „cuprinsă de uimire, admirație, remușcări”, ca și cum atunci „descopereau adevărata dimensiune a lui E[minescu]”, mărin dramatismul morții sale „care a fost lovit și de societate, și de destin”.

Exprimându-și dorința de a expune ideile lui Eminescu despre „societatea comunitară și idealul său, *doctrina* lui E[minescu]”, în studii profunde, Vasile Băncilă aduce o contribuție esențială și necesară asupra vieții și operei eminesciene (în special), iar Eminescu și-a găsit exegetul pe măsură.

Note

1. Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, București, Humanitas, 1992. Vezi și M. Eminescu, *Texte esențiale*. Selecție și prefață de Tudor Nedelcea, Fundația „Scrișul românesc”, 1997.

2. Vezi pe larg, Alexandra Olivia Nedelcea, *Eminescu, economistul*, Fundația „Scrișul românesc”, 1997.

3. Valentin Popa, *Vasile Băncilă. Omul și filosoful*, Brăila, Muzeul Brăilei/ Editura Istros, 2006.

4. Vasile Băncilă, *Opere*, volumul XVIII, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2024, p. 537 (citată după Dora Mezdrea).

5. *Timpul*, 3, nr. 172, 6 august, 1878, p. 1. Vezi pe larg, Tudor Nedelcea, *Eminescu*, București, Editura Academiei Române, p. 200, p. 13-32 (cap. *Eminescu și socialismul*).

6. *Timpul*, 3, nr. 246, 8 nov. 1878.

7. *Timpul*, 8, nr. 62, 18 mart. 1883, p. 1. Vezi Tudor Nedelcea, *op. cit.*

8. Tudor Nedelcea, *Eminescu și cugetarea sacră*, Craiova, Fundația „Scrișul românesc”, 2000, p. 7. Despre această carte P.F. Teoctist scria că „e foarte densă”, autorul „afirmă lucruri extraordinare din punct de vedere creștin și canonic, al bisericilor pe care Eminescu le cunoștea atât de bine și își exprimase corect gândurile”. Însuși Papa Ioan Paul al II-lea (Sfântul Ioan Paul cel Mare) a citat din această lucrare.

9. Vasile Băncilă, *Opere*, XVIII, p. 231-232.

Procesiunea cu sfintele moaște ale Sfântului Cuvios Grigorie Decapolitul

Pr. Nicolae MOGA

În vremea domniei lui Ștefan Mihai Racoviță Voievod (martie 1764 – septembrie 1765), s-a răspândit năprasnică ciumă, venită dinspre Constantinopol și cuprinzând întreg Bucureștiul. Mii de oameni erau secerati zilnic. Autoritățile timpului, văzând spaima ce cuprinsese poporul, au hotărât că doar prin mijlocirea și ajutorul Bunului Dumnezeu vor putea fi eliberați de această boală.

Printre mănăstirile blagoslovite de Dumnezeu este și Mănăstirea Bistrița, din județul Vâlcea, unde se păstrează, încă de la întemeierea ei, aduse aici din Serbia de către Banul Barbu Craiovescu (1), moaștele făcătoare de minuni ale Sfântului Cuvios Grigorie Decapolitul, pline de harul și binecuvântarea lui Dumnezeu, la care, într-o procesiune nesfârșită, de-a lungul vremurilor, au venit să se închine, cu daruri bogate, voievozii, boierii și poporul de rând. În timp de secetă sau de boală grozavă (holeră, ciumă), acestea au fost purtate prin țară pentru izbăvirea poporului dreptcredincios.

Printre sfintele moaște făcătoare de minuni din țară și înconjurate de toată evlavia creștinească a poporului, acestea s-au păstrat întregi. Distinsul cercetător Arhim. Veniamin Micle menționează că „în anul 1765, vine la Mănăstirea Bistrița mitropolitul Țării Românești Grigorie al II-lea (1760–1787), însoțit de alți ierarhi și numeroși arhimandriți, organizând prima procesiune cu moaștele Sfântului Grigorie la București, unde băntuia epidemia de ciumă, adusă de la Constantinopol” (2). Chiriarhul Râmnicului a binecuvântat această solicitare și, cu mare alai, împreună cu părinții Mănăstirii Bistrița și cu mulțime de norod, au ridicat sfintele moaște, ce odihneau într-un sicriu de argint, și au pornit spre București.

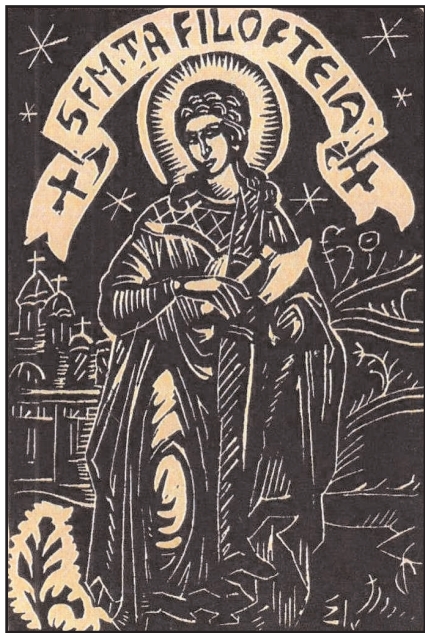
Odată aduse la București, în ziua de duminică, 1 mai 1765, sfintele moaște au fost așezate la loc de cinstire în biserica Mitropoliei, unde, după săvârșirea Sfintei Liturghii, a urmat procesiunea sub protia mitropolitului Țării Românești Grigorie al II-lea, la care au luat parte și ierarhii străini care se aflau în București în acel timp, anume: Nicodim al Sardelor (Lidya) (3), Matei al Ieropolei (Palestina) (4), Serafim al Iliopolei (Galathiei, Asia Mică) (5), Hrisant, episcopul Grevenilor (Serbia) (6), Parthenie al Râmnicului, Rafail, proin al Buzăului, Neofit al Cervenilor (Bulgaria) (7), Mitrofan al Drinopolei (Drinovar azi, Serbia), cu mulțime de egumeni și preoți.

A făcut parte din alai și domnitorul, care, împreună cu ierarhii și credincioșii, au pornit de la mitropolie, coborând pe lângă proprietățile boierilor Brâncoveni în Livadia Domnească (8), unde a avut loc o slujbă de binecuvântare a credincioșilor prezenți. Din locul acesta au intrat în Curtea Domnească (9), au mers apoi cu sfintele moaște pe ulița Bărbierilor (10), pe cea Mare a Șălarilor, pe la Hanul lui Șerban Vodă și al Sfintei Mănăstiri Stavropoleos, pe ulița Sfântul Ioan (11), apoi au trecut Dâmbovița, pentru a se urca la mitropolie, unde au așezat sfintele moaște cele pline de har înaintea Sfântului Altar, în strana cea mare, slăvind și „mulțumind toată mulțimea de un dar mare ca acesta ce au dat Dumnezeu oamenilor, nădăjduindu-ne toți în rugăciunile Sfântului, cum că și noi și toată țara ne vom ușura de greutățile ce avem; și va curăți Domnul pământul norodului său” (12). Din ziua acestei procesiuni, molima de ciumă

a început să scadă în intensitate, iar Bucureștiul a fost izbăvit, în cele din urmă, de această grea epidemie.

Procesiunea din 1 mai 1765 de la București a fost consemnată și descrisă într-un hrisov al domnitorului Ștefan Racoviță din 23 mai, același an (13). Atunci, când venea vreun necaz mare asupra țării, sfintele moaște erau cerute pentru a fi purtate în procesiune, ca o ultimă nădejde de izbăvire, iar când nenorocirea era înlăturată, ca mulțumire, se hărăzeau multe danii Sfântului (14). Astfel, domnitorul acorda, printr-un hrisov, privilegiul Sfintei Mănăstiri Bistrița din Vâlcea, menționând, printre altele:

„Drept aceea și Domnia mea deo învrednicire mare ca aceasta, pe lângă toată cucernicia ce o avem către Sfântul, ne cunoaștem datori și către locașul său; deci după mare mila lui Dumnezeu care ne-a cinstit cu marea treaptă a Domniei țării aceștia, prin acest cinstit și bine închipuit hrisov al Domniei mele, aceasta izbăvim și hotărâm Domn; măcar că sfânta mănăstire Bistrița cu orânduiala ei ce se orânduise de a da leafa dascălilor și a doctorului din Craiova să scosesse din dajdiile vistieriei. Dar domnia mea ne-am milostivit de am ridicat și această dare de leafă, ca să fie cu totul slobodă și scutită de toate dajdiile vistieriei. (15) Încât și când la pre un păs ar da alte mănăstiri scutite, aceasta să nu se supere de nimic (iar la vreme ce vor da socoteală alți egumeni să dea socoteala și egumenul acestei sfinte mănăstiri).

Numai și părinții de acolo prin mijlocirea

Sfântului să roage pe milostivul Dumnezeu în toată vremea pentru buna stare și întremare a țării acesteia. Și afară din vremea ce s-au hotărât a fi venire Sfintele Moaște, oricând ar fi trebuință la vreo vreme de nevoie ca aceasta (ferească Dumnezeu) și le-ar scrie de aici, numaidecât cu cuviincioasă cinste, să ridice moaștele Sfântului să vie aici. Că această milă pentru aceasta s-au făcut ca mănăstirea și părinții să se ajutoze la trebuințele lor și cu venirea Sfântului să se folosească norodul la nevoințele lor. Iar venirea Sfintelor Moaște acest fel s-au hotărât a fi; după ce va face sfinția sa părintele episcop Anastasis la Sfânta Episcopie, a treia zi în săptămâna cea luminată să meargă la mănăstirea Bistrița, să ridice Sfintele Moaște și cu phvala [laudă, pompă] ce s-au arătat mai sus să le aducă aici spre blagoslovenia norodului și aici să zăbovească până la Ispas și împreună cu întoarcerea Sfinției sale la Episcopie să ridice și Sfintele Moaște cu cinste să le ducă la mănăstirea sa. Iar de s-ar îndemna oricine pricinuind ca să rămâie aici de tot Sfintele Moaște, pre unul ca acela prin Sfinția sa Părintele Mitropolitul țării Chir Grigore și prin toți arhieriei ce s-au numit mai sus, îi supunem groaznicului blestem și arhierestilor afurisani, având pe Sfântul aici împotrivor vieții și dincolo pârâș sufletului.”

Peste un an, noul Domn, Scarlat Grigore Ghica,

întărește această hotărâre, însă, deoarece Mănăstirea Arnota, care trebuia să plătească doctorul și dascălul din Craiova în locul Bistriței, împreună cu încă alte mănăstiri, nu aveau bani, obligă pe egumenul bistrițean să dea 90 taleri, până când va face rost cel de la Arnota.

La 28 septembrie 1767, Alexandru Scarlat Ghica, văzând că nu se poate respecta dorința lui Ștefan Racoviță de a se aduce în fiecare an moaștele Sfântului la București, „fiind cu greutate și ca să nu se puie mănăstirea la bir”, îi acorda privilegiul să plătească anual 300 taleri unui dascăl de la Craiova și să fie scutită de orice altceva.

Procesiunea cu sfinte moaște, în tradiția ortodoxă, are roluri duhovnicești, liturgice și comunitare profunde, depășind simpla manifestare exterioară. Aceasta reprezintă o mărturisire publică a credinței, aducând sfințenie în spațiul cotidian și oferind credincioșilor posibilitatea de a venera odoarele sfinte pentru că ei simt, real, în chip minunat ocrotirea Sfântului.

Note

- Alex. Lepădatu, „O procesiune religioasă în București în 1765” în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul XXVIII (1904), nr. 1, p. 57; Gabriela Bordeianu, „Religiozitatea populară bucureșteană în București”, în *Materiale de Istorie și Muzeografie*, Anul XIII (1999), p. 74.
- Arhim. Veniamin Micle, *Mănăstirea Bistrița Olteană, Sfânta Mănăstire Bistrița*, Eparhia Râmnicului, 1996, p. 20.
- Care se afla în București. *Condica Sfântă*, 1886, p. 174.
- Ales în Mitropolia din București. *Condica Sfântă*, p. 158.
- Era în București în 1757. *Condica Sfântă*, p. 171.
- Era în București în 1749. *Condica Sfântă*, p. 158.
- Ales tot în București în 13 noiembrie 1752. *Condica Sfântă*, p. 161. Această alegere, ca și cea a lui Matei al Ieropolei, s-a făcut în București, fiind hirotoniți de către Neofit Mitropolitul Țării Românești, care avea rolul unui al doilea Patriarh în Răsăritul ortodox. *Condica Sfântă*, p. 163.
- Care se afla pe partea dreaptă a Dâmboviței, la poalele mitropoliei.
- Pe locul actual situat în Piața Sfântul Anton până la străzile învecinate: Smârdan, Lipsani, Moșilor și Șerban Vodă.
- „Care trebuie să fie în lungul viitoarei uliții a «boieangilor», actuala stradă a Bărăției”, precizează G.D. Florescu, „Drumul urmat de procesiunea religioasă a moaștelor Sf. Grigorie în București, 1765” în *Buletinul Societății Istorico-Arheologice „Bucureștii Vechi”*, Anii I-V (1930–1934), p. 117.
- Azi, Casa de Economii și Consemnațiuni (CEC).
- Alex. Lepădatu, *art. cit.*, p. 63.
- Biblioteca Academiei Române, Nr. 30/XLEV, perg. mare.
- Dragoș P. Petroșanu, „Sfântul Grigore Decapolitul din Mănăstirea Bistrița – Vâlcea” în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LIX (1941), nr. 11-12, p. 690.
- Constantin Mihai Racoviță hotărâse, prin hrisovul său din anul 1763, iulie 30 (original Academia Română, 28/XCIV), ca din veniturile sfintelor Mănăstiri Bistrița și Arnota să se plătească dascălii de la școala elinească și slavonească, precum și doctorul orașului Craiova.

Mama mea a știut exact anul, luna, ziua și ora plecării la Domnul. Mi-a spus-o înainte cu ani de zile. Am auzit și am văzut aceasta cu ochii mei. Lui Nostradamus i s-a întâmplat la fel? S-ar crede, analizând mai în profunzime starea de spirit în care ne aflăm, că acest dor al inimii noastre este un impuls pentru nădăjduirea în ziua de mâine.

Așadar, ar avea un fel de *dinamism constructiv* și nu un *dinamism demonic*. Ar putea unii să spună cu promptitudine că aceste dinamisme sunt ca două aripi care ajută omeniarea în mersul timpului. Poate fi și așa, din nefericire!

Știm cu toții cum numesc oamenii secolul cu care a început mileniul al III-lea. *Secolul negării*, pentru că negarea, din nefericire, este duhul care stăpânește vremurile sub care trăim și noi! Negarea, această pecingine a veacului nostru,

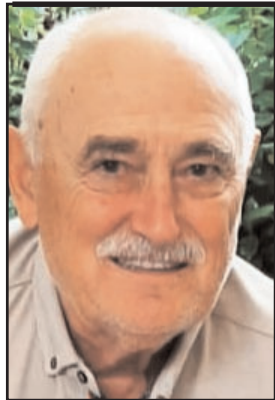
ne chinuie aproape pe toți, deopotrivă.

De cele mai multe ori, suntem victimele ideilor și teoriilor care se bat cap în cap și astfel se creează un haos, pentru că totul ne apare nedefinit și neclar. Și nu se întrevide nicio speranță că ne vom limpezi, fără să ne obișnuim mintea și inima cu *rugăciunea minții si a inimii*, aflată la îndemâna fiecăruia dintre noi: Doamne, lisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul! Așa vom avea bucuria echilibrului și vom împlini imperativul paulin – „Rugați-vă, neîncetat!” (I Tesaloniceni 5, 17)

Așa vom primi de la Dumnezeu darul pe care să-l avem drept cea mai mare mângâiere, după cum suntem îndemnați: „Bucurați-vă, pururea!” (I Tesaloniceni 5, 16). Să ne bucurăm în Domnul Iisus!

Cărți și autori

Mihai MUSTĂŢEA

Anita Beloiu debutează editorial în anul 2020 cu *Alb*, Editura Coresi, urmat de volumul *Alb-Astru* (2023) la aceeași editură, prezentate la târgurile Bookfest și Gaudeamus din București.

Poezia Anitei Beloiu se remarcă de la debut printr-o sinceritate neprotejată. De atunci ea a rămas mereu pe granița dintre literatură și alte manifestări artistice. Își ilustrează cărțile cu picturi originale, interesată de gravură, fotografie, dar, să nu oitem rutina prozaică a îndeletnicirii pentru existență, fidelă aceleiași nevoi de a înțelege lumea și fragilitățile dintre semeni. Aceste cărți nu ne fac să uităm alte preocupări ale autoarei: participă la crosul Coziei și alte probe pe care nu le câștigă, dar ajunge la potou. Se cațără pe dealurile Jiblei, pentru a-și vizita cabana și a o hrăni pe Braica, o cățea cu multe povești vânătoarești, amintind de scrierea lui Creangă *Ursul păcălit de vulpe*, iar vulpea este Braica. Explorează ținuturi exotice și pitorești.

Poezia este drept expresie a sentimentului primordial al lumii. Herodot spune că Homer și Hesiod le-au dăruit grecilor zeii. Heidegger spunea și el: „poezia ne naște zeii, iar filosofia se pune apoi pe lucru explicându-i”. Limbajul poetic are o relație aparte, una cu totul particulară, cu adevărul. Avem în față al doilea volum, cu un titlu derutant și echivoc *Alb-Astru*. Ce să credem?

Primul volum, *Alb*, este într-o constelație, dar, prin anularea cratimei, alb și astru devine albastru?

Alb-Astrul Anitei Beloiu

Și, retoric vorbind, unde este adevărul? În versurile volumului și în poezia de notație, în care cromatica specială și în plan simbolic bine structurat face din cartea Anitei Beloiu o apariție editorială insolită. Albastrul e culoarea dominantă a spațiului liric; e albastrul cel de toate zilele, iar „norii de unde se uită zeii sunt de hârtie albastră”. Albastrul, se știe, e culoarea simbolică a infinitului cerului, a mării, a perfecțiunii, absolutului, lumii spirituale, idealului, a păsării fericii și a florii visurilor lui Eminescu. În pofida faptului că albastrul este frecvent întâlnit în veșmintele Maicii Domnului, în folclorul nostru aproape că lipsește culoarea albastră. La români, scrie Adrian Fochi în *Datini și eresuri populare*, albastrul nu pare o culoare pură, ci o nuanță de alb, cum sugerează însăși etimologia sa. Pe vremuri, Alexandru Andrițoiu publica un poem ale cărui semnificații gravitau în jurul albastrului: „Se face mai albastră și inima...” Ca să nu mai vorbim de Nichita Stănescu: „Frunză verde de albastru/ mă doare un cal măiastru...” Și de mai tânărul Mircea Dinescu: *Cântec de inimă albastră*: „mai știi cum te strigam pe-atunci/ icoană cu picioare lungi?” La cei trei poeți, albastrul nu este o prezență gratuită.

Lirismul descriptiv transcrie o dramatică răvășire a destinului, refuzând orice stridentă. Chiar în poemul ce deschide cartea, albastrul e prezent: „două curcubeie au bătut la geam de o parte și de alta a răsăritului pământul parcă înturnat pe dos/ așteptând să vină ultimul înger”. Pendularea între alb și albastru este continuă: „cărțile sunt

deschise și toate vorbele nespuse au fost așezate pe alb”. Anita Beloiu nu acceptă lumea oricum, dar nici nu vrea să o schimbe.

Autoarea trăiește la poalele Coziei, într-o legătură strânsă cu soarele, munții și Oltul. Îi sunt familiare senzația aceea a zilelor de vară în creștere, lumina serii stăruind îndelung și lumina dimineții înviindu-se așa devreme. Vara aduce întotdeauna sentimentul că viața vestește ceva: „Lucifer și Prometeu înlănțuiți sub umbra a doi nuci”. Un poem interesant, dar nu ocolit de prolixitate. Este o poezie îndrăzneț-interogativă, saturată cultural și expresivă. Aceste trăsături se vădesc în texte și se pot observa cu ușurință.

Oaltă calitate a poetei este originalitatea infuzată cu oarecare inocență și sfială în fața unor fenomene cu care s-a întâlnit prima oară. Ea trece cu dezinvoltură de la sfinți și zei la lucrurile mici precum „boabele galbene de porumb”, „mir și tămâie”, „prunele așezate la uscat”. Se remarcă predilecția poetei pentru reverie și amintire. Acestea în sine nu reprezintă o garanție a calității literare, decât dacă, așa cum se întâmplă în cazul autoarei, se acordă cu prospețimea sintaxei și grația formulărilor lirice. Prin ce spune și mai ales cum spune, Anita Beloiu se distinge ca un poet stăpân pe uneltele sale; ea exprimă drama eternă a omului într-un limbaj specific secolului.

Poezia, ne asigură astfel Anita Beloiu, este pretutindeni. Lucrurile lumii de la mic la mare o conțin. Aventura poetei este descoperirea ei „într-o gară fără stație și trenuri”.

Olimpia IORGA-POPESCU

În ziua de 1 noiembrie 2025, în comuna Tomșani din județul

Prahova, situată pe drumul ce leagă Ploieștiul de Mizil, de *prăfuitul* Mizil, cum l-a văzut E. Lovinescu acum aproape un veac, era forfotă mare. Locuitorii satului, o lume liniștită formată din *oameni de câmpie* (E. Simion distingea *scriitorii de câmpie*), pentru care, ca și pentru moromeți, *timpul avea o nesfârșită răbdare*, își aminteau, sau alții aflau pentru prima dată, că din satul lor plecase un scriitor, unul care urma să fie un continuator al lui Eminescu. Profesoara universitară Filofteia Repez, fiică a satului, și Laurențiu Bădicioiu, profesor la Liceul „Grigore Tocilescu” din Mizil, își lansau cartea *Alexandru Antemireanu, Pagini de Duioasă Amintire*, un studiu biografic și critic despre viața și activitatea lui Alexandru Antemireanu, „figură discretă și relevantă a literaturii române”, așa cum se afirmă în excelența prefață semnată de Mihaela Radu, manager al Bibliotecii Județene „Nicolae Iorga” din Ploiești. Se poate afirma că orice cititor, parcurgând cele 124 de pagini ale cărții, se înduioșează de viața scurtă a acestui scriitor, închinată literaturii române, frumosului, dragostei de patrie.

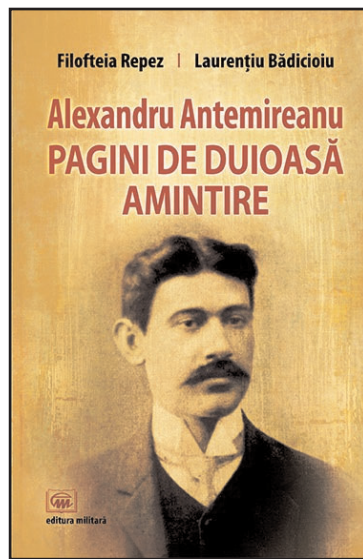
Există o categorie de scriitori care, dacă până la Al Doilea Război Mondial nu au reușit să se impună ca valori autentice în cultura română, contextul perioadei 1940-1946 le-a fost nefavorabil, iar după instaurarea comunismului unii au fost mai puțin sau deloc vizibili, ba chiar s-au retras din viața publică, nu pentru că opera lor nu ar fi fost meritorie, ci pentru că se făcea loc altora cu o operă mai puțin valoroasă. Un nedreptățit al sorții a fost și scriitorul prahovean Alexandru Antemireanu, prozator, jurnalist, critic literar, creator de ficțiune istorică, cel care a scris un bine documentat roman despre Revoluția de la 1848, despre care oricum nu există o literatură prea bogată. Așa se face că Mihail Sadoveanu când își descrie începuturile literare, la trecerea dintre cele două veacuri (*Ani de ucenicie*, 1944), consacră câteva pagini pentru a-și mărturisi simpatia pe care o purta, atunci, celui pe care îl numește „uitatul Alexandru

Duiioase amintiri despre uitatul Alexandru Antemireanu

Antemireanu” și care, într-o activitate „febrilă și risipită, a scris totuși o carte bună, *Din vremea lui Căpitan Costache*”. Comparativ cu ce a putut scrie Cezar Petrescu în 1954, în cartea sa *În ajun de revoluție, 1848*, pe când era sub ocupație sovietică și nu putea menționa implicarea puterii imperiale rusești și chiar a țarului Nicolae I în aproape toate etapele Revoluției de la 1848 din țara noastră, Alexandru Antemireanu, ca teoretician al specificului național, analizează viața socială din Principatele Romane în detaliul ei, caută să nu se abată de la spiritul documentelor istorice, precizează prin ce s-a deosebit aceasta la noi de cea din celelalte țări europene. Iată ce mărturisește chiar Al. Antemireanu, când își publică în foileton, în cotidi-anul *Epoca* (1898), romanul *Din vremea lui Căpitan Costache*: „Am voit în acest roman să fac istoricul revoluției de la 1848, m-am desfăcut de orice idee preconcepută, am căutat în documentele vremii adevărata direcție, spre a reda mai bine caracterul personagiilor, am pus adeseori în gura lor vorbe pe care le-am găsit scrise în deosebite publicații.” (*Epoca*, 21 oct. 1898)

Pentru a înțelege mai bine de ce peste opera lui Al. Antemireanu, pentru mai multe decenii, s-a așternut tăcerea, să derulăm viața sa scurtă și să ne imaginăm ce mare scriitor ar fi putut să fie dacă, în puținii ani pe care i-a trăit, a scris totuși o operă atât de valoroasă. Atât de valoroasă încât Pamfil Șeicaru, pentru naționalismul și conservatorismul lui Al. Antemireanu, îl vedea ca un continuator al lui Mihai Eminescu.

Alexandru Antemireanu s-a născut la 1 august

1877 în comuna Tomșani, din județul Prahova, ca fiu al preotului Damian Antemir care slujea la biserica de pe moșia din comună. În toate biografiile se scrie că această comună era *un sătuc sărac*. Așezată în mijlocul unei vaste câmpii mănose, comuna are o impunătoare biserică încă din secolul trecut, case și clădiri la fel de impunătoare, încât nu este posibil ca pe atunci să fi fost chiar un *sătuc sărac*. Urmează clasele primare în orașelul Urlați, nu prea apropiat de Tomșani (15 km), fără drum direct între ele (nu este nici acum). Al Antemireanu nu împlinise încă 7 ani, dar tatăl său îl voia elev la o școală urbană. Se înscrie apoi la Liceul „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești și, în 1895, absolvă, la București, bacalaureatul cu rezultate strălucite. În același an se înscrie la Facultatea de Științe și Litere a Universității București, unde urmează cursurile lui Titu Maiorescu. Pentru a se putea întreține, după doi ani începe să colaboreze la revista *Patria*, unde este remarcat de Nicolae Filipescu și transferat la cotidianul *Epoca*. Ocupat fiind cu gazetăria, își întrerupe studiile universitare. Între timp îl leagă o strânsă prietenie de St.O. Iosif și Ilarie Chendi. Nicolae Filipescu îi încredințează, la cotidianul *Epoca*, rubrica *Tribuna literară*, la care colaborau Caragiale, Coșbuc, R. Rosetti, C. Rădulescu-Motru, St.O. Iosif, C.G. Dissescu, I.A. Bassarabescu, Th. Speranția, D. Karnabatt ș.a.

La această rubrică publică, sub pseudonim, articole apreciate de Sadoveanu ca deosebit de critice. Așa, spre exemplu, în articolele *Filozofia religiei* și *Conrupătorii limbei românești* atacă unele idei ale lui C.D. Gherea. Colaborează și la revista *Convorbiri literare*, unde publică mai multe articole, iar colaborarea se fructifică prin editarea, în 1905, a lucrării de încercări critice *Junimea și roadele ei*. Pamfil Șeicaru subliniază că în această lucrare el combate criticismul *Convorbirilor literare* ca și *poliția stilistică* a lui Titu Maiorescu, bună și necesară până la impunerea adevăratei limbi literare de către Eminescu.

La răsărit de Paradis..., preț de un deceniu

Acad. Ioan-Aurel POP

Horia Bădescu a scris recent o carte care se cheamă *La răsărit de Paradis. Cronica unui deceniu* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2026). Sunt puse cap la cap amintirile a circa zece ani de viață, cei imediat următori dobândirii libertății noastre de circulație prin lume. Scriitorul s-a mișcat în elita europeană a poeziei, a gândirii poetice, a eseului, iar „comesenii” lui știau că „poezia este religia originară a omenirii” (cum zisese Novalis); și mai știau că poezia nu a schimbat lumea, dar ne-a făcut și ne face să visăm. Și ce se arată a fi mai frumos decât visarea? Ea poate naște și paradisuri, față de care noi am putea fi la Răsărit, dar nu mai contează, fiindcă Răsăritul și Paradisul sunt totuna.

Horia Bădescu scrie despre identitatea europeană, în deplină cunoștință de cauză, fiindcă el este un european. Cât de necăjit era când se uza și abuza de sintagma „intrarea noastră în Europa” și cât de mult se străduia în Europa, mai ales în spațiul cultural francofon și neolatin, să inducă ideea cunoașterii românilor și a României! Pe câți încrezători și neîncrezători i-a adus la Cluj, în Transilvania și Maramureș, el argeșeanul! Dar un argeșean naturalizat perfect, descins din spița domnească din „Curtea de la Argeș”. Acolo, „datina străbună era mai mult decât o lege” și domni „turnau ca-într-o matcă” vorbele lor înalte în cuvântul către Țară (cum scrisese frumos Alexandru Davila).

Știe Poetul despre cele trei ramuri ale creștinismului, dar ale unui creștinism care pune iubirea de la temelie universului în fruntea societății actuale. O elogiază pe o Doamnă a culturii românești, Rodica Pop, punte de legătură cu Belgia, face traduceri din poezia medievală, franceză și belgiană, se întrece cu Romulus Vulpesco, cel care-și scoate pălăria în fața unui Villon, răsădit cel mai bine în românește de Horia. Îl laudă și preamărește mereu pe Gerard Bayo, cu drumurile lui în Maramureș, întâlnit pe-acolo cu Gheorghe Pârja din Desești. Dar drumurile sale sunt, de la un soroc – de când se înnoiește timpul – europene, cu Bienala de poezie de la Liège, cu evocarea surorii Monseniorului Ghyka, cu străzile din Namur. El, Horia, a dus mereu cu sine mesajul poporului român, „nici mai bun, nici mai rău” ca alte popoare, cum ține să precizeze adesea. Se mișca în lumi multe, pe o paletă largă, de la Arthur Rimbaud și Roger Martin du Gard până la Martin Opitz și la Gerard Bayo, ultimul fiind „bolnav de România”, locuitor în Montmartre, acolo unde „Parisul a rămas Paris”.

Ne plimbă prin Chartres, cu vitraliile sale salvate, cu sfinții cu nasurile retezate la Marea Revoluție, și se întoarce la Festivalul internațional de poezie „Lucian Blaga”, alături de Liviu Petrescu, Tudor Călineanu, Doina Cetea, Rodica Pop, Tudor D. Savu și are nostalgii, bune pentru setea de poezie, cu evocarea lui Topîrceanu: „Unde este vremea-aceea de altădată/ Când Mihai Viteazul știa să se bată?” Are revelații când vizitează muzeul de la Cluny, unde descifrează „Preistoria Evului Mediu” și unde îi revine pofta pentru Villon. Se bucură ca un copil de moștenirea Occidentului, dar remarcă, alături de oaspeții săi occidentali, că „originalitatea cuvintelor este mult mai mare în Est”. Iar Clujul, cu „toamna lui

nebun de frumoasă”, înseamnă, de fapt, viață „nebun de frumoasă”, căci poezia era la ea acasă. Regretă, alături de unul dintre interlocutorii săi, că Eminescu nu a fost tradus integral în franceză și reproduce avertismentul „Feriți-vă să băgați economia de piață în cultură!”, al aceluiași Gerard de Bayo, care spunea despre maramureșeni că sunt „neam de regi”.

Discută problema Europei și o întoarce pe toate părțile cu filosofi de talia lui George Uscătescu, premiat al Festivalului „Blaga” din 1994. Revine mereu la matcă, deoarece nu vrea să se risipească: „Ca să nu te risipești, întotdeauna trebuie să-ți cauți originile!” Se întreabă dacă istoria are logică și ajunge la concluzia că istoria e ca viața.

Trece și prin episoadele sui-generis, cu Adrian Marino criticându-l dur pe Charles Carrère. Evocă scene multe de la Ministerul de Externe, de la Centrul Cultural Român și de la Ambasada din Paris, cu Adrian Dohotaru, Virgil Tănase, rezident și el pe Rue de l'Exposition și la Hotel de Behague, Vedem cum au făcut istorie Colocviile „Blaga” de la Paris și cum se „românizează” Parisul câteodată, prin români și francezi deopotrivă, precum Georges Castellan, Jean Nouzille, Jean Paul Bled, Jean-Nôel Grandhomme, Virgil Căndea, Cristian Popișteanu, Viorica Moisuc, Paul Dimitriu, Dorin Matei, Traian Sandu sau Matei Cazacu.

Ca diplomat, Horia Bădescu a susținut mereu și chiar a animat de-a dreptul francofonia, Uniunea Latină, imnul nostru întru latinătate, cu oameni ca Răzvan Theodorescu, Eugen Simion, Basarab Nicolescu, Ana Blandiana, Dan Hăulică, Laurențiu Ulici. Are și acum nostalgia Parisului, cu Sena curgând la infinit, cu podurile Senei, cu Notre-Dame, cu Montmartre și Montparnasse, cu librăriile FNAC, cu saloanele de carte. Îi evocă, făcându-le câteodată adevărate portrete, pe George Astaloș, Caius Traian Dragomir, Sabin Pop, Thierry de Montbrial, Maurice Druon, Sanda Stolojan. Cu unii, am avut și eu norocul să mă împărtășesc, sorbindu-le amintirile, cuvintele înțelepte, erudiția și cultura. Maurice Druon, secretar perpetuu al Academiei Franceze și membru de onoare al Academiei Române, scria: „De la Paris, și nu din altă parte, s-a făcut auzită în Europa vocea fondatorilor independenței românești [...], de la locul

pe care limba franceză l-a avut, de aproape două secole, în publicarea lucrărilor literare, istorice, științifice, diplomatice ale inteligenței românești, [...] de la poezii, dramaturgii, filosofii, tragicii români care, de la contesa de Noailles, născută Brâncoveanu, până la Cioran și Eugén Ionesco, au ales limba franceză ca vector al gândirii și talentelor lor creatoare [...], de la lista foarte bogată a autorilor și savanților cărora Academia Română le-a oferit un fotoliu de asociat”. Scriitorul pune, de asemenea, în discuție unul dintre cele două elemente esențiale pe care se putea edifica structura biologică a unei unități politice: cultura. Cultura ca bogăție a diversității, ca răspuns la uniformizarea lumii. „Or, uniformizarea este calea sterilității. Schimburile constituie hrana creației, când nu mai există diferențe, nu mai există schimburi. Uniformizarea este o situație specifică entropiei.”

↑ **I** evocă și pe Jean-Yves Conrad, cel care a scris *Paris, capitala... României. Ghid al plimbărilor*

insolite pe urmele românilor celebri din Paris, și care fusese în Bucovina, la Suceava și Fălticeni și trăise acolo mai intens decât aproape toți românii. Tot el ne-a lăsat o emoționantă dedicație: „Româncelor și românilor, vii sau morți, fie ei veniți din România actuală, din Basarabia sau din Bucovina, din Serbia sau Ungaria, din munții Pindului, care au imprimat și cu spiritul lor imprimă încă viața capitalei noastre. Iubitorilor de cultură română din patria mea natală, pentru a-i ajuta să descopere scriitorii, actorii, cântăreții, muzicienii, pictorii, oamenii de știință și oamenii politici ai patriei inimii mele.”

Poetul Horia Bădescu observă că a venit și toamna periplurilor sale, însoțită de marea bogăție, de poama generoasă lăsată în urmă. Dar și de balast, de răutate, de prefăcătorie: „Nu spun că fățarnicia s-a născut odată cu lumea modernă, dar parcă niciodată n-a fost atât de insinuantă, de prezentă, clipă de clipă, de înveșmântată în sublimitatea vorbelor mari. O găunoșenie generalizată pune în cumpănă și aruncă în derizoriu aproape tot ce a dat sens, valoare, putere de a exista și a rezista a acestei lumi” (p. 321).

Vine toamna și zilele fug odată cu viața noastră – zice Horia Bădescu – dar toamna aceasta nu rămâne goală și stearpă, ci se umple de ceea ce mințile noastre au produs și urmează să încante și să descante în lumea aceasta prin miracolul poeziei, al literaturii. Horia Bădescu este un astfel de „rege al poeziei”, atins de o aripă de înger, iscoditor și descoperitor de lumi, care, iată, după atâtea cărți de poezie și de proză, ne lasă și amintiri. Îi mulțumesc că ne-a făcut părtași la deceniul lui de lume trăită intens și că ne determină să spunem și noi, împreună cu el: *Et in Arcadia ego!*

↑ **I**n 1898, la insistențele lui Șt.O. Iosif, împreună cu acesta, fondează revista *Floare Albastră* și, deși nu dispuneau de mijloacele materiale de susținere a acesteia, le-a sărit în ajutor Constantinescu-Stans și astfel a trăit și ea un an.

În luna iunie a anului 1910, când nu împlinise 33 de ani, dar contractase un T.B.C., pe atunci boală fără leac, a decis să-și adune toată opera, în două volume. Cu toate materialele necesare într-un geamantan, se internează la spitalul Filaret unde, după zece zile, a decedat. La înmormântarea sa au participat AL. Marghiloman, M. Deșliu, O. Bacalbașa, G. Ranetti, T. Pissani și alți scriitori, iar ziarele *Luceafărul*, *Voința Națională*, *Observatorul*, *Conservatorul*, *Familia* ș.a. i-au consacrat articole elogioase. Enumerând revistele, *Povestea Vorbei*, *Adevărul Literar*, *Moftul Roman*, *Zeflemeaua*, *Ilustrația Română*, *Noua Revistă Română*, *Convorbiri literare*, ca și cotidienele *Patria*, *Epoca*, *Vremea*, *Cronica*, *Apărarea Națională* ș.a. la care a colaborat, îi dăm dreptate lui M. Sadoveanu să caracterizeze opera lui Antemireanu ca fiind „risipită”.

După omagiile colegiale post-mortem ale multor scriitori din 1910, timp

de peste 20 de ani s-a așternut uitarea peste opera lui Antemireanu, până în 1936, când, la îndemnul lui Cezar Petrescu și Pamfil Șeicaru, nepoata sa după mamă, scriitoarea Apriliana Medianu (decedată în 1983), a tipărit, la Editura ziarului *Universul*, în volum, romanul *Din vremea lui Căpitan Costache*. Din prefața romanului, scrisă de Pamfil Șeicaru, merită să reținem: „De o inteligență sprintenă ce te răsfață în vioiciunea stilului, de o cultură frumos organizată ce dădea o temeinicie de gândire atitudinilor lui, Al. Antemireanu risipea o inspirată pasiune de poet în orice acțiune, ... era tot atât de poet în basmele pe care le scria, în nuvelele și articolele de polemică din ziarul *Epoca*, era poet prin exuberanța unei pasiuni ce se cheltuia cu graba unei presimțiri de moarte timpurie.”

Demersul recuperator al scriitorilor Filofteia Repez și Laurențiu Bădicioiu, cu sprijinul Editurii Militare, poate fi un început pentru a readuce în circuitul cultural românesc încă mulți alți scriitori care, în ultima jumătate a secolului trecut, se încadrează în categoria celor care s-au vrut „uitați”.

Cărți și autori

Human Acts

Milena MUNTEANU

Oare de unde începe omenia și unde începe bestialitatea umană, se întreabă Han Kang, în cartea sa *Human Acts*. Vorbim despre o carte ce descrie pierderi de vieți tinere (când ele demonstrau în slujba

democrației), o carte despre morți inutile. Este și o măsură a fragilității umane.

Acțiunea e plasată în Gwangju, Coreea, pe timpul revoltelor de stradă din 18 mai 1980. Moartea elevului Dong-ho, la care autoarea se referă prin pronumele „tu”, are un impact major asupra celor din jur, atât în focul evenimentelor, dar și pe termen lung, la ani distanță. Romanul a câștigat Manhae Prize pentru literatură, precum și Premio Malaparte, iar autoarea este laureata Premiului Nobel pentru Literatură în 2024.

Universalitatea cărții nu se poate pune la îndoială. Atât prin subiect, discutând firea umană, apăsându-se asupra legităților ce o dirijează, dar și prin abordare. Scrisul lui Han Kang cutremură, dar și emoționează, având pagini de o rară frumusețe și forță poetică. Găsești poezie în circumstanțe deloc poetice, afli trăsături umane în noroiul existenței, descoperind sufletul omului în rătăcirile sale.

După evenimentele sociale de stradă, când tinerii demonstranți sunt împușcați de către soldați, suntem introduși la morgă. Descrierea aduce detalii morbide. Găsim cadavre în putrefacție, de nerecunoscut în descompunerea lor, umflate, precum și mirosurile asociate. Cei ce-i căutau pe cei dragi se întreabă ce s-a întâmplat cu sufletele ce părăsiseră aceste trupuri? Oare dau târcoale sau poate că în lumea descompunerii fizice, dar și a unei omeniri în care nu mai există niciun Dumnezeu, poate că sufletele nici nu există. Răspunsul vine simplu, în duhoarea morții

ce pândește de peste tot: Atunci și acolo nu părea să mai existe altceva.

Prima scenă este centrată pe Seon-ju, ce-și caută prietenul dispărut, pe tânărul Dong-ho, în dezolarea fără suflet și fără speranță a morții. Surprinzător, aflăm apoi impresiile unui decedat ce pare să fie aruncat pe mormanul de cadavre, înainte de a i se da foc, ca pe-un rug. Este o privire atentă a ceea ce suntem după moarte, într-o paletă senzorială atât de vie, de parcă vezi sângele prelingându-se din răni, percepi cu ochii minții paloarea și putoarea cadavrelor, simți în nări miasmele pestilențiale și mai ales percepi răceala asociată morții. Îi simți umbra.

Alte scene îi urmăresc pe tinerii prinși în piața publică, încarcerati și forțați să mărturisească. Ce? Orice așteptau tortionarii ca ei să declare. Creativitatea umană se dovedește a fi universală și sub acest aspect, când proceduri diabolice de tortură sunt folosite să extragă mărturiile celor interogați. Citisem câte ceva din literatura pușcăriilor comuniste, iar aici, deși în această carte ororile expuse sunt făcute de o altă orânduire socială, văd încă o temă comună, a violenței regimurilor la putere spre a se prezerva. Există și o oarecare variabilitate și originalitate în domeniul demonicului. De la arderea ochilor celor ce nu se uitau în lumină, așa cum li se ordonase, până la alte forme rafinate de tortură, de care nu mai auzisem. Se pare că aici vorbim despre aceeași temă universală, a cruzimii bestiale, doar instrumentele de tortură par să fie adaptate circumstanțial.

Prizonierul devine astfel o carcasă goală, la fel ca a oricărui animal flămând. Sub tortură, el devine submisiv și resemnat. Una din puținele asemănări cu o făptură umană este *brittleness*-ul spiritului. Aici ni se propune comparația cu sticla. Ca în cazul unui pahar,

transparența e plătită cu prețul fragilității. Astfel, spiritul fisurat sub tortură se poate face țândări. Rezultatul poate conduce fie la un spital de nebuni, fie la sinucidere (ca în cazul delicatului personaj Jin-su), sau, în cazuri mai fericite, la traume pe viață.

După mai multe capitole în care predomină întunericul, în care diferite personaje contrastează iadul evenimentelor din 1980 cu tortura post-traumatică ce a ajuns să le domine viețile, cititorul se obișnuiește cu veștile rele. Începe să prevadă repețiția, știe la ce să se aștepte. Nici nu mai e zguduit. Traumele din viețile personajelor devin normale, parte din viețile tuturor. Decedații au devenit statistici. Ei și-au pierdut unicitatea și de fapt s-au transformat într-o masă amorfă de casualități, a căror absență le îndurerează și azi familiile. Frații dispăruților îmbătrânesc înainte de vreme și te întrebi de ce plătesc ei prețul tragediilor, când nu ei le-au cauzat.

Totuși, mesajul ar putea fi văzut ca optimist. El ar putea sugera ideea că omului îi stă în putere să fie om, în loc să fie bestie.

Pentru unii, acest lucru vine natural, iar când aceștia formează mulțimi, de multe ori indivizii împrumută curajul de la grupuri, ajungând ca împreună să făptuiască acte de noblețe neîntrecută, unele ce intră în manualele de istorie. La fel ca în cazul atrocităților, ce nu par să fie cauzate în mod necesar de bestialitatea indivizilor, cât de amplificarea ce apare în grupurile ce uneori sunt încurajate să se poarte cu toată cruzimea. Poate că, înțelegând mecanismele intime ale interacțiunilor umane, ajungem să facem alegeri mai bune. În fapt, comportamentul nostru nu e doar o chestiune de circumstanță, ci și de discernământ.

Human Acts – o lectură ce invită reflecția. Necesară.

Cercul nostru cel de toate zilele

Sunt cărți (așa ar trebui să fie toate!) despre care îți faci o părere de la primul contact, vizual, cu coperta lor – titlu, culoare, ilustrație, dispunerea în pagină ș.a.m.d. Una dintre ele, apărută în 2025, poartă semnătura Passionariei Stoicescu și girul Editurii Ink Story din Pucioasa. Primul contact mi-a lăsat impresia aceea stranie de *déjà vu*, și gândul m-a dus imediat spre universul artistic al pictoriței și graficienei Tia Peltz – poate titlul, pus chiar sub semnul imperativului (*Pregătește-te de circ!*), amintind de clovnii ei cu lacrima rostogolindu-se pe obraz, poate ilustrația (ce reproduce o lucrare a doamnei Passionaria Stoicescu), amintind de colcăiala/foșgăiala/viermuiala personajelor ei, de chipurile lor diforme, de trupurile lor contorsionate... Toate elementele țin să avertizeze cititorul că va intra pe tărâmul improvizației, al ridicolului, al grotescului, al derizoriului, pe scurt, al cercului. Cu alte cuvinte, că viața din proza Passionariei Stoicescu nu e teatru, cum ținea cândva Marele Will să ne convingă.

De altfel, chiar din prima povestire, pe dedesubt, adică prin sugestii extrem de subtile, le-aș zice chiar subliminale, este degradată însăși ideea de teatru: cele *trei surori*, bătrânele protagoniste de răsău-plânsu' ale narațiunii „*Generalul*” *Coanamare*, contrabalansează, cu semn negativ, titlul dramei lui Cehov. Vă amintiți oglinzile din bălciurile de odinioară ce distorsionau imaginea în cele mai grotești feluri? Citiți cu atenție antologicul episod al groparului cu tigva în mână, replica din oglinda deformantă a celebrei scene hamletiene: *...mustăciosul, după ce-și mușcă nervos marginea mustății stângi, trase un craniu, îl scutură de pământ, îl șterse meticulos cu dosul palmei, suflă de câteva ori în orbitele goale ale tigvei, ca și când asta ar fi putut s-o însuflețească subit, și zise triumfător: / – laca și Coanamare!*

Volumul include (ca și acela din 2024, *Acasă nu-i acasă*) 11 povestiri și nuvele, ce narează la persoana a treia (cu mici excepții, de exemplu *Mama, copilul meu bătrân*, povestită la persoana întâi), uneori cu inserții monologate, fragmente de viață deloc spectaculoase, întâmplări banale, în marea lor parte

din cotidianul postdecembrist, cu pasagere ancorări în realitatea imediată ce le conferă un spor de veridicitate, dar și cu incursiuni într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat, din alt regim, cu secvențe din viața de atunci sugerate, în trecere, din câteva crochiuri (aglomerația din mijloacele de transport, frigul din case, coada unde se dau portocale, șeful de restaurant de la care se procura carne și șefa de librărie ce dădea cărțile bune pe sub mână ș.a.), plasate în spații geografice diverse (orașele de provincie, în capitală, chiar peste hotare), în locuri dintre cele mai comune (într-un cimitir sub arșița verii, într-o tipografie din vechea orânduire, în diferite locuințe/apartamente, la circ etc.), altele sordide.

Sunt experiențe de viață (unele bănuite a fi, după o expresie a regretatului Nicolae Gheran, „fășii biografice”: șicanele, micile mizerii ale șefilor de prin diverse redacții, sau personajul Alta, din *Mizeria sâmbetei*, născută la 30 aprilie 1946, trimiterile la *bunicul Niță*, la înaintașul haiduc Junghibabă, la autoritara figură maternă etc.) mustind de credibilitate, în primul rând datorită identificării trăirilor personajelor cu cele ale autoarei, pe care totdeauna am suspectat-o a fi din categoria celor ce (după o vorbă a lui I. Peltz) „râd în aparență”, în vreme ce „sufletul lor tremură și plânge”.

Atrage de la bun început atenția permanentă glisare/alunecare în derizoriu (anunțată, de altfel, încă din titlu!), plasarea sub semnul desacralizării, fie că e vorba de spațiul monahal din *Parfum și mătâni*, aflat sub o *teroare sonoră* (o drijbă sfâșia în răstimpuri *pacea locului, clopote mici și mari se văicăreau, toaca avea ceva sadic și crud în toată sarabanda ei de sunete*), sonorități dizarmonice prefigurând/anticipând abuzul sexual la care îl supune starețul pe tânărul Iachint, fie de ritualul creștin al deshumerii din „*Generalul*” *Coanamare* (*muște mari, negre, băzâiau deasupra farfuriilor cu pomană, preotul bea vinul cu care trebuia să stropească osemintele – Las' că și oasele mele sunt bătrâne...*, negociază plata serviciului ș.a.), până la momentul ce ar fi trebuit,

Rodica LĂZĂRESCU

în acea perioadă, să fie perceput ca o mare realizare, încărcat de solemnitate, de mândrie – primirea în rândurile partidului comunist: noul membru, beat pulbere, strigă de la geamul apartamentului o înjurătură groasă.

Personajele, unele anoste, altele grotești, ducând *un trai mărunt* (*Parfum și mătâni*), cele mai multe, femei în jurul vârstei de 40-50 de ani, căsătorite, având și copii și totuși simțindu-se singure, câteva cu preocupări/inclinații artistice (Alta scrie și pictează, Liza ilustrează cărți pentru copii, Tofana e pictoriță), toate *cu suflet rănit și tânjitor de căldură*, precum Liza (*Sila*), trăind drama unui ireparabil deficit de afecțiune, de iubire (*...am tânjit toată viața să fiu mângâiată, să nu împart cu nimeni sărutările și îmbrățișările care mi s-ar fi cuvenit...*) – fie maternă (*mama nu m-a mângâiat niciodată și nu m-a răsfațat cu cine știe ce cuvinte drăgălașe...*) ce le-a marcat copilăria, fie erotică (experiențe adolescentine sau de maturitate, chiar de senectute, ratate, eșuate, ori chiar traiul *con-jug-al* atât de sugestiv caracterizat de protagonistă prin silabația forțată).

În relațiile lor familiale, mamele sunt autoritare și temute (*...oi fi tu colonel, zicea, să-ți comanzi trupa și nevasta, dar eu sunt generalul*), soții sunt reci, ursuzi și sobri, iubiții – lipsiți de delicatețe, străini de gesturi tandre, infideli uneori.

Nu lipsesc nici situațiile extreme, ieșite din comun, anomalii, deviațiile sexuale: Obreja, cântăreț de romanțe, *agreabil, dar puțin ciudat*, se dovedește a fi Obrejica și are un *nevest* (*Pregătește-te de circ!*), Nichi, *un cap de femeie despletită, pe un trup mătăhălos de bărbat, cu o biografie înspăimântătoare* (*Triplet de dame, Courbet și șarpele*), fratele Iachint (*Parfum și mătâni*), toți din aceeași galerie a personajelor tânjind după afecțiune.

Alternativa salvatoare

Nicolae MELINESCU

Africa revine în prim-planul geo-economic cu o ofertă trecută în plan secund până nu demult, în contextul confuz și speculativ creat de America pe piața energetică mondială. Atul nu este de dată recentă, dar re-evaluarea lui îi dă proeminența momentului. Africa produce unsprezece milioane de barili de țiței pe zi, adică 10 la sută din producția mondială.

Petrolul african, descoperit și exploatat la nivel industrial, a devenit valoare și resursă după cel de-Al Doilea Război Mondial. Rezervele identificate nu au rivalizat cu cele din Venezuela sau din Arabia Saudită. Perimetrul cel mai vechi, descoperit în vestul continentului în 1903, a devenit rentabil în 1937, când Shell D'arcy Petroleum Development Company of Nigeria a primit licența de exploatare pe o suprafață de un milion de kilometri pătrați (aproximativ de patru ori mai întins decât teritoriul României). Ulterior, țara a ajuns unul dintre marii producători mondiali (locul zece în lume), atractiv pentru marile corporații, care au exportat în 1960 – anul unu din Deceniul Decolonizării, proclamat de ONU – aproape nouă sute de mii de tone metrice, un rezultat care a dat startul în cursa monopolistă în care au intrat Mobil, Tenneco, Gulf Oil, Chevron, Agip și Elf, pe lângă pionierii Shell și GP, cu toții investitori și exploratori ai resurselor tot mai abundente. Că veniturile obținute din petrol au ajuns să alimenteze bugetele naționale cu aproape nouăzeci la sută din total nu a însemnat și o îmbunătățire a calității vieții omului de rând în comunitățile recent ieșite din perioada colonială. Corupția a dezvoltat cleptocrația rapace, producția a crescut, delta fluviului Niger – zona cea mai bogată în resurse – a devenit unul dintre cele mai poluate locuri de pe glob, un iad pentru localnici, bântuit de bandele noilor gangsteri ai petrolului, antrenati rapid în furtul din conducte și în sechestrarea petrolierelor din Golful Guineei. „Nigeria continuă să se confrunte cu subdezvoltare la nivel național, în ciuda procesării și a exploatarei petrolului în cantități enorme. Situația este provocată în mare parte de neglijarea altor sectoare ale economiei ca rezultat produs de veniturile mari obținute din țițeiul brut. Țara a devenit monoindustrială, vulnerabilă în fața fluctuațiilor de pe piața internațională.” (Adefolaju J. Sociu, „Economic impact assessment of a mono-culture economy; the case of Nigeria”, *Journal of Sociology*, 2014:21 (1): 225-239)

extinse în 1968 odată cu primele puțuri off-shore și urmate de perimetrele din Cabinda. Producția actuală variază în jurul cifrei de o jumătate de milion de barili pe zi. Crizele globale au amplificat interesul marilor corporații pentru alternativa africană, în special pentru cea angoleză, dată fiind accesibilitatea directă a porturilor la Atlantic, fără traversarea zonelor conflictuale ale Orientului Mijlociu. Acest avantaj pozițional a stimulat explorări de-a lungul ambelor coaste ale Africii, încheiate cu descoperiri care au mărit clubul petroliștilor din Mauritania până în Namibia și din Eritreea până în Mozambic.

Între marile promisiuni a intrat Gabonul, unde primele bazine au fost identificate în 1956 și unde exploatarea comercială a început cu patru ani înaintea proclamării independenței. Țițeiul a fost declanșatorul unor căutări febrile în Senegal, în Camerun, în Niger și în Ciad. Prospecțiunile s-au extins și pe coasta estică, în Sudan, în Kenya, în Tanzania, până spre capătul continentului, în largul coastelor Africii de Sud. Producătorii și exportatorii din țările amintite au câteva avantaje. Primul dintre ele este angajamentul regimului militar, civil, autocratic, democratic sau dictatorial interesat să protejeze operațiunile marilor corporații americane, occidentale și chinezești, care, la rândul lor, îl susțin direct sau mascat. Se adaugă facilitatea și siguranța încărcării marilor transporturi și a navigării spre oceanul planetar. Pentru europeni, traseul spre coasta Africii pornește din Mediterana, navigarea prin Gibraltar și de acolo spre sud până la capul Bunei Speranțe în ape relativ sigure, mai puțin Golful Guineei, bântuită încă de hoții de petrol. Pentru americani, ruta este și mai accesibilă și presupune doar traversarea Atlanticului de la vest spre est. În fine, un alt avantaj îl reprezintă și capacitățile de rafinare (aproximativ 201 milioane tone metrice pe an), limitate deocamdată de lipsa investițiilor și a regimului tehnologic învechit.

Rafinarea petrolului pe pământ african și prelucrarea derivatelor la sursă pentru distribuția pe piețele internaționale este procesul în curs de revizuire de către marile corporații, din cauza dezechilibrului dintre cantitatea extrasă și volumul mult mai mic de produse finite. Înaintea crizei din Iran, Nigeria, Angola și Africa de Sud au inițiat un proiect de modernizare și extindere a unităților de rafinare. Blocada din Ormuz și posibil și din Bab el Mandeb a grăbit punerea în operă a unor asemenea proiecte. Succesul lor poate fi limitat de extinderea comerțului regional. Deocamdată, majoritatea producătorilor din regiunea sub-sahariană obțin profituri din exporturile spre Europa, China, Japonia, Coreea de Sud și spre America Latină. Zona Continentală Africană pentru Comerț Liber (*The African Continental Free Trade Area*, orig. engl.) a deschis o platformă de extindere a comerțului intra-african cu produse energetice, care să consolideze schimburile zonale și să contribuie la mărirea

stocurilor necesare economiilor naționale. „Prin facilitarea distribuției transfrontaliere și armonizarea reglementărilor, partenerii pot construi o piață intercontinentală a petrolului mai eficientă, pot să ofere mai multe locuri de muncă și pot să susțină creșterea industrială.” (energychamber.org/)

Proiectele referitoare la interconexiunile sub-sahariene se pot ciocni de realitatea ignorată de scenariile computerizate. Pe de o parte, se pare că actualele instalații și echipamente au ajuns la capacitatea maximă (mai puțin zona mozambicană Cabo Delgado, în curs de extindere a producției). Pe de altă parte, practicile monopoliste ale corporațiilor multinaționale au provocat mișcări sociale ostile ale populației și ale grupurilor pentru apărarea drepturilor omului, atitudine speculată de propaganda islamistilor extremiști. Deturnarea frauduloasă a fondurilor obținute prin exploatarea resurselor energetice spre oligarhi și grupuri anti-sociale a provocat blocaje în dezvoltarea economică. Dependența de exporturile de țiței și derivate a dus la recesiune, la lipsa infrastructurii, la defavorizarea agriculturii și la agresarea mediului natural.

Optzeci și cinci la sută din bazinele petrolifere se află în Nigeria, Libia, Algeria, Egipt și Angola, producători de primă mărime, cărora li se adaugă Gabon, Camerun, Guineea Ecuatorială, Republica Democratică Congo, Coasta de Fildeș, Ghana, Mozambic și Tanzania. Prospecțiuni recente au adus în clubul petroliștilor Ciadul, Sudanul, Namibia și platforma continentală a Africii de Sud. Practic, Africa rămâne continentul de amortizare a actualei crize și a celor posibil să mai vină. Chiar dacă resursele sale strategice au fost acaparate de beneficiari extra-continentali mai vechi – S.U.A., Marea Britanie, Franța, Olanda, Italia) sau mai noi – China, Turcia, Arabia Saudită – asul rămâne în mâna guvernelor, devenite mai flexibile și mai apropiate de interesele naționale față de primii conducători post-independență, considerați părinți fondatori ai națiunii. În virtutea acestei flexibilități, guvernele din Sahel i-au trimis la plimbare înapoi în frumoasa și iubită lor patrie pe militarii francezi. O atitudine de emancipare au promis și Senegalul, Kenya și Namibia. În reasezarea țărilor africane în peisajul internațional aglomerat de ambiții și atitudini ofensive ale regizorilor mondiali devine evident potențialul decizional al africanilor, care se mută spre centrul geopoliticii fără să facă nicio mișcare telurică, ci numai sub presiunea și starea de facto a proceselor din emisfera nordică. Pe măsură ce robinetele din Orientul Mijlociu au transformat șuvoaiele de aur negru în modeste picături, potențialul Africii devine surplusul de greutate ce poate înclina balanța beneficiilor înspre țările continentului posesoare și exportatoare de țiței și derivate. În plus, ele devin atractive și pentru investitori cu proiecții pe termen lung, suficient de vizionari ca să contribuie la dezvoltarea capacităților locale de rafinare și la dezvoltarea rețelelor care să poarte petrolul spre marile porturi de la oceanul planetar.

Ceea ce prelungeste vulnerabilitatea regimurilor sub-sahariene și le reduce valoarea strategică de furnizori alternativi în condițiile tensiunilor de pe alte câmpuri petrolifere rămâne dependența celor dintâi față de veniturile din exploatare și export și siguranța limitată a piețelor internaționale. Cele mai noi fluctuații provocate de deciziile combatanților din Orientul Mijlociu au aruncat în haos piețele interne africane, extrem de sensibile la orice manevră speculativă, indiferent de domeniul comercial afectat.

Crizele majore de pe piața internațională a produselor energetice au fost provocate, ca și cea din zilele noastre, de turbulențe geopolitice majore: criza Abadan din 1951-1954, declanșată de naționalizarea industriei petroliere din Iran, criza din 1973, consecință a războiului israeliano-arab, criza din 1979 care a însoțit prăbușirea regimului Șahului și instalarea teocrației condusă de ayatollahul Khomeini. De fiecare dată, lumea mării industriei a descoperit ca alternativă petrolul african, până când a fost depășită criza. Sub impulsul penuriilor, au fost valorificate noi resurse. Între actorii la modă a apărut Angola. „Prima descoperire comercială a petrolului a avut loc în 1955, după care industria extractivă s-a dezvoltat exponențial, creșterea economică a fluctuat consistent, coborând la numai cinci procente pe an între 1985 și 2002. Chiar la începutul valorificării țițeiului, Angola a fost lovită de războiul civil (1975–2002), ceea ce a limitat dezvoltarea și creșterea economică.” (A. Malaquils, „Making war and lots of money; the political economy of protracted conflict in Angola”, *Rev. Afr. Political Eco*, 20(90): 521 – 536)

Prospecțiunile de început în zona litorală a Atlanticului au identificat câmpuri bogate în 1955,

Așa încât, mottoul nuvelei *Mizeria sâmbetei* ar putea sta foarte bine în fruntea întregului volum, sintetizându-i mesajul, precum morala unei fabule: „Sărăcia cea mai teribilă e singurătatea și sentimentul de a nu fi iubiți.” Maica Tereza

Toate povestirile sunt învăluite într-un delicat halou de empatie, un abur de înțelegere, de căldură, de compasiune profund umană. Nicio nuanță acuzatoare, nicio notă de indignare, niciuna de ironie, de sarcasm. Recunoscându-se în personajele sale sau, poate, împrumutându-le acelor „ființe de hârtie” ceva

din experiența sa de viață, din trăirile, din frustrările sale, eliberându-se, vindicându-se, prin povestire/mărturisire, odată cu ele, autoarea își scoate din suflet istoria asta urâtă, care zăcea acolo nemărturisită și o apăsa.

Recentul volum, apărut în avanpremieră, în întâmpinarea „pragului biologic” pe care l-a atins în această primăvară doamna Passionaria Stoicescu, șterge machiajul strident de pe chipul „clovnului”, invitând cititorul să descopere omul din spatele fardului grotesc. Și, de ce nu?, să se recunoască el însuși actor în circuit nostru cel de toate zilele.

La pas prin satul global

Paula ROMANESCU

Ca o frunză de arțar Pământul Jurnal de veche Lume Nouă (XV)

La întoarcere în oraș, ne oprim lângă debarcaderul de unde, oameni și mașinile lor, sunt transbordați pe Insula Mare din Ocean, unde-și au locuință. Și a doua zi iar, pentru că locul de muncă (sau cum s-o mai numi activitatea lor) este la zeci și sute de kilometri distanță de casă.

Pe insulă nu stă chiar oricine – prețul terenului și al vilelor ridicându-se binișor cu tot greul lui de multe zerouri până spre... vârful Munților Stâncoși. Dar eu tot mă întreb cum or putea sta acești privilegiați sub atâtea zăvoare de apă, întrebare de aflat în treabă (când tot n-ai!) de parcă între modul nostru de viață și al celor de acolo ar și exista vreo legătură alta decât aceea că toți suntem datori cu o moarte la ceasul sorocit.

Și cum tot am adus vorba de temutul ceas, iată ivindu-se sub ochii noștri pe o colină înșorită, un „cartier” al umbrelor cu perfecta lor egalitate de care doar lespezile aliniate puteau da socoteală. Și tăcerea locului.

Pe șosea – herghelii bine strunite ale cailor putere. Oră de vârf. Nicio manifestare de nervozitate la partenerii de trafic. Curgere domoală, continuă. Niciun accident. Respectarea indicatoarelor de viteză e tot lege de respectat și nu de discutat. Cine vrea s-o facă pe asul de Formula Unu, n-are decât, dar altă ocazie nu va mai avea. Pentru început i se iau „punctele” – un fel de poliță în alb care presupune creșterea (dis)proporțională a taxei de asigurare de să-i piară grăbitului pofta de teribilisme șofericești. Abia după niște ani buni (de plată) i se dau nerăbdătorului punctele înapoi, taxa de asigurare redevine iar prietenoasă, dar lecția a fost învățată bine.

Dacă rămâi fără mașină (din lipsă de carnet), e ca și cum n-ai exista.

Ți-ar trebui vreo săptămână să ajungi *per pedes* la locul cu jobul, adică exact timpul după care să ți se spună cu un zâmbet încurajator că ești mult prea bine pregătit pentru postul pe care abia îl obținuseși...

Viața culturală se reduce pe aici la *Breaking News*, cina în familie, sala de gym, un pahar de ceva lichid culoarea hameiului, o ieșire pe terasa de la parter (în curte!), o muzică în surdină (vecinii nu trebuie neapărat obligați să se bucure de efluviile sonore care i-ar ajunge dinspre tine), o conversație familială despre cum a mers treaba peste zi, ce-ar mai trebui făcut... Uite, iarba și-a cam ridicat vârfurile – trebuie chemat omul cu cositoarea... Gardul viu dă semne de inițiativă personală de dezvoltare – trebuie anunțat omul cu foarfecele...

Banii ajung. Cei care muncesc sunt bine plătiți. Dar ei chiar muncesc bine!

Aux armes, citoyens!

**Le sang abreuve le Boulevard des Anglais
Joi, 14 iulie 2016**

Televizorul este permanent deschis. Noutăți cât cuprinde.

În Franța se cântă *Allons enfants de la patrie!*
Fâlfâie drapelul, lumea cu belelele...
E sărbătoare!

În Anglia s-a schimbat prim-ministrul. Davidu „Cameronul” a lăsat locul Therezei (nu *Maica!*). Femeile britanice și politica fac casă bună, de piatră tare! Fie că sunt de fier, de oțel sau, mai rar, de „lemn moale, lemn sfânt”, ele știu să comande ca și cum ar pocni din bici pe lângă ei...

Anglia nu mai vrea în UE. Nimeni nu știe ce-o mai fi după acest divorț „à l'amiable” dintre Marele Albion și Madam Europa.

Sigur este că lui *Albi cel Mare* nu i-a convenit deloc, ba chiar i-a displicut din cale-afară, să se vadă pus de-a valma în turma aliniată la claua de fân și hambarul cu grăunțe al multinaționalei cucoane Europa care, culmea! îi mai și prețindea să joace după cum îi cânta ea cu accent franco-german și să verse la ieslea comună ceva mărunțiș... Așa că a pus de un *break-sictir*.

Custodia copiilor rezultați din refuzata de acum

mezalianță ar urma să fie lăsată pe seama rudelor sărace ținute dincolo de granițele Spațiului Shenghen, obișnuite să plătească fără cârtire oalele sparte ale experimentelor istorice. Bune și rudele astea pe post de lighioane de curte ori vite de povară!

La Buckingham se schimbă garda la Palat, se înhamă caii la caleașca regală fiindcă Măria Sa Elisa a II-a și-a potrivit pălărie nouă pe urechea-i veche și-ar vrea să dea o raită pe cheiurile Tamisei cât să-i pară blestemata asta de viață „*toujours en rose*”. Feciorul ei cel mare, trotter bătrân de-acum, nu mai pleacă prin deșertul de nisipuri mișcătoare cu cămila de când a prins gustul slanei cu pită, arozate cu o pălincă ardelenească sau cu o glajă de vinars cât să *tât* învețe românește de nu cumva i s-o fi lipit de inimă *ca marca de scrisoare* limba vreunei nurlii Ildike, mai dulce decât orice beție.

În Franța se cântă: „*Qu'un sang impur abreuve nos sillons!*”

Pe Boulevard des Anglais, la Nisa, *un sang pur abreuve l'asphalte*: dintr-un mastodont-
auto, un sinucigaș candidat la raiul lui Allah a prins a mitralia mulțimea în vreme ce jerbele focurilor sărbătorești de artificii înfloreau cerul Mediteranei.

Groză și extaz.
Groză!!!

După un prim bilanț – 73 de victime.

Pe ecranul televizorului – imagini de la locul dezastrului.

Hôtel Negresco mă... privește nedumerit ca și cum ar vrea să afle de la mine (de la mine?!)

ce se întâmplă cu lumea asta nebună.

Noi punem de mămăligă. Pe plita electrică fierbe borșul de somon.

Breaking News ține de minute interminabile subiectul cu atentatul.

În Franța este ora 23,59. La Vancouver – 16,59. Numărul morților de la Nisa – 75.

Nu se iau în calcul cei care vor fi murit „de moarte bună” sau nebună pe tot pământul cu oameni în ziua aceasta din care, iată, a mai rămas un minut...

Tu nu ești un număr, ești o persoană, citesc pe un autocar apărut pe ecranul cel cu vești de doliu. Și totuși, un bezmetic a transformat în câteva clipe 75 de persoane într-un număr.

Stau în fața ecranului ca paralizată. Se reia momentul intrării camionului alb, solid, chiar elegant, în mulțime... Pe banda cu înscrisul veștilor – numărul victimelor – 77; răniți peste o sută.

Gayaneh răstoarnă mămăliga. Borșul primește leușteanul cules din colțul de grădină de zarzavat (2 mp) cu care se mândrește stăpâna casei... Leușteanul lor nu are aroma celui de noi.

La Vancouver plânge cerul cu stropi mărunți și reci. Munții Stâncoși – sub un giulgiu cenușiu.

Îmi telefonează DI H.V. de la Windsor: – *Ați văzut ce s-a întâmplat? Sunt de-a dreptul devastat. Nu știu ce să fac: să plâng, să beau până uit. Cum?! Islamiștii amenință că până în 2025-2027 toată lumea va fi islamică sau nu va fi deloc...* Unde am mai auzit noi formula asta cu „*va fi...* sau nu va fi deloc”? Ah, vorbele și nebunia omenească! Nu știu ce să-i răspund interlocutorului meu. Îi sugerez să închidă televizorul. Sper să mă asculte. Noi îl închidem. În farfurie e semn de pace și tihnă omenească.

De ce înghit cu noduri?

Cină fără de taină.

Nu vorbim. Fiecare speră că tăcând, lumea se înțelepțește.

De ce le-ai dat, Doamne, cuvânt oamenilor? Poate de-ar fi fost muți, nu și surzi, n-ar fi știut decât de murmurul izvoarelor, de blânda zbatere de vânt prin frunzișul pădurilor – regat al necuvântătoarelor, de cântul păsărilor și foarte arareori de urletul fiarelor înfometate.

În depărtare, peste linia care separă crestele munților de cer – un nor vânat ca o ciupercă de umbre de abur de Hiroșima...

Pace vouă, oameni!

Vineri 15 iulie 2016

Față de veștile altfel fierbinți din această zi, atentatul de la Nisa a devenit cenușă (caldă încă) în vatra cu noutăți de prin lume adunate înțețită de alte flăcări.

Turcii își răstoarnă Guvernul. Cine să mai ia seama și la insignifianta dublă crimă despre care relatează alert un reporter T.V., crimă făcută azi de un canadian smintit din cei care confundă libertatea cu dreptul individului de a face chiar orice i-ar trece prin vidul său de gândire!

Minutele se târăsc cu o încetineală sinonimă cu imobilitatea. Nici semeții Munți Stâncoși nu se mai văd din pricina vâlului dens de ceață.

Măine trebuie să plec la Toronto, unde mă așteaptă fosta mea colegă de catedră din cartierul bucureștean Drumul Taberei, scriitoarea de astăzi Elena Buică, devenită de peste două decenii cetățean canadian. La acest gând se adaugă altul pe care îl socotesc de maximă urgență: Să-i reamintesc acesteia ora de sosire a avionului ca nu cumva să rămân a nimănu, rătăcită printre bagaje rătăcite...

Uitasem iar (vai, uitarea cum ne mai curtează de la o vreme!...) de fusele orare, dar vocea de la capătul undelor pe care zburase glasul meu, vocea aceleia care părea că ar vrea să-și înghită o vorbă dulce, mi-a reamintit de diferența de trei ceasuri distanță dintre locurile unde ne aflam una de alta... Noroc că nu ani-lumină!

Da, îmi confirmă ea, voi fi așteptată.

Fii binecuvântat timp care curgi!

Rotește-te mai departe, Planetă Albastră!

Zboară și tu, tren fără conductor, suspendat pe stâlpii de beton armat lângă cerul înalt unde stă cu siguranță un Dumnezeu al călătorilor atent la cea mai imperceptibilă schimbare de macaz cât să știe cei care trebuie să coboare cum să-și afle mai ușor calea spre dincolo de nori, spre dincolo de stele, spre dincolo...

Prietenii mei de la Vancouver îmi oferă o ultimă plimbare prin Down Town. În rada portului de aici – o pădure de iahturi ca niște albatroși în repaus, bărci ca niște case plutitoare cu prispă, flori la ferestre, cățel de pază... Nu, n-am văzut și *Capra lui Moș Sabin*. O fi fost plecată în pădure din același dor de libertate care ne încearcă și pe noi, oamenii!

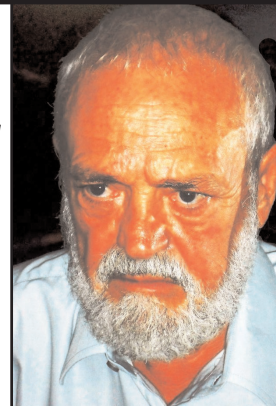
La restaurantul de lângă Flacăra Olimpică cea niciodată stinsă (probabil ca să li se amintească oamenilor că viața este o „vecinică” întrecere!) de pe platoul cu dale de marmură unde nu poți merge decât pe propriile-ți picioare, mașinile fiind strict interzise, ne oprim să luăm o „Giambalaya” – ceva cu orez, calamar, piept de pasăre și mai multe sosuri ardeiate cât să-ți sară sângele din țâțâni... Noroc cu berea stingătoare de jaruri.

La mesele din jur – familiara faună pestriță multi-națională. Servezele tinere și suple ca niște trestioare împart zâmbete în timp ce ne prezintă cartea de bucate cu prețuri piperate și ele ca giambalaya care, iată, tocmai ni s-a servit. Piperul prețurilor e singurul lucru pe care-l înțeleg fără greș în timp ce fac rapid în minte convertirea în lei a dolărilor canadieni înscriși în dreptul fiecărui fel de mâncare și a dolăroilor convertibili în paharul de licori alcoolice.

Folclorul românesc – ceramica

Radu ADRIAN

Cuvântul **folclor** descinde din englezescul *folk* – oameni, popor, și *lore* – știință. Termenul reprezintă ansamblul formelor artistice literare orale, muzica, dansurile și toate meșteșugurile populare adoptate și practicate în sfera unei etnii. Din folclorul literar fac parte *poveștile, baladele, miturile, epopeile, proverbele, zicătorile, strigăturile, ghicitorile, cântecele, și descântecul rituale*. Toate au fost create doar de anonimii din masele populare și, pentru relevanța lor mare, au fost adoptate în comunitatea umană și circulă oral în rândul acesteia. Întreaga sferă a folclorului nu are cum să apară și să pulseze continuu decât la etniile sedentare. Îl întâlnim în forme limpezi doar la câteva popoare, care au istorie foarte lungă. Spre exemplu, chinezii, indienii, egiptenii, perșii, grecii sau românii au un folclor demn de invidiat fiindcă viețuiesc de multe milenii în același spațiu geografic. Întreaga lor existență este legată de practicarea agriculturii, împreună cu domesticirea și creșterea unor animale. Însă, dictate de nevoi, apar și se dezvoltă primele patru meșteșuguri importante. Prima era construirea locuinței. A doua, croitoria, broderia, țesăturile cu acul și o seamă de covoare, velințe, păretare și preșuri – toate țesute la război. A treia e prelucrarea lemnului. S-a practicat încă din mezolitic, pentru crearea unor unelte, a obiectelor de uz, arme de vânatoare, dar și pentru clădirea locuințelor. Ceramica e pe locul patru, și apare la începutul epocii neolitice. Împreună cu obiectele din lemn, câteva milenii va crea toate obiectele casnice din gospodărie.

Dar folclorul reprezintă și cultura de bază a oricărui popor și are un caracter colectiv, sincretic și anonim. În forme incipiente, el apare în mezolitic, în sânul triburilor care și-au format o identitate prin păstrarea teritoriului și a limbii. Toate obiceiurile și cunoștințele se transmiteau din generație în generație, printr-un proces de circulație continuă. Folclorul e o expresie complexă a gândirii și a capacității creatoare a maselor populare. Se dezvoltă și atinge cotele cele mai înalte doar în mediul etniilor sedentare. Cercetarea lui a demarat la începutul sec. XIX, prin evidențierea unor obiceiuri și credințe arhaice. În 1890, James George Frazer folosește folclorul în lucrarea *Creanga de aur*, ca metodă de reconstituire a credințelor și a unor ritualuri străvechi. În înțelepciunea și fantezia din ele, distingem toate formele și particularitățile unei culturi naționale. Folclorul este forma cea mai importantă de existență a conștiinței naționale în sânul unei etnii. Însă un rol important în formarea și păstrarea lui îi aparține și credinței religioase. Elementele cele mai importante din viața omului primitiv, care-l rup iremediabil de animal, sunt arta și religia. De obicei, activitatea acestora se desfășoară împreună, fapt care implică limba bibliei să numească talentul artistic *Har!*

Toate meșteșugurile practicate în perioada neolitică au fost invenții importante pentru comunitatea umană. Pentru materialul textil s-au inventat războiul de țesut, acul și foarfeca. Pentru lemn – toporul și ferăstrăul, iar pentru vasele din lut ars – cuptorul de ceramică. Însă, din cauza gradului ridicat al perisabilității, fibra textilă și lemnul nu se pot conserva multă vreme în timp. În schimb, lutul ars, datorită durității, poate rezista mai multe milenii. Muzeele lumii sunt pline de vase, obiecte și siluete umane modelate în lut și arse, încă din perioada primitivă. În spațiul Carpato-Danubiano-Pontic, în urmă cu 6 milenii, ceramica atinsese cota maximă a eficienței și diversificării obiectelor, dar și a valorii lor estetice. Conservarea lor, uneori chiar și în stare de funcționare, ne permite o analiză completă a ceramicii vechi.

Cuvântul *ceramică* derivă din limba greacă veche, care înseamnă *coacerea argilei modelată manual*. În preistorie, cupele sau ulcelele nu erau arse-n foc, ci uscate bine la soare. Erau bune doar pentru o perioadă scurtă de timp. Cu vremea, remarcându-se duritatea pe care focul o dă ciobului de lut, oamenii încep să-și ardă toate produsele plasticizate în argilă.

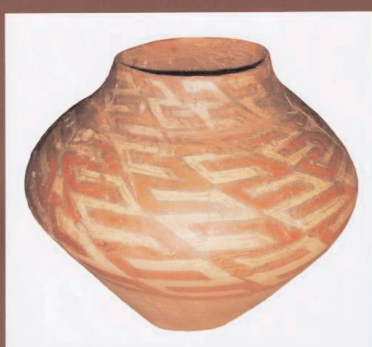
În stare nativă, aceasta nu este dură și poate fi modelată manual. Calitatea sa e stabilită de culoarea și rezistența rezultate în urma arderii.

Pentru ceramică există mai multe tipuri de argilă, însă în neolitic era folosită doar cea care, prin ardere, devenea roșie. Lutul alb – caolinul – era folosit doar la ornamente. Eficiența muncii a dirijat formarea satelor de olari în apropierea zăcămintelor de argilă. Lutul trebuia să fie curat, suficient de gras și omogen, încât pasta să nu se rupă. Dar, înainte de confecționarea oalelor, el mai trebuia să treacă prin câteva faze de tratament: curățirea, dospirea, frământarea și modelarea vasului. Procedul poate dura câteva luni sau un an. La rândul ei, uscarea pieselor are câteva etape: una e lentă – din profunzime spre suprafață – prin așezarea oalei cu gura-n jos, în încăperi ferite de vânt și soare, cu temperatură și umezeală constante. În a doua fază, vasele se întorc invers. A treia uscare se petrece în cuptor, înaintea coacerii propriu-zise. După uscare, vasele sunt ornamentate și arse în cuptor.

Interesant este că toate obiectele uzuale din folclorul românesc de la un timp au început să fie și purtătoare de ornamente artistice specifice materialului. Nu știm în secolul cărui mileniu s-a ivit această formă de artă, însă cert este că ea e practică numai de anonimi, și unele au autenticitatea unor valori atât de limpezite, încât ne conving că noblețea a fost – și încă mai rămâne – una din stările native ale spiritului românesc. Toate costumele naționale au modele cusute cu acul. Lădițele din lemn, lăzile de zestre, furcile de tors ori leagănele pentru prunci, au ornamente dăltuite. În ceramica națională, deși e creată în primul rând pentru uz, nu putem găsi oală, cupă, farfurie, castron, cană sau ploscă fără ornamente adâncite ori pictate pe suprafața vasului. De-a lungul timpului, condițiile mediului au facilitat apariția unor culturi aparte. Toate sunt ghidate de aspectul statuetei de zeități, dar mai ales de forma vaselor de ceramică utilitară, asociate cu ornamentele artistice de pe suprafața lor.

În CULTURILE NEOLITICE
DIN SPAȚIUL GEOGRAFIC
LOCUIT DE ROMÂNII

Ediția a II-a

FENOMENUL CUCUTENI

În CULTURILE NEOLITICE
DIN SPAȚIUL GEOGRAFIC
LOCUIT DE ROMÂNII

Ediția a II-a

Cultura **Criș** este elocventă pentru neoliticul timpuriu din nord-vestul României, în mileniul VI î.Hr. Plastică mică e reprezentată de figurine feminine legate de cultul fecundității și de piese zoomorfe. Pentru vase se folosea o pastă de argilă bine aleasă, dar arderea incompletă făcea ca piesele să rămână cenușii, chiar dacă erau dure. **Cultura Turdaș** se răspândește spre sfârșitul mileniului V î.Hr. în Oltenia și Muntenia, dar și în vestul Transilvaniei. Decorația era alcătuită, în exclusivitate, prin benzi care cuprind două sau trei rânduri incizate. Se încearcă reprezentarea unor animale erbivore sau de pradă, printr-o interpretare redusă la câteva linii. Reliefurile mici ale ornamentului vădesc o mare varietate a reprezentării, cu un real interes pentru surprinderea mișcării. Imaginile antropomorfe dovedesc o înțelegere și reconsiderare a rostului omului pe lume. Amintim aici de capul unei statuete, modelat cu multă putere de sugestie. Chelia, nasul proeminent și ochii subțiați meditativ sugerează omul marcat de vârstă. Bustul încărcat cu incizii circulare și rectangulare ne sugerează tatuajul care, în perioada primitivă, indica gradul și funcția unui preot sau lider social.

Cultura Criș este elocventă pentru neoliticul timpuriu din nord-vestul României, în mileniul VI î.Hr. Plastică mică e reprezentată de figurine feminine legate de cultul fecundității și de piese zoomorfe. Pentru vase se folosea o pastă de argilă bine aleasă, dar arderea incompletă făcea ca piesele să rămână cenușii, chiar dacă erau dure.

Cultura Turdaș se răspândește spre sfârșitul mileniului V î.Hr. în Oltenia și Muntenia, dar și în vestul Transilvaniei. Decorația era alcătuită, în exclusivitate, prin benzi care cuprind două sau trei rânduri incizate. Se încearcă reprezentarea unor animale erbivore sau de pradă, printr-o interpretare redusă la câteva linii. Reliefurile mici ale ornamentului vădesc o mare varietate a reprezentării, cu un real interes pentru surprinderea mișcării. Imaginile antropomorfe dovedesc o înțelegere și reconsiderare a rostului omului pe lume. Amintim aici de capul unei statuete, modelat cu multă putere de sugestie. Chelia, nasul proeminent și ochii subțiați meditativ sugerează omul marcat de vârstă. Bustul încărcat cu incizii circulare și rectangulare ne sugerează tatuajul care, în perioada primitivă, indica gradul și funcția unui preot sau lider social.

Cultura Boian se dezvoltă în Muntenia centrală, în cursul mileniului V î.Hr., ca o continuare a Culturii Turdaș. Vasele au forme variate și prețioase, care vădesc existența unor ateliere cu transmiterea meșteșugului din generație în generație. Decorarea se face prin incizie, iar modelul e reliefat prin excizie. În afara

acestei tehnici, se mai folosește și umplerea conturului cu alb. Inovația conferă vasului un aspect decorativ unitar și o expresivitate originală. Apar vase cu picior, de forma unor cupe, cu ornamente rectilinii, ori din familia meandrelor. Tot atunci, prin perforarea cu sute de găuri a unor vase sferice ori circulare, sunt inventate primele strecurători din gospodărie.

Cultura Vădastra, superioară celei de Boian, se dezvoltă în aceeași perioadă, pe toată întinderea Olteniei. Deosebit de variate ca formă și decor, vasele introduc aspectul tronconic, uneori sferoidal, și piciorul înalt la fructiere. Ceramiștii sunt preocupați mult de tratarea decorativă a vaselor și a siluetei din ornament, mai ales a celor destinate ritualurilor. Încep să se stabilească ornamentale bazate pe un geometrism drept. Aceste motive decorative vor rămâne permanente în arta noastră națională, practicate pe materialul textil, pe lemn și pe ceramică.

Cultura **Hamangia**, contemporană culturilor Boian și Vădastra, se practica în Dobrogea. Aici apăruse o ceramică specială, în care vasele se remarcă prin eleganță și o sobrietate a expresiei. Întâlnim cupe de mână, vase sferoidale, fructiere sau vase cu picior înalt, vase cu gât și străchini de dimensiuni mari care, probabil, erau folosite la ospete colective. Însă, în această cultură, capitolul cel mai interesant îl constituie figurinele antropomorfe. Apar idoli feminini care semnifică cultul fecundității. Există o serioasă dezvoltare a gustului pentru frumos, pentru noblețe și spirit uman. Două piese, descoperite la Cernavodă, au mișcat toate tiparele istoricilor care considerau primitivă cultura neolitică. Una din ele, numită *Gânditorul*, reprezintă un bărbat așezat pe un scaunel, cu coatele pe genunchi și capul sprijinit în palme. E silueta unui om care gândește profund. A doua statueta, numită *Soția*, reprezintă o femeie lată-n șolduri și așezată-n fund, cu ambele mâini rezemate de genunchiul drept, care-i ușor ridicat. Expresivitatea structurii anatomice, modelarea concisă și clară, evidențierea specială a unor segmente pentru sugerarea spațiului ideatic, dar mai ales asocierea expresiei feței cu gestul mâinilor, așează cuplul sculptural la cota maturității artistice depline. Ambele sunt considerate capodopere ale sculpturii neolitice universale.

Cultura Gumelnița cuprindea în mileniul al IV-lea î.Hr. estul Munteniei, sud-estul Moldovei, Dobrogea și nord-estul Bulgariei. Se remarcă prin introducerea unui număr uriaș de vase antropomorfe și zoomorfe. Interesantă este măiestria asocierii plastice a imaginilor de oameni sau de animale, cu funcția utilitară a vasului. Tot aici întâlnim și machete de edificii, din care una are trei niveluri. Bănuim că piesa vizează un edificiu măreț de cult.

Cultura Cucuteni a creat, începând cu mileniul al V-lea î.Hr., cea mai complexă, matură și valoroasă ceramică neolitică din spațiul european. Fenomenul a atras atenția celor mai importanți istorici de pe continent și a condus la deschiderea a 250 de șantiere arheologice. Această cultură a revoluționat ceramica, renunțând total la ornamentele incizate pe pereții vaselor. După un timp, a renunțat și la modelarea vaselor în siluete antropomorfe sau zoomorfe și, axată doar pe forme circulare, le-a lărgit mult formele și utilitatea. Întâlnim vase cu înălțimi și capacități maxime pentru uzul casnic, alături de piese mijlocii – cum sunt o seamă de farfurii, castroane, tăvi, platouri, ploști și fructiere – până la cele mai mici – unde notăm căniile cu mâner, cupe, pahare, polonice și chiar linguri. Pentru sugerarea monumentalității încărcată de noblețe, unele vase erau dotate cu suporturi verticale, de forma unor clopote așezate cu gura în jos. Altele erau legate de suporturi prin niște colonițe.

(Albumul Radu Adrian, *Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spațiul geografic locuit de români* a fost prezentat în numărul din septembrie 2025 al revistei, unde sunt reluate și un mare număr de imagini reprezentative – nota red.)

Ars longa...

Pentru păstrarea unor produse agricole, ca rezervă de hrană pentru sezonul rece sau pentru înșămânțări, s-au fabricat și vase uriașe, de capacitatea unor butoaie. În afara acestor forme, toate piesele de ceramică, de la mic la mare, erau ornamentate pe întreaga suprafață, cu modele colorate transpuse cu pensula. Registrul picturilor de pe vasele de Cucuteni este foarte larg, dar prin unicitatea stilului și cota artistică, ocupă locul întâi în arta neolitică mondială. Ideogramele cucutenienilor – prin desenul analitic, compoziție, armonie cromatică, emoția și substanța ideatică din conținut – pot astăzi constitui și subiectul unor tratate despre forma vieții de atunci, laolaltă cu o filosofie a existenței și o religie care, la noi, era sedimentată cu câteva milenii înainte de Zamolxe, de Moise, de Buddha sau Zarathustra. Realii făuritori ai religiei și ai artei neolitice de pe teritoriul României nu au fost persoane fizice înzestrate cu merite și virtuți deosebite, ci anonimi, așa cum sunt muritorii oricărei etnii de pe Pământ. Prin ceea ce făceau, se bucurau doar că se înscriu în tradițiile întregii populații în mijlocul căreia trăiau.

Varietatea largă a pieselor cucuteniene acoperea integral nevoile din locuințele sedentare, dar și infiltrarea esteticii în mase. Lejeritatea modelării vaselor cu pereții netezi, efectele ornamentelor pictate, dar și eficiența economică au orientat majoritatea atelierelor de olari din spațiul românesc spre adoptarea formelor de Cultură Cucuteni. Purtătorii acestui stil au dezvoltat și au inundat cu produse un spațiu incredibil de larg pentru acea perioadă. Ocupau Transilvania de sud-est, Muntenia de nord-est, Moldova până la Nistru, sudul Poloniei și Ucraina până la Kiev. Era un teritoriu dublu față de cel al României de astăzi. Nicicând olarii n-au fost atât de apreciați ca-n perioada neolitică. Erau atât de mulți, încât formaseră deja o clasă socială nouă fiindcă locuiau în sate separate și trăiau doar din rezultatul muncii lor. Probabil erau și conștienți că, despărțiți de agricultori, inițiaseră în lumea triburilor a treia mare diviziune a muncii.

Fiecare din triburile migratoare care au pătruns în Europa în mileniul 1 d.Hr., n-au adus cu ele și tradițiile vreunui folclor cu entitate bine definită. Dacă aveau câteva cântece sau dansuri pe care le practicau în pauzele dintre năvăliri, acestea nu ilustrau un nivel de cultură matur. Despre unguri se spune că purtau carnea crudă sub șa, ca hrană pentru o zi, sau două. Nu garantăm că bulgarii, tătarii sau ucrainenii nu făceau la fel. Dar ne este limpede că niciuna din triburile lor n-au târât după ele, legate de coada cailor, biserici, case cu prispă, războaie de țesut sau cuptoare de ceramică. Dar ocupând terenuri largi printre așezările autohtonilor, au intrat în contact și cu tradițiile acestora. Și fiindcă nevoia de cultură pulsează în orice fel de om, s-au deprins cu ele și chiar le-au adaptat condiției lor de nomazi, acțiunea în sine fiind un pas în plus spre sedentarizare. Pentru înțelegerea acestei translații dificile, avem un exemplu edificator. Cunoscut în Câmpulung Muscel un om împătimit de dansuri populare, care a condus multă vreme cercul de dansatori ai Casei de Cultură. În anul 2008 a participat la schimbul de experiență al unor formații europene de gen, în Turcia. La întoarcere mi-a mărturisit că obținuse un loc de frunte fiindcă grupul lui evoluase bine în ritmul unor melodii populare de dans, interpretate de un taraf de lăutari pe care-l luase special din țară. În schimb turcii – spre mirarea tuturor – s-au clasat pe ultimul loc fiindcă dansau doar în tactul unei băți de tobă. De la început până la sfârșit, bătea tare și constant o singură tobă. Impresia era mai degrabă a unui antrenament primitiv de luptă, decât de dans folcloric, care să placă văzului, auzului și stării de moment.

Din toate populațiile migratoare care au invadat Europa, doar ucrainenii, bulgarii, ungurii și tătarii s-au stabilit în jurul României. Iar forma relațiilor dintre ei și noi, românii, diferă în funcție de punctul cardinal spre care privim. Ungurii provin din triburile fino-ungrice care au migrat din estul Rusiei Europene și, la sfârșitul secolului IX d.Hr. s-au stabilit în Câmpia Panonică subjugând slavii și alte comunități din zonă. În procesul de sedentarizare, duc și astăzi o politică de subminare a etniei române. În *Istoria Ungariei*, publicată în urmă cu câteva decenii, nu se acceptă

că populația română e descendentă daco-geților și a triburilor trace. Se spune că zona nu era locuită când au descins ei, iar despre români se susține ideea caraghioasă că au început să iasă, cam la un secol după venirea lor, din păduri! Dar fără să știe că se deconspiră, lingviștii maghiari au notat în dicționarul lor mai bine de 2500 de cuvinte românești pe care ungurii le adoptaseră ca să fie mai bine înțeleși în Europa. În 1940, Horthy Miklos – regele Ungariei – a pactizat cu Hitler cedarea unei părți din Ardeal pentru maghiari. Inițial solicitase teritoriul întreg. Înstrăinarea acelei părți de teritoriu i s-a impus României printr-un dictat semnat la Viena. De două ori mareșalul Antonescu s-a deplasat la Berlin să ceară anularea dictatului, dar a fost refuzat de fiecare dată. În fond, Hitler însuși inițiaseră Al Doilea Război Mondial ca să lărgească teritoriul vital al etniei germane. Dictatul de la Viena a durat doar 4 ani, până la capitularea generală și necondiționată a Germaniei Naziste și a Ungariei Hortiste, în 1945, în fața Aliaților.

Bulgarii descind din triburi turcești care, la începutul sec. VII d.Hr., au atacat în câteva rânduri Imperiul Bizantin. Respinși, s-au stabilit în Peninsula Balcanică, între Dunăre și Grecia, unde au beneficiat pozitiv de influența slavilor. În timpul câtorva generații, și-au însușit limba acestora în proporție de 80% și trăiesc în zonă practicând agricultura. De-a lungul timpului, relația lor cu populația română a fost dificilă fiindcă, structurați pe ofensivă, doreau să ocupe și spațiul Dobrogei. La sfârșitul sec. XIV Bulgaria a fost cucerită de turci. La finalul războiului ruso-turc din 1877-1878 – la care am participat și noi alături

de ruși – România devine independentă, dar se creează și premisele independenței Bulgariei din 1908. Între 1912-1913 bulgarii inițiază războaiele balcanice, pretinzând părți din teritoriul ocupat de sârbi și croați. Însă, fiindcă războiul nu se finaliza de doi ani, au fost învinși de intervenția trupelor române și pierd două județe din teritoriul nord-estic. În consecință, în 1916, când România a deschis un front în sudul Dunării, împotriva puterilor centrale din Balcani, a fost înfrântă de bulgarii la Turtucaia.

Tătarii sunt urmașii unor triburi nomade din nordul Chinei. Au participat la expansiunea mongolă din sec. XIII d.Hr. ca experți în făurirea arcurilor cu săgeți, a sulitelor și armelor de luptă din metal. În acea perioadă mongolii făuriseră cel mai mare imperiu din istorie, depășindu-l chiar și pe cel Macedonean. Ocupaseră întreaga Chină, o parte din India și toată Asia și Europa până în Câmpia Panonică, unde i-au învins pe unguri în mai puțin de o oră. Însă, după moartea lui Kubilay-han, forțele lor militare au fost retrase în extreemul orient, iar tătarii au rămas în Dobrogea, în Crimeea, și în câteva enclave asiatice, ca măturie al aceluia trecut. Sunt oameni pașnici, sociabili, care trăiesc acum din agricultură, din creșterea vitelor, a oilor, a cailor și din meșteșuguri ca ceramica, prelucrarea lemnului, a pieilor și a metalelor. Cu ei românii n-au avut niciodată conflicte economice, politice sau rasiale.

Ucrainenii sunt o ramură a slavilor, cu care avem graniță în toată zona nordică și estică. Au colonizat zona în sec. IV d.Hr. și au prosperat aproape un mileniu, după care au avut o istorie marcată de frământări politice și sociale majore. În sec. XIII a avut loc invazia mongolă, în sec. XIV erau conduși de Lituania, în sec. XVI de Polonia, iar din sec. XVIII au ajuns sub stăpânire rusească, până în 1991.

În perioada interbelică, Ucraina și Moldova estică aparțineau Uniunii Sovietice. Stalin a creat disensiuni de lungă durată între ele, cedând Ucrainei o treime din teritoriul locuit de moldoveni. Ne referim la zonele Cernăuți și Cetatea Albă. De atunci, pentru a ne denigra și istoria veche, ucrainenii procedează ca ungurii, negându-ne descendența din triburile tracilor – realii făuritori ai ceramicii de Cucuteni. Și fiindcă au găsit în localitatea Tripolie vase neolitice ca cele din spațiul românesc, consideră că ele aparțin doar culturii lor. Deși pentru asta ucrainenii ar fi trebuit să aibă în zonă o vechime mai mare de 5 milenii, multe decenii au refuzat să recunoască Cultura Cucuteni și informau lumea că perioada neolitică din estul Europei e reprezentată doar de *Cultura Tripolie*. Ideea seamănă ca două picături de apă cu cea a bulgarilor care, aflând că Spartacus era originar din peninsula Balcanică, susțin că fusese bulgar. Mulți istorici, arheologi și profesori din Republica Moldova se temeau să rostească adevărul despre ceramica de Cucuteni, fiindcă iritau interesul politic al Ucrainei. Însă, în ultimii ani, o seamă de istorici și arheologi de faimă din Austria și Franța – care efectuaseră serioase cercetări în siturile cucuteniene – au acuzat Ucraina și Rusia de lipsa unei înțelegeri corecte a culturii neolitice din spațiul locuit de români. În plus, Republica Moldova și România au inițiat *Simpozionul Internațional Cucuteni* care, din 2005, s-a desfășurat an de an la Iași și la Chișinău. În cadrul acestuia s-au prezentat o mulțime de aspecte din folclorul românesc, constând în dansuri, costume naționale, cântece, tradiții și datini, imagini cu case vechi, o serie de meșteșuguri și chiar imagini cu ceramică neolitică. În cele din urmă, Ucraina a acceptat că există și o ceramică veche descoperită în siturile românești și, printr-un compromis de etichetă, o atribuie *Culturii Cucuteni-Tripolie!* Dar totuși, pentru a sugera că nu-s piese folclorice, ucrainenii și rușii au lansat informația că primele modele au fost create de artiști profesioniști foarte talentați, după care olarii anonimi le multiplicau la nesfârșit pentru nevoile populației. Opinia a fost lansată în public de doi participanți la ediția a XX-a a *Simpozionului Internațional Cucuteni*, de la Chișinău. Amândoi vorbeau perfect limba română, dar era clar că reprezentau opiniile Ucrainei și ale Rusiei. Ideea susținută nu poate fi explicată decât de una dintre următoarele două ipoteze:

1. Negarea în formă nouă a folclorului românesc, ca să nu mai visăm în niciun fel inteligența străbunilor, oricât de larg era spațiul terestru pe care-l stăpâneau.
2. Necunoașterea cuvântului *folclor*, fiindcă nu-l au în dicționare.

Abandonarea unor teritorii și deplasarea populațiilor spre alte zone sunt frecvent consemnate în istoria universală. Dar pretutindeni s-au iscat disensiuni între venetici și comunitățile umane sedentare. Colonizările s-au făcut doar prin războaie, violențe, constrângeri și foarte rar prin pacte diplomatice. Însă, cu excepția Uniunii Sovietice, niciun stat n-a folosit furtul de folclor pentru înșurubirea altei etnii. Relevantă e situația din 1990, când Moscova a trimis în Statele Unite un film care, timp de o oră, a transmis o seamă de festivități constând în coruri, cântece și dansuri populare. Între ele ocupau un loc de frunte dansul oltenesc *Călușarii* și prețioasa melodie instrumentală *Ciocărlia*. În finalul peliculei, se anunța în engleză: *Ați vizionat folclor sovietic!* Românii de peste ocean care au văzut filmul au fost lezați de pretenția rușilor, fiindcă Oltenia, Ardealul și Moldova până la Prut nu făceau parte din Uniunea Sovietică. Eu, fiindcă atunci locuiam la New York, am luat atitudine, publicând în ziarul românesc *Lumea Liberă* un articol lung numit *Uniunea Sovietică fură folclor*. În cel de față, reaccentuez gravitatea informației de atunci. Putem spune: *Rusia și Ucraina fură folclor!* Acuzația e firească fiindcă folclorul nu se vinde, nu se cumpără, nu se împrumută și nu se donează! El nu poate să aparțină decât națiunii în sânul căreia se formează și nu poate să dispară decât odată cu ea! Că ucrainenii ar fi învățați de la ruși să-l fure, ori rușii de la ei, nu are importanță! *Furtul de folclor* rămâne cea mai perfidă formă de denigrare a celei mai valoroase, pure și sfinte substanțe spirituale din inima unui popor!

Geometria mântuirii: coborârea în piatră ca zbor către esență

Crina ZĂRNESCU

Brâncuși (o privește rătăcit, șoptind cu efort): Constantin Brâncuși...

Făta: Spirală după spirală, și așa îți faci drum, ușor, plutind fără eforturi și totuși fără să zbori, cu zboară păsările, și atunci ajungi, Maestre, ajungi în inima labirintului, și când ajungi acolo, în inima labirintului, vezi lumina cea mare [...], lumina de care vorbește Buddha, Maestre, Buddha și Milarepa, și alții; și atunci, înțelegi ce știați de mult, ce știați din Upanishade, de când ați citit întâia oară invocarea aceea pe care ați repetat-o de atâtea ori: *De la neființă du-mă spre Ființă, din întuneric du-mă la lumină, din moarte călăuzește-mă spre nemurire!*" (Secolul 20, 10-11-12/1976, p.188)

În această piesă în trei acte a lui Mircea Eliade, *Coloana nesfârșită*, din care am extras citatul, marele sculptor, identificat cu opera sa, creează un itinerar spiritual prin paradoxul ascensiunii: ca să urci trebuie să cobori, ca să te înalți trebuie să te lași să cazi în adâncul increatului, a neființei, a întunericii pentru a atinge Ființa, Lumina, Divinitatea.

Mircea Eliade nu l-a întâlnit niciodată pe Constantin Brâncuși, după cum mărturisește chiar el în *Jurnalul* său la 10 iulie 1962: „sfiala m-a împiedecat să mă duc să-l vizitez prin anii 1945-1950”. O reținere, de altfel, din partea amândurora, care, deși își cunoșteau opera, sculptorul aflând despre anii pe care Eliade îi petrecuse în India, despre cartea sa *Techniques du Yoga*, el însuși citindu-l pe Milarepa, faimosul yogin tibetan, au amânat întrevăderea.

Mircea Eliade era cucerit de Brâncuși, de „dialogul” lui cu piatra, de tehnica sa de a-i anula greutatea și de a o transfigura în zbor, așa cum se întâmplă cu *Măiastra*. Fascinația pe care arta sculptorului român o exercita asupra istoricului religiilor a fost mărturisită în mai multe rânduri în *Jurnalul* său, sau în *Témoignages sur Brancusi*, alături de Petru Comarnescu și Ionel Jianu (ARTED, Ed. d'Art Paris, 1967, pp. 9-19). Eliade era preocupat de legătura dintre sensul *Coloanei Infinitului*, *Coloana Cerului*, axa lumii, *Axis mundi*, modul cum supraviețuise acest mit al conexiunii lumilor, identificată, de asemenea, în construcțiile megalitice, precum și în formele romboidale ale arhitecturii populare românești. Dar mai ales îl preocupa faptul că după ce a creat-o, Brâncuși nu a mai zămislit nimic. A intrat într-o perioadă de „sterilitate” pe care istoricul nu și-o poate explica decât printr-o trecere simbolică într-o altă lume, spirituală/transcendentă.

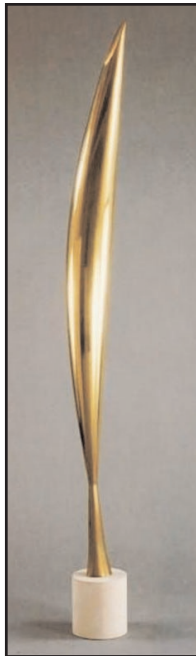
„Ceea ce mă interesează în cel mai înalt grad este semnificația pe care Brâncuși însuși o dă *Coloanei* sale; el o aseamă cu *Coloana Cerului*, cu *Stâlpul cosmic* ce susține bolta și face cu putință joncțiunea dintre cer și pământ. (...) Ceea ce, după părerea mea, are însemnătate este faptul că, după ce Brâncuși și-a conceput *Coloana fără sfârșit* ca un *Axis mundi* prin care poți ajunge la Cer, după ce a făurit această capodoperă, el nu a mai creat altceva vrednic de geniul său. El a mai trăit peste douăzeci de ani și s-a mărginit să tot șlefuiască nu mai știu câte variante ale lucrărilor care i-au făcut faima.” (Fragments d'un Journal, Paris, 1973, pp. 532-534)

Piesa de teatru din care am redat citatul de la început și care constituie nucleul prezentului eseu, trebuie privită ca o încercare de înțelegere *metaforică* a acestei sterilități care aproape l-a obsedat pe Eliade. De altfel, autorul precizează că piesa sa este „un text de citit”, nu „de montat”.

Piesa se construiește pe câteva simboluri care, sintetizate în imaginea *Coloanei*, ca temei și explicație ontologică, întregesc la nivel metaforic filosofia artei lui Brâncuși. Istoricul religiilor identifică în opera lui acele mituri pe care le-a analizat el însuși în cărțile sale de „peregrinări” mitico-simbolice.

Rețeaua simbolică este alcătuită din câteva elemente care reprezintă, în fapt, înțelegerea spiritului ascensional al artei sculpturale a lui Brâncuși. Acestea sunt: Pământ/Labirint/Increat, Mișcare/Dans/Linie Verticală/Coloana, Cer/Ființă.

1. Artistul ca hierofant. În viziunea dramatică a lui Mircea Eliade, Constantin Brâncuși nu este doar un sculptor, ci un „făuritor de sacru”, un Daedalos modern care inversează sensul labirintului. Piesa-metaforă *Coloana Nesfârșită* nu este o simplă scriere dramatică, ci o hartă a trecerii ontologice de la neființă la Ființă. Aici, arta nu este decorativă, ci soteriologică, întrucât ea salvează spiritul de povara materiei prin paradoxul înălțării care începe, obligatoriu, cu o coborâre în inima teluricului. Din această perspectivă, Sculptorul își asumă condiția de hierofant.

2. Paradoxul coborârii în esență. Pentru a ajunge la *Pasărea Măiastră* sau la *Coloana*, Brâncuși a trebuit să coboare în „noaptea” pietrei. Eliade surprinde magistral acest proces de transmutare. „Sterilitatea” reclamată de critici în ultimii douăzeci de ani de viață ai artistului și care devine și pentru Eliade o obsesie este, în fapt, o decantare

mistică. Brâncuși nu mai „inventează” forme pentru că el a găsit deja *Forma-Sursă*. El nu mai caută diversitatea orizontală, ci unitatea verticală. Fiecare șlefuire a pietrei sau a bronzului, fiecare revenire asupra aceleiași teme este o „retezare” a inutilului, a redundantului, o pătrundere tot mai adâncă în teluric pentru a elibera esența luminii. Să ne amintim seria de replici ale *Cocoșului* (anunțând răsăritul), imaginat sub formă de scară ale cărei trepte anunță formele romboidale ale *Coloanei*! Această denumire elocventă reiese din însăși simbolistica sculpturii, întrucât cocoșul semnifică lumina, trezirea, spiritul! Mai ales că însuși Brâncuși se identifica într-un fel cu acest cânt care anunță zorii, putem citi aici, zorii unei noi modalități artistice în sculptură – *Le coq c'est moi!Cocoșul sunt eu!*

În inventarul dramatic al piesei *Coloana nesfârșită*, condiția umană obișnuită este simbolizată prin imaginea Labirintului care trimite la starea de rătăcire în materie, în „neființă” în căutarea sensurilor și a esenței. *Bătrânul* (Brâncuși) se luptă cu materia pentru a găsi „ieșirea”, dar nu ieșirea spre „exterior”, ci spre descoperirea Centrului. Eliade vede în atelierul lui Brâncuși un altfel de labirint, un labirint de „forme”, dar, spre deosebire de labirintul clasic din care vrei să scapi, acesta este un labirint inițiativ. Pentru el, Brâncuși nu este un sculptor obișnuit, ci un Daedalos care și-a asumat condiția de prizonier al propriei creații pentru a-i înțelege legile, care rătăcește deliberat prin materie (piatră, lemn, bronz) tocmai pentru a o epuiza, pentru a ajunge la acea formă atât de simplă încât devine esență. Labirintul este subsumat simbolului „neființei”, al căutării, al rătăcirii prin formele nenumărate ale lumii, prin densitatea pietrei care refuză să devină spirit. Dacă Labirintul reprezintă orizontalitatea și rătăcirea în profan, zborul reprezintă verticalitatea și accesul la sacru. Aici apare legătura cu Icar.

„Brâncuși: Nu aripi (ca ale lui Icar, n.n.)! Că omul nu poate zbura așa, cu aripi, ca păsările. Asta numai unui Grec deștept îi putea trece prin minte. Dar eu

nu sunt deștept ca el. Ce-am eu cu inteligența, cu rațiunea? Dacă vreau să mă măsoar cu Daedalos este pentru că am

învățat să merg mai în adânc. Și vreau să trec dincolo de el și de Grecii lui, dincolo de inteligență, la cei care au fost înaintea lor.” (loc. cit. p.187)

3. Creația ca Labirint. Mircea Eliade transpune în cheie mitică viziunea sa dramatică despre crearea *Coloanei nesfârșite* și a „tăcerii” care i-a urmat. Elementele viziunii sale sunt așadar personajele mitice amintite deja, legate de construirea Labirintului, deuciderea monstrului, de ieșirea din Labirint și de revolta împotriva limitelor impuse zborului. Brâncuși își asumă aceste entități mitice ca etape ale creației sale, de la căutare, înfrângerea inerției pietrei și sublimarea în esență, până la ridicarea în lumină. Treptele transcenderii materiei la scară mitică sunt Daedalos – creatorul care stăpânește arta, meșteșugul, Tezeu – cel care găsește calea spre lumină prinuciderea monstrului, adică a teluricului, și Icar, cel revoltat împotriva limitelor, care aspiră prin zbor spre absolut. Dacă Icar a eșuat pentru că zborul lui a fost unul de revoltă, o încercare forțată de a părăsi labirintul, Brâncuși, prin *Coloana nesfârșită*, propune un zbor asumat, o axă care stă fixă în mijlocul labirintului.

Zborul lui Icar este transformat de Eliade în revolta împotriva stagnării și a gravitației. *Coloana* subsumată mitice *Axis mundi* este punctul în care labirintul încetează să mai fie o capcană și devine un suport. Căutarea luminii nu mai este o fugă, ci o instalare în centrul lumii. Aceasta este „cheia de boltă” a întregului edificiu simbolic, care propune o altă viziune, chiar răsturnată, a mitul grecesc. Dacă în mitul clasic Labirintul este o închisoare a materiei și a monstrului (Mino-taurul), pentru Brâncuși-Eliade, Labirintul deschide o nouă direcție interpretativă, subsumată cunoașterii.

„Nu e ușor să găsești drumul. Materia te înșeală, te ademenește cu formele ei ușoare, cu frumusețea de la suprafață. Trebuie să spargi coaja, să intri în miezul pietrei, acolo unde e întuneric, ca să poți vedea, în sfârșit, Lumina.” (loc. cit., p. 181)

4. Eterna reîntoarcere. Un personaj sincretic și misterios-emblematic este Fata, care concentrează prin apariția ei fluidă alte simboluri, unele cu valoare mitică, trecând prin etape strâns legate de înțelegerea operei lui Brâncuși. Copilăria și inocența Fetei te duc cu gândul la vârsta primordială a artei primitive crescută din uimirea în fața misterului lumii (actul I). Ipostaza simbolică a Fetei cuprinde trimiteri sugestive la însăși devenirea lui Brâncuși dacă ar fi să lărgim aria interpretativă. Astfel, la început, ea reprezintă inspirația brută, „materia” care așteaptă să fie cioplită. Este legătura lui Brâncuși cu rădăcinile sale țărănești, cu mitul românesc al Fetei de Împărat sau al Zânei care locuiește în piatră. Ea este promisiunea zborului înainte ca *Pasărea Măiastră* să fie creată. Doamna din actul II, a doua etapă a devenirii Fetei, marchează faza de maturitatea arhitecturală și culturală, etapa în care arta lui Brâncuși devine universală, sobră, stăpână pe sine. Este înțelepciunea care a trecut prin experiența lumii, prin suferința creației și prin șlefuirea continuă. Ea nu mai este doar un vis, ci o prezență impunătoare, asemenea unei coloane care susține bolta.

Revenirea la statutul de Fată, în actul 3, sugerează reîntoarcerea la Unitate, momentul de geniu al lui Brâncuși, care în termenii lui Eliade ar simboliza „eterna reîntoarcere” întrucât, pentru el, moartea sau finalizarea operei nu este un sfârșit, ci o regenerare. Ea redevine Fata pentru că spiritul lui Brâncuși s-a curățat de tot ce e „zbură” și a ajuns la simplitatea esențială. Prin această regresie sacră (în sensul de întinerire spirituală), artistul se eliberează de povara timpului istoric. Metamorfoza simbolică trasează calea spre reîntoarcerea la inocență, „copilăria spirituală”, necesară pentru a părăsi labirintul lumii profane, pentru a atinge simplitatea absolută a „mării treceri”.

Ars longa...

Pe de altă parte, când Brâncuși vorbește despre copilărie se gândește desigur la o vârstă a purității, când între privire și lume nu s-a interpus opacitatea obișnuinței și a indiferenței. „Când nu mai ești copil, ai murit de mult!”, spunea el. Eliade îi suprapune și acest concept creștin „dacă nu veți fi precum pruncii!...”, completând mitul arhaic al simplității ca puritate. Fata ca întruchipare a purității face trimitere atât la uimirea copilului, cât și la extazul primilor dăltuitori în piatră și înțelegem cuvântul în sensul lui etimologic, de *ekstasis*, de *uimire extremă sau de comuniune spirituală intensă*.

Transformările Fetei în această piesă sunt legate de trecerea din registrul concret, al vulturilor, al formelor romboidale ale sculpturii, spre registrul abstract al dansului ca modalitate de înțelegere a imponderabilului, dar și prin identificarea ei cu Ariadna, văzută în același timp ca întruchipare a *Simplității* și soluție simbolică a ieșirii din Labirint. „Simplitatea nu este un scop în artă, dar ajungi la ea fără voie, apropiindu-te de sensul real al lucrurilor.” (loc. cit., p. 179)

Identificarea cu Ariadna amintește de Sophia și deschiderea spre înțelepciune. Însăși noțiunea de *simplitate* capătă în perspectiva lui Mircea Eliade calitatea fundamentală de întoarcere la lumea primordială a esențelor întrucat ea reprezintă o formă de „purificare”, cu cât forma e mai redusă, cu atât puterea ei de a exprima infinitul e mai mare. „Simplitatea este o complexitate rezolvată!”, afirmă el.

Fata este cea care îl ia de mână pe artist la finalul „dansului” său creator și îl scoate din labirintul formelor, introducându-l în unitatea absolută.

„Fata: Acum am înțeles, Maestre! Cum nu m-am gândit? Ar fi trebuit să ghicesc de la început, de când mi-ai spus că zborului lui Daedalos i-ai răspuns înălțând Coloana. Ascensiunii, volatilității – i-ai răspuns prin imobilitatea materiei. Și atunci, evident, labirintului de piatră i-ai răspuns prin fluiditatea dansului...”

„(...) Opera aceasta e vie, trăiește, se agită, caută, aleargă și există numai cât rămâne vie, și cum ați putea arăta asta altfel decât prin dans?” (p. 188)

5. Convertirea prin dans. Astfel, lumina răsfrântă de suprafețele șlefuite ale formelor spiralate și care amplifică impresia volumică, precum dansul, adâncește ideea simplității, strâns legată de lumea primordială a esențelor. Se stabilește astfel o relație reversibilă între *Lumină* (primordială) – *Simplitatea sacră*, presupusă de axa care unește cerul cu

pământul și lumea subterană, *Axis mundi*, sugerând *esențele originare ale artei arhaice*.

Dacă urmărim firul mitului, văzând în Fată o versiune a Ariadnei, atunci putem conjetura că firul călăuzitor nu duce afară, ci înăuntru. În legendă, Ariadna îi dă lui Tezeu firul pentru a evada din labirint, în piesa lui Eliade, Fata (Ariadna spirituală) îi oferă lui Brâncuși firul pentru a ajunge în Centru. Firul Ariadnei nu mai este o sfoară materială, ci este însăși intuiția sacră. Fata, prin natura ei fluidă (trecerea de la Fată la Doamnă și înapoi, v. supra), reprezintă ritmul, implicit, dansul. Ea îl învață pe artist că *ieșirea nu se face pe orizontală* (prin evadare), ci pe verticală (prin înălțare).

„Fata (vorbind tot mai repede, schițând figuri de dans): Și labirintului de piatră al lui Daedalos, îi răspundeți *dansând* pătrunderea în labirint, nu săpând în Munte, ci *dansând spirală după spirală...*” (loc. cit., p. 188)

Dansul este singura formă de mișcare care poate „desena” un labirint în aer, dar unul care înalță. Înălțuirea ritmică a vulturilor *Coloanei* imaginează un dans în spațiu ca pentru a transcende teluricul. Nu se poate ajunge la Ființă printr-un salt brutal, ci printr-o „șlefuire” spirituală, un dans al conștiinței care anulează gravitația.

6. Geometria mântuirii. Nu pot încheia excursul brâncușian fără să amintesc de un proiect care pune cumva într-o perspectivă sacră *Coloana Infinită*. Brâncuși a proiectat pentru maharajahul Yeshwant Rao Holkar II un Templu al Meditației, sau Templul din Indore, care apare în piesa lui Eliade ca trimitere la momentul în care sculptura devine arhitectură sacră. Astfel, Eliade creează imaginea simbolică a templului sub forma unui ou secționat, simbolul suprem al începutului, al potențialității pure. În piesă, Eliade insistă pe ideea că artistul nu creează forme noi, ci eliberează „oul” (esența) din materia brută. Este trecerea de la neființă (haosul pietrei) la Ființă (forma perfectă). Acest templu este imaginat fără ferestre, având doar o deschidere în partea de sus. Absența ferestrelor laterale simbolizează ruperea de lumea profană (Lumea de Afară). Pentru a vedea *Coloana* și *Păsările*, trebuie să privești în sus sau în tine. Este exact izolarea pe care Eliade o descrie în chilia/atelierul lui Brâncuși: un spațiu unde timpul istoric se oprește pentru a lăsa loc timpului mitic. Faptul că lumina (ca Logos) pătrunde doar prin tavan, la o anumită oră, transformă soarele într-un personaj

activ. Este „ora sacră” în care divinitatea atinge materia. Este ora propice înălțării axei lumii, deci a conexiunii umanului cu divinul! Aici este, într-adevăr, punctul în care sculptura devine arhitectură sacră, iar arhitectura devine „mistică a luminii”. Eliade, în *Coloana nesfârșită*, recuperează exact această dimensiune de arhitect al invizibilului pe care o întruchipează arta lui Brâncuși. Este o „geometrie a mântuirii”!

În textul lui Eliade, Fata/Înțelepciunea este cea care îl învață pe Bătrân să aștepte acea secundă de iluminare care justifică o viață de căutări în fiecare replică a *Măiestrei*.

„Fata: Și totuși, dacă știi cum să transformi materia prin lumină, problema e aproape rezolvată. Căci nu era a ta problema, Maestre? Cum să arăt mai convingător transmutarea materiei prin lumină, în așa fel încât să precipit metamorfoza spirituală a celui care pătrunde în Monument?” (p. 208)

Acest proiect pe care Brâncuși nu a mai reușit să-l realizeze a fost concretizat, posibil absolut independent, de Le Corbusier, marele arhitect francez, adept al modernismului în arhitectură. El a proiectat în anii 1950 Capela Notre-Dame du Haut de la Ronchamp. Deși stilurile lor par diferite, ambele spații împărtășesc aceeași „inginerie a sacralului”, o arhitectură care nu vrea să închidă omul între ziduri, ci să canalizeze lumina ca pe un element de construcție viu.

Coloana Infinitului reprezintă în viziunea lui Mircea Eliade nu numai o sinteză genială a întregii creații brâncușiene, ci o geometrie sacră care asigură trecerea omului în imponderabilul Ființei datorită artei.

Pe măsură ce personajul Brâncuși se apropie de sfârșit, distincția dintre el și operă dispăre. El nu mai privește *Coloana* din exterior, ci devine o vultură a ei. Eliade sugerează că moartea este ultima finisare. Așa cum Brâncuși a șlefuit bronzul până când acesta a început să oglindescă cerul, acum propriul său spirit este șlefuit de moarte până când devine pură reflexie a Ființei.

„Brâncuși: Nu pot descrie Monumentul, așa că nu vă pot arăta cum am răspuns lui Daedalos. Dar, dacă am să vă spun că în labirint, ca și în monumentul din Indore, *nu se poate intra decât coborând întâi sub pământ*, și că, în labirint, ca și în monumentul meu, trebuie să pătrunzi singur ca să poți ajunge până la centru, *la lumină* – și dacă aveți și imaginație, atunci veți ghici cum i-am răspuns lui Daedalos.” (p. 203)

Semn(al) de carte

Dorina N. Rusu, Academia Română (1866-2026), Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2026, Cuvânt-înainte de acad. Ioan-Aurel Pop

Prin valoarea membrilor ei, prin programele de cercetare inițiate și coordonate, având drept suprem obiectiv menținerea spiritualității naționale și păstrarea patrimoniului cultural al poporului român, prin larga deschidere internațională, Academia Română și-a afirmat, de-a lungul celor 160 de ani de existență, statutul său de „stâlp puternic al națiunii românești”, demonstrând că „înfăptuirile și rolul de până acum în viața culturală a neamului sunt garanția operei de mâine a urmașilor noștri”. (Acad. Dorina N. Rusu, pe coperta a patra)

Acad. Ioan Dumitrache, coordonator, Contribuții românești la dezvoltarea civilizației, Editura Academiei Române, București, 2026

Lucrarea de față reprezintă o scurtă incursiune în procesul dinamic al dezvoltării științei, culturii, tehnologiei și artei, de-a lungul câtorva secole, întreprinsă din perspectiva contribuției unor personalități românești la dezvoltarea civilizației.

Au fost selectate pentru a fi prezentate în acest prim volum 197 de personalități, care au lăsat „urme” în știință, în cultură, în artă și în tehnologie. (...)

Procesul de selecție a personalităților incluse în lucrare a fost coordonat de președinții secțiilor de specialitate ale Academiei Române, iar fișele sintetice de prezentare au fost întocmite sub directa îndrumare a acestora. (Din Argumentul la volum)

Viorel Savin, Motanul mizantrop, Editura Junimea, Iași, 2026

Motanul mizantrop aduce un artificiu oarecum nou în lumea lui Viorel Savin: realitățile sunt văzute cu bune și rele prin ochii unei feline simpatice care analizează comportamentele bipedilor, care înregistrează cu pricepere micimile atitudinale, quiproquoul etc., oferind lectorului o lume ca un carnaval. Trimiterile nu sunt greu de prins, mai ales că în centrul galeriei personajelor se află Marta – femeia de vârstă medie, dar încă cu sex-appeal, în jurul

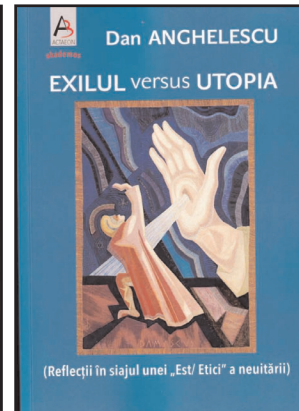
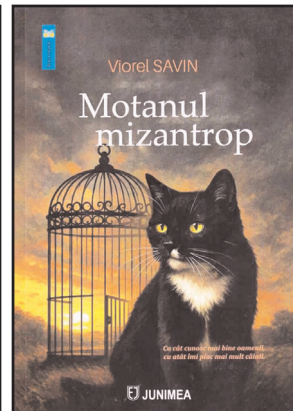
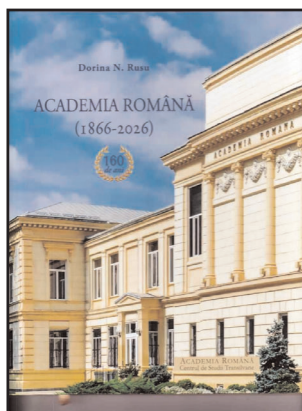
ei roind o serie de prezențe masculine care fac deliciul. Dar, la sfârșit, așa cum se întâmpla și la Caragiale, îți dai seama că toți sunt o apă și-un pământ: o lume de marionete penibile care fagocitează existența. (Marius Manta, în Prefață)

Dan Angheliescu, Exilul versus Utopia (Reflecții în siajul unei „Est/Etici” a neuitării), Editura Antacon Books, Baia Mare, 2026

Unul dintre meritele incontestabile ale acestui tom constă în *abordarea transdisciplinară*: istoria literară este inseparabilă de filosofia politică, de hermeneutica culturală și de reflecția etică. Dan Angheliescu își asumă o poziție clară, de *critică a ideologiilor distructive* și de apărare a valorilor umaniste autentice.

Conceptul de „Est/Etică a neuitării”, preluat și reconfigurat în siajul Monicăi Lovinescu, funcționează ca ax central al cărții. Nu este vorba doar despre recuperarea unor autori sau opere, ci despre restituirea unui *orizont de sens*, despre refacerea legăturii dintre estetic și etic, dintre creație și responsabilitate. În această perspectivă, exilul devine *un loc simbolic al adevărului*.

De asemenea, volumul se distinge prin curajul de a aborda teme incomode, precum *continuitățile ideologice postdecembriste*, manipularea memoriei recente, reactivarea stigmatizărilor politice și tentativele de relegitimare a unor forme de cenzură culturală sub aparențe noi. Această dimensiune polemică, argumentată și documentată, conferă cărții o actualitate acută și incomodantă deopotrivă. (Daniela Sitar-Tăut, în Prefață)

Emil Ivănescu-Millan

Pictorul Emil Ivănescu-Millan, s-a născut la 15 februarie 1910 în Curtea de Argeș. A fost primul dintre cei patru copii ai Mariei, născută Stoenescu, și

ai lui Gheorghe Vană, de profesie zugrav bisericesc. Talentul artistic l-a moștenit de la tatăl său care, din primăvară până toamna târziu, picta troițe sau lucra la spălarea și refacerea picturilor din bisericile din împrejurimile localității.

Cursul primar și trei clase secundare (la Școala de arte și meserii) le-a făcut în orașul natal. De la vârsta de 13 ani începe să picteze scene bisericești și icoane pentru diferite ocazii și solicitări. Astfel, este remarcat de către episcopul Argeșului, Nichita Duma, pentru care execută copii ale portretelor celor 12 foști ierarhi ai episcopiei.

La 17 ani, se angajează ca ucenic pe lângă pictorul Dumitru Norocea, cunoscut restaurator al picturilor murale ale Bisericii „Sf. Nicolae Domnesc” din Curtea de Argeș. Căpătând experiență și dorind să însușească cunoștințe variate, se angajează și la pictorul Ioan Mihail, care lucra la restaurarea Mănăstirii Cozia.

În 1928 este angajat de renumitul pictor gorjean Iosif Keber, specialist de notorietate națională în pictura *al fresco* (pe tencuială umedă), alături de care participă și realizează lucrări de mare valoare, la o serie de biserici din București, Caracal, Craiova, Săcelu Băi și Novaci.

În 1935 se înscrie la cursurile Academiei de Arte Frumoase. Elev al renumiților maeștri profesori Camil Ressu, C. Medrea, Cecilia Cuțescu Stork, Dumitru Belizarie și Costin Petrescu, la secția Artă Decorativă, își completează și desăvârșește cunoștințele teoretice și practice, făcându-se cunoscut și în pictura de șevalet, la Saloanele de toamnă și primăvară din București.

Participă alături de profesorul Costin Petrescu, împreună cu un grup de colegi, la realizarea celebrei lucrări grandioase *Marea frescă a neamului*, de la Ateneul Român, la efectuarea lucrărilor de decorație murală a Palatului regal și la executarea picturii parietale a Bisericii „Mihai Vodă” din București.

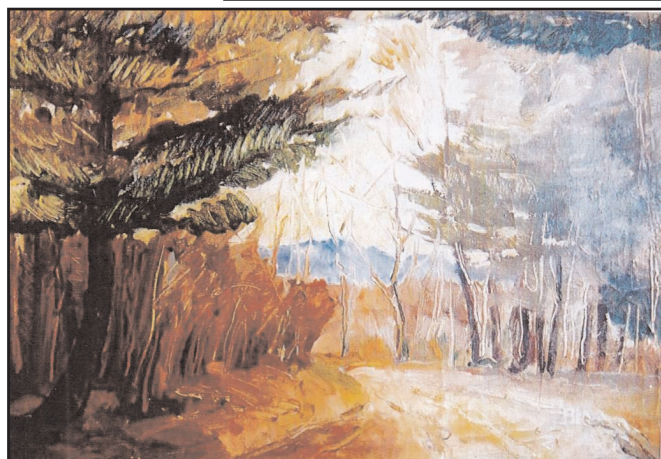
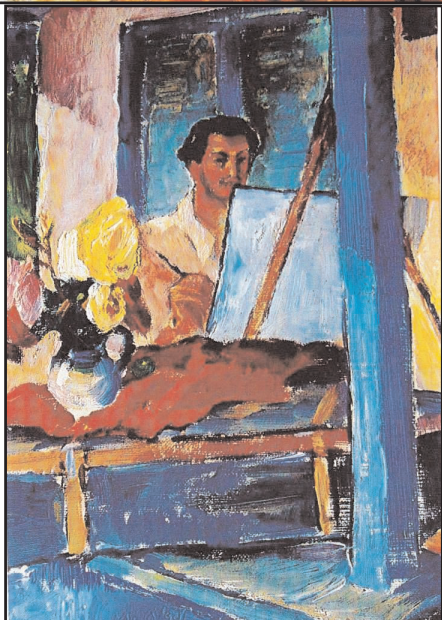
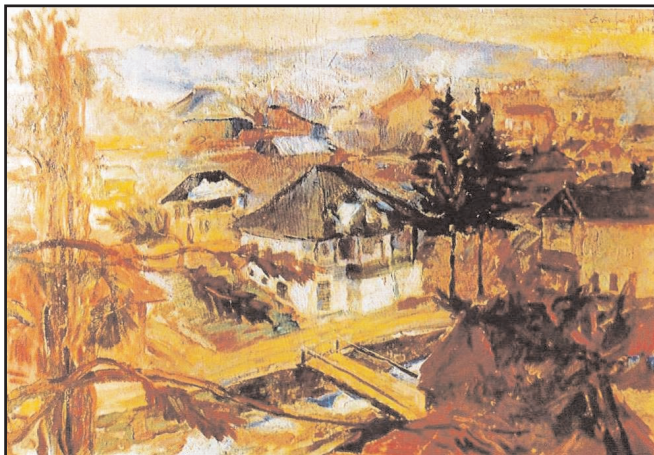
În anul 1940, în perioada 13 mai–16 iunie, susține examenul de diplomă la Academia de Arte Frumoase din București, sub direcția pictorului Camil Ressu.

Este mobilizat, la data de 15/17ianuarie 1940, la Regimentul I Călărași – Craiova, la cavalerie. În cadrul Marelui Stat Major, lucrează ca pictor pentru

grafică pentru armată și pictor peisagist pe timp de război.

Până la încheierea războiului, este solicitat atât de către armată, cât și de Ministerul Cultelor și Artelor, pentru realizarea altor lucrări, atât laice, cât și bisericești. Pe 24 august 1944 este deconcentrat și revine la Curtea de Argeș. La 1 septembrie, Ministerul Culturii și Cultelor îl numește în funcția de inspector eparhial pentru pictură bisericească al Episcopiei Râmnicului și Argeșului.

Între anii 1948 și 1952 este delegat la Teatrul de Stat din Pitești, angajat ca pictor scenograf. În paralel, realizează și pictura Bisericii „Sf. Ilie” și Mavrodolu din Pitești, „Sf. Dimitrie” din Curtea de Argeș, „Sf. Nicolae” – Lazaret din Sibiu, „Sf. Gheorghe Nou” din Turnu Severin și altele.

Din 1952, încep o serie de privațiuni pentru biserica ortodoxă, lucrările de pictură fiind puține și la prețuri de execuție mici. În perioada 1959–1963 a trebuit să se angajeze ca pictor decorator la o întreprindere locală. Este numit profesor de desen la Casa Pionierilor din localitate, în primăvara anului 1963. Execută tablouri pentru promoțiile care absolvă liceele din oraș.

Între anii 1964–1972 are loc o destindere a relațiilor dintre regimul socialist și biserica, urmată de autorizarea construirii de lăcașuri noi de cult. Participă la licitații pentru pictura bisericilor din Cujmir, Strehaia, Oprîșoru și Vânu Mare din jud. Mehedinți, Filipești-Târg din jud. Prahova, Nucșoara din jud. Argeș, Săvârșin din jud. Arad.

La 22 decembrie 1972, se stinge din viață, la vârsta de 62 de ani.

Continuator și novator al stilului bizantin în fresca bisericească și cu splendide tușe impresioniste – expresioniste în pictura de șevalet, Emil Ivănescu, a lăsat la capătul drumului său artistic o operă de incontestabilă valoare, care se profilează ca o rază luminoasă în universul de spirit românesc. (Octavian Ungureanu, 1974)

Subsemnatul, Pamfil Șeicaru, directorul ziarului *Curentul*, București, certific prin aceasta că Domnul Emil Ivănescu, artist-pictor, a executat pictura ctitoriei mele Mănăstirea Sf. Ana din Orșova, în cursul anului 1938.

Țin, în mod special, să-l felicit pentru modul cum a lucrat, căci a dat desenului și culorii bizantine o căldură, o prospețime, o vibrație de viață, fără să strice aceluși spirit ascetic ce definește pictura noastră bisericească. La dânsul, meșteșugul a primit contribuția unei alese sensibilități plastice.

Număr ilustrat cu lucrări ale lui Emil Ivănescu-Millan.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Alexandru MĂRCHIDAN – publicist, Pitești
- Ioan St. LAZĂR – etnolog și scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Grid MODORCEA – scriitor, București
- Sara MINA – scriitor, București
- Mariana NICOLAE – prof. univ., Curtea de Argeș
- Theodor CODREANU – scriitor, Huși
- Acad. Ioan-Aurel POP – București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Dan ANGHELESCU – scriitor, București
- Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Lucian COSTACHE – scriitor, Pitești
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeș

- Adrian George SAHLEAN – traducător, psihanalist, SUA
- Ion COJA – prof. univ., București
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- ÎPS Calinic ARGEȘEANUL – Curtea de Argeș
- Pr. Nicolae MOGA – Râmnicu Vâlcea
- Mihai MUSTĂȚEA – profesor, Râmnicu Vâlcea
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploiești
- Milena MUNTEANU – scriitor, Canada
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Radu ADRIAN – artist plastic, Câmpulung
- Crina ZĂRNESCU – prof. univ., Pitești